

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Andrea Joklová

DĚDICTVÍ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM

Rigorózní práce

Konzultantka: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.

Katedra: Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce: 28.2.2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny využití prameny a literatura v ní byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28.2.2011

.....

Poděkování

Děkuji paní profesorce Pauknerové za motivující spolupráci, za poskytnuté rady a materiály a velmi rychlou komunikaci po celou dobu přípravy práce.

OBSAH

ABSTRAKT	3
ÚVOD	5
METODA MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO	8
2.1 PRACOVNÍ POSTUP	8
2.2 KVALIFIKAČNÍ PROBLÉM	11
2.2.1 Prvotní kvalifikace	13
2.2.2 Pojem hraničního určovatele	15
2.2.3 Druhotná kvalifikace	16
2.2.4 Aplikace cizího práva	18
2.2.5 Kvalifikační problém v praxi	19
2.2.6 Shrnutí	22
2.3 PŘEDBĚŽNÁ OTÁZKA	24
2.3.1 Aplikace předběžné otázky v praxi	27
2.4 ZPĚTNÝ A DALŠÍ ODKAZ	28
2.4.1 Aplikace zpětného odkazu v praxi	32
2.5 VLIV ČASU	33
2.5.1 Vliv času v praxi	34
NÁRODNÍ ÚPRAVY	36
2.6 VNITROSTÁTNÍ PRÁVO DĚDICKÉ	36
2.6.1 Domicil	37
2.6.2 Jiná pořízení na případ smrti	40
2.6.3 Odkaz	44
2.6.4 Trust	46
2.7 ČESKÁ NÁRODNÍ ÚPRAVA	48
2.8 NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	50
2.9 PŘÍSTUP K ÚPRAVĚ	52
KOLIZNÍ ÚPRAVA - ROZHODNÉ PRÁVO	56
2.10 DĚDICKÝ STATUT	56
2.10.1 Jednotný a rozštěpený statut	58
2.10.2 Aplikace rozštěpeného statutu	61
2.10.3 Korekce rozštěpeného statutu	63
2.10.4 Platná úprava ve sledovaných státech	65
2.11 ZVLÁŠTNÍ KOLIZNÍ NORMY	68
2.11.1 Způsobnost k pořízení závěti	68
2.11.2 Platnost závěti v jiných ohledech	72
2.11.3 Forma závěti	76
2.11.4 Odvolání závěti	80
2.12 VOLBA PRÁVA	82
2.13 ROZSAH APLIKACE ROZHODNÉHO PRÁVA	85
2.14 ODÚMRŤ	94
KOLIZNÍ ÚPRAVA - SOUDNÍ PŘÍSLUŠNOST	97
2.15 KOLIZNÍ ÚPRAVA	97
2.16 ŠTĚPENÍ SPORU	101
ZÁVĚR	107
SEZNAM ZKRATEK	113
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	115
SUMMARY	118
KEYWORDS	119

Abstrakt

V současnosti probíhá legislativní proces o návrhu evropského nařízení o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví, je proto aktuální srovnávat právní úpravy této oblasti v jednotlivých členských státech.

Nejprve jsou v této práci předesťeny problematické situace, které vznikají v důsledku rozdílné právní úpravy v jednotlivých právních řádech a jejichž negativní důsledky by měly být unifikovanou evropskou úpravou odstraněny. Jedná se o problematiku kvalifikačního problému, předběžné otázky, zpětného a dalšího odkazu a vlivu času na řešení dané otázky.

V druhé části se tato práce zabývá konkrétními otázkami dědického práva. Právní řády evropských států zpravidla obsahují kolizní normu, která určuje právo rozhodné pro dědické poměry, a kromě té často rovněž speciální pravidla pro určení způsobilosti k pořízení závěti, její obsah a formu, možnost volby rozhodného práva a přípustnost jiných pořízeních na případ smrti. Obecně aplikovaným právem bývá právní řád státu bydliště zůstavitele nebo jeho státní příslušnosti. Některé státy pak aplikují tzv. rozštěpený statut, kdy je speciálně stanoveno jiné rozhodné právo pro dědění nemovitostí, a sice právo státu, na jehož území se nemovitost nachází. Kromě hmotněprávních otázek se tato práce věnuje rovněž problematice procesní, konkrétně pravidlům pro určení soudní příslušnosti v dědických věcech a dále krátce zásadám uznávání a výkonu cizích rozhodnutí.

Abstract

At the moment, the European regulation on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions in matters of successions is being prepared, the comparison of the respective ruling of the EU Member States presents, therefore, very actual theme.

At first, the problematic situations are exposed in this thesis that occur because of the different treatment of the particular legal orders and result into negative consequences which shall be eliminated by the unified European ruling. It concerns the conflict of qualifications, the incidental question, the renvoi and the factor of time.

In the second part, this thesis deals with the particular questions of succession. The legal orders of the EU Member States usually contain a choice of law rule referring to succession as whole, while several particular questions, such as capacity to make a will, its content and form, possibility to select the applicable law as well as admissibility of other dispositions mortis causa, are submitted to another choice of law rule. In general, the applicable law is the law of the deceased's last domicile or their nationality. Some states apply the „scission“ model where the immovables are governed by their lex situs while the rest of succession underlies to the above mentioned general rule. Apart from the material questions also procedural matters, as jurisdiction rules and the principles of recognition and enforcement of foreign court decisions, are reviewed in the thesis.

Úvod

Právní úprava dědění s mezinárodním prvkem je v současnosti ideální oblastí z hlediska srovnávacího práva. Jde o oblast, která doposud na poli Evropské unie nebyla ani unifikována, ani harmonizována. Žádné ze stěžejních procesních nařízení o příslušnostech soudů evropských států v řízeních s mezinárodním prvkem se na tuto oblast nevztahuje. Ani úprava rozhodného práva není předmětem žádného evropského nařízení ani evropské směrnice. Neexistuje ani významnější mnohostranná mezinárodní úmluva, která by tuto právní větev upravovala přímo. Stávající úmluvy s přímou úpravou se vztahují pouze na marginální části této oblasti a ani počet jejich signatářů není nijak veliký. Kolizní úprava je obsažena v několika o něco širě koncipovaných úmlouvách. Ty však zatím buď nejsou platné anebo zavazují pouze menší počet států.

Na druhou stranu existuje markantní potřeba tuto problematiku na evropské úrovni jednotně regulovat. Již dlouhou dobu se věnují specializované skupiny přípravě evropského nařízení, které by obsahovalo jak pravidla pro stanovení soudní příslušnosti, tak pro určení rozhodného práva ve věcech dědění s mezinárodním prvkem. V současnosti projednává návrh nařízení Evropský parlament, v relativně krátkém časovém horizontu by se tak mohlo stát platným.

Lze tedy konstatovat, že protože harmonizovaná úprava ještě neexistuje, je stále co srovnávat. Na druhou stranu je vůle tuto oblast harmonizovat, a proto má právě smysl jednotlivé národní úpravy srovnávat, tak aby se dospělo řešení, které zahrne všechny fungující a pokrokové instituty a vyvaruje se úprav, které jsou dle zkušenosti problematické a obtížně aplikovatelné. Rovněž je třeba zhodnotit určité kompromisy tak, aby bylo navrhované řešení pro všechny přijatelné.

Cílem této práce je prozatím pouze srovnání stávajících evropských úprav dědění s mezinárodním prvkem. Půjde jednak o srovnání teoretických pohledů, kde za nejzajímavější a nejaktuálnější považuji problematiku kvalifikačního problému, předběžné otázky, zpětného odkazu a faktoru času. V druhé části se pak budu věnovat srovnání konkrétních právních úprav jednotlivých právních řádů. Budu postupovat podle členění, které bylo v podstatě všem právním řádům společné. Nejprve se tak budu věnovat úpravě práva rozhodného pro dědické poměry, které zároveň reguluje oblast dědické posloupnosti ze zákona. Poté se budu věnovat zvláštním otázkám dědického

práva, které se vztahují k dědění ze závěti. Půjde především o způsobilost k pořízení závěti, její formu a jiné podmínky její platnosti. Nakonec se vrátím k právu obecně rozhodnému pro dědické poměry a vymezím rozsah jeho aplikace v poměru k jiným oblastem práva. Kromě hmotněprávního hlediska zmíním i hledisko procesní, tedy problematiku příslušnosti soudů v řízení o dědictví s mezinárodním prvkem.

Jak v části teoretické, tak v části praktické budu postupovat se zaměřením na právní řády český, francouzský, německý, španělský a anglický. Domnívám se, že tento výběr obsahuje všechny evropské právní kultury a nezůstane tak stranou žádná zásadně odlišná úprava.

České právo zde bude prezentovat právní konstrukci vzniklou v době totality, která od té doby nebyla výrazně změněna. Bude tak jistým reprezentantem „Východního bloku“, který ovšem již nelze brát jako homogenní oblast. V některých postkomunistických státech již existují nové, koncepčně pokrokovější úpravy.

Francouzské právo je specifické tím, že je zejména právě v oblasti mezinárodní právo soukromé na pomezí mezi kontinentální právní kulturou a common-law. Německé soukromé právo má již velmi dlouhou tradici a geografickou i mentální blízkostí je nám často zdrojem inspirace. V oblasti mezinárodního práva soukromého představuje německé právo velmi jednotný celek s poměrně jednoznačnými teoretickými závěry. Španělské právo vychází z velké části z práva římského, je proto typickým představitelem kontinentální právní kultury. Ke kulturnímu vývoji se staví velmi konzervativně, a proto musí koncipovat kolizní normy velmi otevřeně, aby bylo možné překlenout rozdíly oproti jiným právním řádům. Nakonec takovou zkušenost má centrální legislativa nejspíš i s právními řády svých autonomních oblastí, které mnohdy absorbují moderní právní instituty rychleji.

Nejzajímavější zpravidla bývá srovnání s anglickým právním řádem, tedy s právem kultury common-law. Toto právo je historicky velmi odlišně koncipováno, obsahuje proto celou řadu na kontinentě neexistujících institutů. S malým množstvím právních předpisů a převládajícím vlivem judikatury tak rovněž umožňuje větší svobodu jednání svým adresátům a širší rozptyl judikatorních i literárních závěrů.

O ostatních právních řádech se zmíním jen krátce v rámci pojednání o typických kolizních pravidlech.

Na toto srovnání by pak měla navazovat část pojednávající o průběhu harmonizace, která by se rovněž podrobně zabývala obsahem návrhu evropského nařízení. Bylo by tak jasné, jakou měli jeho tvůrci předlohu a jak ji zpracovali. Bohužel by takové pojednání bylo nad přiměřený rozsah této práce, a proto se snad stane v budoucnu obsahem mé disertace.

Metoda mezinárodního práva soukromého

2.1 Pracovní postup

Charakter mezinárodního práva soukromého jako samostatného právního odvětví byl dlouho diskutován. V současnosti již panuje v literatuře shoda o tom, že samostatným odvětvím skutečně je. Důvody jsou pro to dva.

Předně upravuje vztahy s mezinárodním prvkem. To znamená, že upravuje právní vztahy, které se navenek zdají být shodné s právními vztahy upravenými jinými odvětvími soukromého práva, klíčový je ovšem mezinárodní prvek. Mezinárodní prvek je jistý komponent právního vztahu, který váže daný vztah k více než jednomu právnímu řádu. Může být různě silný, v některých případech nedosahuje takové intenzity, aby se vznikly pochybnosti, který právní řád se má na předmětný vztah použít a prostě se použije ten řád, ke kterému se váže nejvíce prvků tohoto vztahu. Z pohledu mezinárodního práva soukromého jsou ovšem zásadní ty situace, kdy vzniká pochybnost, který právní řád se má aplikovat. Posuzovaná situace tak např. zasahuje na území několika států, zúčastněné osoby jsou příslušníky různých států nebo mají v odlišných státech bydliště, jsou dotčeny registry či jiné administrativní orgány jiného státu apod.

Dále se mezinárodní právo soukromé od ostatních odvětví liší metodou, kterou tyto vztahy upravuje. V mezinárodním právu soukromém se totiž zpravidla nejedná o jednoduché normy, kde se při naplnění znaků hypotézy aplikuje dispozice, která obsahuje pravidlo chování. Aplikovatelná dispozice obsahuje další hypotézu. Právní pravidlo se tedy neaplikuje jednorázově, ale dochází k několikasupňové aplikaci, která teprve ve svém součtu formuluje pravidlo chování. Při aplikaci mezinárodního práva soukromého se tedy dodržuje určitý specifický postup, který se při aplikaci práva ve vztazích bez mezinárodního prvku neužívá.

Zásadně v mezinárodním právu soukromém existují dvě metody úpravy. Jedná se o metodu přímou a metodu kolizní. Přímé normy jsou právní normy, které upravují výlučně soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází

bezprostředně, bez předchozí aplikace kolizních norem¹. Přímá metoda, tedy metoda úpravy pomocí přímých norem, se tak od způsobu úpravy jiných právních odvětví příliš neliší. Není zde nutnost dvojí kvalifikace, pouze je třeba daný vztah podřadit pod hypotézu normy, v dispozici je pak pravidlo přímo obsaženo. Právní úprava pomocí přímé metody není tolik flexibilní k zájmům adresátů norem. Tvůrce dané normy s konečnou platností rozhoduje o řešení případu. Taková řešení by mohla být v praxi vnímána negativně ze strany jiných dotčených států. Pro kvalitní fungování přímé úpravy je tedy nutný souhlas všech potenciálně zúčastněných států, a proto se tato metoda aplikuje především u mezinárodních smluv.

Druhým způsobem úpravy je metoda kolizní. Ta se oproti přímé úpravě používá častěji a vyskytuje se výhradně v mezinárodním právu soukromém. Kolizní metoda spočívá v užití kolizních norem, jejichž funkcí je provádět určitý výběr práva. Normy tedy neobsahují věcnou úpravu, jen příkazují použití jiných věcných norem, svým způsobem tak ohraničují oblast použití jiných norem². Smyslem kolizních norem je usnadnění provozu, právní jistoty a možnosti dovolat se práva³. Při aplikaci kolizních norem tak dochází k dvojí kvalifikaci. Jednak je třeba kvalifikovat kolizní normu, která se bude na daný vztah aplikovat, jednak je třeba určit věcné normy rozhodného práva určeného kolizní normou, které pak dotčený vztah meritorně upraví. Struktura kolizní normy je tedy specifická tím, že ve své dispozici místo konkrétního pravidla chování stanoví pouze použitelný právní řád. Určení rozhodného právního řádu se uskutečňuje pomocí hraničního určovatele, kterým je určitá charakteristika vztahu, která se zdá být pro tento vztah zásadní. Právní řád vážící se k této charakteristice je pak příslušný pro úpravu vztahů obsažených v hypotéze normy. Jako zvláštní druh kolizních norem bývají vnímány jednostranné normy, které vymezují použití jednoho, a to tuzemského právního řádu⁴.

¹ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 203.

² Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 103.

³ Bar, C., Mankowski, P.: *Internationales Privatrecht, Band I.*, C.H.Beck Mnichov 2003, str. 548.

⁴ Ve Francii jsou všechny legislativně vyjádřené kolizní normy unilaterální. Z praktických důvodů byly většinou bilateralizovány judikaturou, neboť jinak nebylo možné mnohé situace rozřešit - z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

Korekcí při užívání cizího právního řádu na základě kolizní normy jsou tzv. nutně použitelné normy. Jsou to ustanovení *lex fori*, která nemohou být v mezích svého předmětu úpravy zásadně zaměněny či nahrazeny cizím právem⁵. Účelem těchto norem je zpravidla ochrana zájmů určitých objektivně znevýhodněných skupin osob. Jde jak o normy soukromoprávního, tak veřejnoprávního charakteru. Problémem bývá zjištění, která ustanovení mají tento charakter. Zpravidla v nich bývá předmět úpravy výslovně územně či osobně zvláště vymezen. Někdy vyplývá přímo ze zákonné úpravy, jindy z judikatury. V dědickém právu typicky půjde o ustanovení o zápisech do veřejných knih nebo o zveřejňování skutečností předepsané právem dotčeného státu. Tyto úkony mají totiž účinky vůči třetím osobám, které nemají žádnou vazbu na cizí rozhodné právo.

Dále může být použití cizího práva vyloučeno na základě výhrady veřejného pořádku. Podle § 36 MPSP právního předpisu cizího státu nelze použít, pokud by se účinky tohoto použití přičily takovým zásadám společenského a státního zřízení České republiky a jejího právního řádu, na nichž je nutno bez výhrady trvat. Tyto zásady společenského a státního zřízení lze čerpat především z ustanovení vyjadřujících základní zásady právního státu v Ústavě ČR a ustanovení vymezujících lidská práva a svobody v Listině základních práv a svobod. VVP lze vnímat ve dvou rovinách, hmotněprávní a procesní⁶. Při nesouladu z hmotněprávního hlediska se nahrazují normy cizího práva normami *lex fori*, při procesním nesouladu se cizímu rozsudku nepřiznávají účinky. V některých doktrínách má VVP různě silné účinky, a to v závislosti na vztahu posuzované věci ke státu *fori*⁷. V důsledku toho je pak např. možné tolerovat vztahy, které se sice přičí veřejnému pořádku *lex fori*, nicméně vznikly v zahraničí podle práva a konfrontace s právním řádem *lex fori* nastala až za doby jejich trvání. V takovém případě půjde pouze o omezený účinek VVP, podle *lex fori* se vznik vztahu posuzovat nebude, VVP bude ale platit pro případné vztahy na tento stav navazující, které by již vznikly na území *lex fori* nebo se dotýkaly práv občanů státu *fori*. Protože obecná tendence vede k prohlubování mezinárodní zdvořilosti a k co možná nejširšímu respektování cizích právních úprav, je vhodné i VVP aplikovat velmi restriktivně, k jejímu použití přistupovat jen velmi výjimečně. Výhrada veřejného

⁵ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 235.

⁶ Bělohávek, A.: *Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem*, Právník, č. 11/2006, ročník 145, str. 1267-1301.

⁷ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 320.

pořádku je pouze podmnožinou tzv. veřejného zájmu⁸, nelze proto vylučovat aplikaci cizích norem na základě konfliktu s kterýmkoli veřejným zájmem. Nakonec veškeré právní normy sledují určitý veřejný zájem.

2.2 Kvalifikační problém

Bylo naznačeno, že přímá metoda se podobá aplikaci běžných právních norem v soukromoprávních odvětvích. Specifická, co do aplikace, je metoda kolizní. Právě díky této metodě dochází k některým zajímavým jevům, které má tato práce předestřít. Především jde o tzv. kvalifikační problém.

Pojmy v kolizních normách jsou nutně široce koncipované, aby tak v několika pravidlech obsáhly celý právní řád. Jinak by totiž musela každá norma zahrnovat zvláštní pravidlo pro mezinárodní situaci a počet norem právního řádu by se zdvojnásobil⁹. Proto je třeba například u nároku vdovy vzniklého v důsledku smrti jejího manžela posuzovat, zda jde o nárok dědickoprávní nebo zda se řadí pod účinky manželství. Podobně může být otázkou u závěti pořízené vlastnoručně, zda tento způsob pořízení považovat za náležitost její formy a podřídít jej právu místa provedení úkonu nebo za otázku způsobilosti k pořízení závěti, která se bude řídit osobním statutem zůstavitele.

V případě aplikace kolizní metody dochází ke dvěma stádiím kvalifikace, jednak je třeba kvalifikovat otázku tak, aby bylo možné ji podřadit pod některou z hypotéz kolizních norem, tedy např. kvalifikovat zda jde o otázku rodinného práva nebo práva dědického. Výsledkem této kvalifikace je určení aplikovatelné kolizní normy. Dále je pak nutné aplikovat rozhodné právo určené kolizní normou, a to především rozhodnout o tom, které normy rozhodného práva mají být aplikovány a jakým způsobem. Jinými slovy, skutkový děj se vyznačuje vazbou na zahraničí, vzniká tedy otázka, zda neprovést subsumpci za pomoci institutů zahraničního práva, a dále vzhledem k tomu, že hypotéza kolizní normy vazbu na zahraničí předvídá, je otázkou, zda termíny,

⁸ Bělohlávek, A.: *Trust jako institut (ne)známý z pohledu mezinárodního práva soukromého*, Obchodněprávní revue, 7/2009, 1. ročník, C. H. Beck, 2009 Praha, str. 184.

⁹ Bartin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 224.

v nichž je vyjádřena vykládat dle lex fori nebo podle zahraničního práva popř. jinak¹⁰. Pokud se potenciálně použitelné právní řády neshodují v právním hodnocení určité otázky, kterou je nutno podřadit pod právní pojem v rozsahu některé kolizní normy, vzniká tzv. kvalifikační problém¹¹. Kvalifikační problém může vznikat buď v případech, kdy je určitý právní institut v jednotlivých právních řádech systematicky zařazován do jiného okruhu právních poměrů, nebo v případě, kdy institutu cizího práva neodpovídá žádný právní institut práva státu soudů¹².

Názory na samou existenci kvalifikačního problému a o to více na jeho způsob jeho řešení se ve světové literatuře zásadně liší¹³. S výhradou teorií, které celkově odmítají konstrukci kolizní metody¹⁴, lze vycházet z určité shody o tom, že ke kvalifikaci dochází na dvou úrovních s tím, že jistý kvalifikační proces probíhá i při přechodu od první úrovně ke druhé, kdy je nutné určit obsah pojmu hraničního určovatele zahrnutého do navázání aplikované kolizní normy¹⁵.

¹⁰ Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 503.

¹¹ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 142.

¹² Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 143 a 144.

¹³ Např. v rámci common-law jde především o snahu identifikovat to, zda jde o tzv. true nebo false conflict. V případě true conflict, tedy skutečného konfliktu, je třeba v kvalifikaci postupovat podle metod dále uvedených včetně způsobů řešení kvalifikačního problému. Soud se ovšem především snaží identifikovat, zda nejde jen o false conflict, domnělý konflikt, kdy všechna potenciální řešení vedou ke stejnému výsledku a o konflikt právních řádů se vlastně nejedná. Takových situací je většina. Nicméně, postup kvalifikace za účelem odhalení, zda jde o skutečný konflikt či nikoli, je v obou případech stejný, rozdíl je pouze v tom, že jen v prvním případě je nutné najít pro konflikt řešení – Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, 2004 St. Paul, str. 126.

¹⁴ better rule of law, government interest analysis, lex fori approach, datum-theorie, choise-influencing factors – americké soudy tyto teorie ovšem neaplikují – Bar, C., Mankowski, P.: *Internationales Privatrecht, Band I.*, C.H.Beck Mnichov 2003, str. 539n.

¹⁵ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 120.

2.2.1 Prvotní kvalifikace

V první fázi kvalifikace se vykládají pojmy rozsahu kolizní normy (interpretace) a subsumuje se skutkový děj pod rozsah kolizní normy (kvalifikace)¹⁶. Předmětem prvotní kvalifikace podle některých autorů není samotný skutkový děj (resp. sociální vztah apod.), ale právní vztah¹⁷. I v případě, že se kvalifikuje právní vztah, je zřejmé, že nejprve muselo dojít k určité prvotní latentní kvalifikaci, aby mohl být právní vztah identifikován (formulace právní otázky je výsledkem nikoli předmětem kvalifikace)¹⁸.

V dědickém právu může být rozdíl mezi kvalifikací skutkového děje a právního vztahu demonstrován následovně. V případě kvalifikace skutkového děje vycházíme z faktů, že zemřela určitá osoba, že byla vlastníkem majetku a že je třeba řešit otázku, kdo se stane vlastníkem tohoto majetku v okamžiku, kdy původní vlastníkem ztratil způsobilost mít vlastnické právo. Pokud bychom kvalifikovali právní vztah, hovořili bychom rovnou o dědění, automaticky bychom vycházeli z právního vztahu, který se nejvíce nabízí (provedli bychom tedy tuto latentní kvalifikaci skutkového děje), a zjišťovali bychom, které všechny hypotézy právních norem *lex fori* o tomto vztahu pojednávají. V praxi v obdobných případech není velký rozdíl mezi oběma přístupy ke kvalifikaci. Dalo by se říci, že se liší pouze v tom, zda klademe důraz na formulaci skutkových okolností, které pak subsumujeme pod určitou hypotézu právní normy (tedy nejprve velmi přesně formulujeme, co se stalo, a poté tento děj podřadíme pod obecně formulovanou hypotézu normy, může tak dojít k jistému zkreslení) nebo naopak zdůrazníme stránku právní kvalifikace (formulujeme přesně právní vztahy, které se zdá, že na skutkový děj dopadají po určitém intuitivním srovnání, a tyto přesně formulované vztahy se snažíme zařadit pod pojmy užívané v hypotéze právní normy, které by již měly být formulovány stejným způsobem, „stejným jazykem“).

Skutkový děj v této fázi kvalifikujeme za účelem aplikace kolizní normy *lex fori*. V teorii se nabízejí dvě varianty, jak při této kvalifikaci postupovat. V současnosti většinový názor upřednostňuje kvalifikovat skutkový stav dle *lex fori*. Argumenty na

¹⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 33.

¹⁷ nebo institut - Bartin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 224.

¹⁸ Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 501.

podporu tohoto způsobu jsou přesvědčivé - je předčasné se ohlížet po řešení rozhodného práva pokud ještě nebylo stanoveno¹⁹. Kdyby cizí právo mělo možnost určovat, ve kterých případech se smí aplikovat, ztratilo by lex fori zcela kontrolu nad aplikací vlastních kolizních norem. Je to právě lex fori, kdo dává soudci kompetenci, soudce tak vykonává suverenitu státu a je svým vlastním právním řádem vázán²⁰.

Námítka svědčící pro opak je postavena na kritice určitého procesního zjednodušení. Aplikace analogie vlastního a cizího práva je mechanická a nezohledňuje principy cizího práva, aplikuje je způsobem, se kterým cizí právo nepočítá, v důsledku není aplikováno ani právo státu soudu, ani cizím právo, ale právo žádného státu. Pokud jde o případy, kdy určitý institut cizího práva lex fori nezná, je na místě aplikovat analogicky nejbližší institut práva státu soudu²¹. Problém ale může nastat v situaci, kdy aplikovatelnou analogii nelze vůbec najít.

Jiný názor, který se objevil v literatuře, se vyslovil ve prospěch kvalifikace podle lex causae. Jako stěžejní argument uvádí, že každé pravidlo má být kvalifikováno dle práva, ke kterému náleží²². Má se tak více méně zkusmo aplikovat právní řád, který by svou systematikou a svými instituty na danou věc přiléhal. V praxi by se nejprve mělo dle kolizní normy lex fori zjistit, jaké lex causae připadá v úvahu, a u něj zjistit, zda je možné subsumovat skutkový děj pod kolizní normu lex fori dle lex causae. V případě, že takové řešení nebude možné, intuitivně se do lex causae transponují kolizní normy jiných právních řádů tak, aby se určilo, zda skutkový děj spadá do jejich hypotézy²³.

Třetí alternativou v právní vědě je teorie autonomní kvalifikace neboli kvalifikace pomocí právní komparatistiky. Tato doktrína vychází z poznatku, že kolizní normy sice jsou součástí lex fori, ale mají určité autonomní postavení. Pojmy v těchto normách se nemají vykládat v systematické právního řádu, ke kterému náleží, ale na základě srovnávacího práva tak, aby byl zohledněn jejich mezinárodní rozměr. Protože

¹⁹ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 494, Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 505.

²⁰ Bartin, E.: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 228.

²¹ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 147

²² McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 495.

²³ Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 505.

ovšem neexistuje autorita, která by mohla podávat závazný výklad v tomto duchu, záviselo by na úvaze jednotlivých soudů, jak bude který pojem vykládán. Řešení případů s mezinárodním prvkem by tak bylo předem nejisté²⁴. Tato teorie již byla nejspíš zcela opuštěna²⁵.

2.2.2 Pojem hraničního určovatele

Na základě prvotní kvalifikace byla tedy určena kolizní norma, která se uplatní na řešený případ. Ve své dispozici obsahuje určení rozhodného práva. To může být určeno přímo, tak je tomu v případě unilaterálních norem. Je-li unilaterální kolizní norma součástí českého právního řádu, její dispozice bude přímo určovat, že se použije český právní řád. Taková norma žádný hraniční určovatel neobsahuje a tato fáze kvalifikace odpadá. Většinou ovšem kolizní normy hraniční určovatel obsahují. V dalším kroku je proto třeba přistoupit k interpretaci pojmu hraničního určovatele. Vzhledem k tomu, že je o hraničním určovateli v kolizní normě rozhodováno na podkladě určitého právně-politického cíle, je na místě vykládat pojem tohoto určovatele podle *lex fori*²⁶.

V common-law se ještě zvažuje, zda hraniční určovatel uplatněný v kolizní normě vede k racionální volbě práva. Interpretace pojmu hraničního určovatele a jeho relevance v dané kauze má být i v této právní kultuře prováděna primárně dle *lex fori*. Jistou korekcí je ovšem skutečnost, kdy hraniční určovatel mechanicky vede k použití práva, které žádnou vazbu k případu nezná. Hraniční určovatel se v takovém případě neaplikuje.

Specifický je určovatel státní příslušnosti. Ta by se měla vždy určovat podle právního řádu státu, jehož má nebo naopak nemá být dotčená osoba příslušníkem²⁷.

²⁴ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 154.

²⁵ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 496 – v praxi anglických soudů se neaplikovala nikdy.

²⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 34, k tomu shodně i rozhodčí nálezy RS ČSOPK Rsp 22/53 a 29/54.

²⁷ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 34, Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 509.

2.2.3 Druhotná kvalifikace

V případě druhotné kvalifikace podle různých názorů v literatuře kvalifikujeme, buď opět skutkový děj, nebo právní normy rozhodného práva. Pokud se kvalifikuje čistě skutkový děj, aplikuje se na něj cizí právo tak, jak by jej aplikoval soudce státu tohoto práva. Použije se tedy celý cizí právní řád. Naopak v případě kvalifikace právních norem se kvalifikuje povaha norem rozhodného práva a vyhledávají se pouze konkrétní pravidla rozhodného právního řádu, která by měla být na daný případ aplikována²⁸.

Opět lze diskutovat o tom, zda má tato druhá kvalifikace probíhat podle *lex fori* nebo podle rozhodného práva.

V čisté podobě se druhotná kvalifikace dle *lex causae* se aplikuje v rámci dvoustupňové kvalifikace. Soud má aplikovat cizí právo tak, jak by jej aplikoval soudce státu tohoto práva. Pokud soud aplikuje *lex causae* důsledně v celém rozsahu, tedy včetně všech nutně použitelných či veřejnoprávních předpisů, s připuštěním zpětného a dalšího odkazu²⁹, vrací se v podstatě celý proces opět na začátek. Hrozí tak riziko bludného kruhu, který nikdy nenabídne konkrétní řešení. Druhá varianta je aplikovat pouze hmotněprávní normy rozhodného práva. V takovém případě se nejedná o další kvalifikaci, ale o výklad rozhodného práva³⁰, a prakticky se tak odstraňuje níže zmíněný problém zpětného a dalšího odkazu a předběžné otázky. Dochází tak ovšem ke značnému zkreslení situace s mezinárodním prvkem, ta se totiž projeví jen v tom, že se respektuje výběr rozhodného práva dle kolizní normy *lex fori* v jedné základní otázce. Na základě tohoto výběru jsme již nasměrováni na jedno cizí právo, a protože aplikujeme jen jeho hmotněprávní normy, nelze zohlednit případné vazby na jiné právní řády. Další ještě omezenější variantou kvalifikace podle *lex causae* je povolání jen ty právní normy *lex causae*, které podle hodnocení svého práva odpovídají právnímu pojmu použitému v rozsahu kolizní normy *lex fori*³¹.

²⁸ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 32; McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 494 - Kontinentální nauka argumentuje tím, že je třeba preferovat klasifikaci norem před klasifikací otázek.

²⁹ Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 510.

³⁰ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 148.

³¹ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 149.

Určitá střední varianta je provádět druhotnou kvalifikaci podle lex fori, ale alespoň zohledňovat úpravu lex causae tak, jak by jej aplikoval soud tohoto cizího státu v kauze bez cizího prvku³². Suverénní stát tím, že povolá cizí právo jako příslušné pro řešení daného vztahu, se rovněž dobrovolně vzdává kvalifikace dotčených institutů³³. Tak např. podle lex fori se posoudí, zda jde o nárok, jímž mohou strany disponovat, a proto projevit vůli o tom, které právo má být pro jejich vztah rozhodné. Dále se již aplikuje pouze zvolené právo.

Tak jak bylo řečeno, že nelze do důsledků uplatňovat dvoustupňovou kvalifikaci, rovněž platí, že nelze říci, že se ve druhém stádiu kvalifikují pouze právní normy. I tato kvalifikace probíhá s ohledem na konkrétní skutkový děj. Skutkový děj se přetváří do určité právem předpokládané skutkové podstaty a vzhledem k ní se pak posuzuje aplikovatelnost norem rozhodného právního řádu.

Ve španělské literatuře se pod pojmem „dvoustupňová kvalifikace“ rozumí poněkud odlišný přístup, který se ve svém důsledku blíží většinovému řešení popsanému níže. Nejprve se identifikuje kolizní norma dopadající na daný vztah, poté se určí rozhodné právo. Při aplikaci tohoto rozhodného práva se ovšem i nadále věnuje pozornost mezinárodnímu prvku ve vztahu a rozhodné právo se v tomto směru koriguje³⁴.

Převažující názor současné literatury praví, že i druhotná kvalifikace má probíhat podle lex fori. Výběr aplikovaných hmotně právních norem se provádí teleologicky ve vztahu k rozhodované otázce, nikoli k pojmu použitému v kolizní normě. Tyto normy mají odpovídat skutkovému ději a jejich účinky činěnému nároku. Lex causae je při této kvalifikaci vyloučeno³⁵.

Protože lex fori může obsahovat pro celý případ několik kolizních norem odkazujících na několik právních řádů, je třeba i jednotlivé normy v konečné fázi aplikovat z těchto několika právních řádů. Dochází tak k tzv. mozaikové úpravě³⁶.

³² Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, 2004 St. Paul, str. 126.

³³ Martin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 234.

³⁴ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 178.

³⁵ Čermák, K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 511.

³⁶ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 142.

V dědickém právu tak bude typicky docházet v případech, kdy bude právo rozhodné pro dědické poměry doplňováno normami jiných práv určujících způsobilost zůstavitele k sepsání závěti a formu této závěti a dále např. práv určujících jednotlivým dědicům, zda mohou nabývat dědictví od konkrétního zůstavitele.

Výklad termínů v cizím právu se děje již dle tohoto práva³⁷ (např. pojmy „autentická závěť“ nebo „domicil“). Výjimkou z veškeré kvalifikace je dle Bartina posouzení, zda jde o movitou či nemovitou věc. To se děje vždy dle místa, kde se věc nachází v okamžiku, kdy vznikl právní vztah, o němž se vede řízení³⁸. Ke stejnému závěru dospěla i anglická judikatura (viz níže).

2.2.4 Aplikace cizího práva

Protože je v řízeních s mezinárodním prvkem často potřeba aplikovat několik právních řádů najednou, vyvinuly se určité technické postupy, jak řešit interference mezi těmito právy. Předně jde o tzv. substituci, kdy je institut *lex fori* substituován cizím institutem, tak aby byly předpoklady *lex fori* splněny. Jde např. o podmínky „podání žaloby“ či „spolupůsobení notáře“. Stačí tedy, pokud tyto úkony byly provedeny v jiném státě dle jiného právního řádu.

Dále existuje tzv. přizpůsobení norem v případech, kdy současná úplná aplikace ustanovení všech rozhodných právních řádů není možná. Proto je třeba přizpůsobit nejprve hmotněprávní normy, až při příliš velké disharmonii, je třeba přistoupit i ke koliznímu přizpůsobení, tedy k redukci počtu rozhodných řádů podle jejich účelu³⁹.

³⁷ taktéž Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 127.

³⁸ Martin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 236, shodně také Svoboda, J.: *Dědické řízení s cizím prvkem*, Ad Notam 3/2009, str. 81.

³⁹ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 46, blíže Bar, C., Mankowski, P.: *Internationales Privatrecht, Band I.*, C.H.Beck Mnichov 2003, str. 701: substituce je výkladová metoda, která se používá u zásadně srovnatelných případů. Přizpůsobení je metoda kolizní, užívá se tam, kde jde o případy neslučitelné.

Posledním případem je transpozice, kdy na základě cizího práva založené právní pojmy nebo vztahy musí být transponovány do rozhodného práva např. při změně statutu věci.

2.2.5 Kvalifikační problém v praxi

Nejčastěji byl v praxi kvalifikační problém řešen při rozlišování norem na hmotněprávní a procesní. Procesní normy se totiž dle všeobecně uznávaného pravidla aplikují vždy podle *lex fori*. Procesní právo má veřejnoprávní charakter, vyplývá z uspořádání orgánů daného státu, je tedy do značné míry ovlivněno politikou tohoto státu. Použití cizího procesního práva by se přičilo doktríně státní suverenity, a navíc by bylo pravděpodobně těžko realizovatelné vzhledem k úzké vazbě na institucionální uspořádání v tomto oboru. Naopak hmotněprávní otázky mohou být řešeny dle práva jiného státu.

V tradičním common-law existovala pro rozlišení hmotně- a procesně právních otázek poučka založená na termínech „right“ a „remedy“⁴⁰. Right představuje subjektivní právo, tedy možnost jedince jednat ve svém životě určitým způsobem. Remedy je prostředkem nápravy pro případ, že někdo utrpěl tím, že jiný se skutečně či domněle v souladu se svými „rights“ nechoval. V poslední době se od jednoznačné klasifikace otázek upouští z následujícího důvodu.

Promlčecí lhůty byly tradičním právem klasifikovány jako procesní instituty, neboť ochraňovaly před zahajováním soudních řízení o příliš dávných nárocích. Taková klasifikace ovšem vedla k tzv. forum-shoppingu⁴¹, strany sporu totiž založením příslušnosti jiného soudu (což je vzhledem k jiným kolizním pravidlům common-law poměrně snadné) mohly „oživit“ svůj nárok, který by již byl dle práva původně příslušného soudu promlčen. Posléze bylo toto pravidlo upraveno tak, že se vždy aplikovala promlčecí doba *lex fori*, pokud byla kratší než promlčecí doba dle rozhodného práva (s výjimkou zvláštních okolností, které by takovou aplikaci činily

⁴⁰ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, 2004 St. Paul, str. 128.

⁴¹ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, 2004 St. Paul, str. 129.

neopodstatněnou). Byla-li delší, aplikovala se také, ledaže zde nebyl zájem státu *lex fori*⁴² a soud státu s větším zájmem na věci by žalobu zamítl. I takové řešení má ovšem svá rizika, zejména je obtížné posuzovat zájmy států, aniž by docházelo ke zneužívání.

Německé právo, podle kterého je promlčení hmotněprávním institutem, přistupuje k řešení tohoto problému tak, že v případě, kdy rozhodné právo považuje promlčení za procesněprávní otázku, se budou aplikovat i procesní předpisy tohoto státu, které odpovídají (mají stejnou funkci) hmotně právním pravidlům německého práva vztahujícím se k promlčení. Stejným způsobem (podle funkce) je třeba se vypořádat i instituty cizího práva, které v *lex fori* neexistují⁴³.

Jiný případ posouzení určité právní otázky za procesní či hmotněprávní je kauza *Re Cohn*⁴⁴, kdy byla řešena povaha domněnky postupné, resp. současné smrti v německém a anglickém právu. V Německu se totiž osoby, u nichž nelze identifikovat okamžik smrti, považují ze zemřelé současně, zatímco v Anglii existuje domněnka, že starší umírají před mladšími. Kdyby tato domněnka byla dle německého práva procesní a dle anglického hmotněprávní, neaplikovala by se vůbec. V opačném případě by se aplikovaly obě. Domněnka současné smrti bývá, co do posouzení, zda jde o hmotně či procesně právní normu, problematická i v jiných právních řádech. O charakteru § 33 španělského *CodCiv* se vedou taktéž spory. Vzhledem k systematickému zařazení tohoto ustanovení a jeho celkového smyslu, se judikatura přikládání k názoru, že jde o hmotněprávní ustanovení dědického práva⁴⁵.

Další slavná kauza je *Re Ogden*⁴⁶ ve věci kvalifikace souhlasu s manželstvím nezletilého ze strany jeho rodičů, a sice zda je tento souhlas požadavkem na formu uzavření manželství či na způsobilost snoubence k jeho uzavření. Devatenáctiletý snoubenec s bydlištěm ve Francii si vzal Angličanku bez souhlasu svých rodičů. Ten však byl dle francouzského práva do věku 25 let nezbytný. Po několika měsících manželství v Anglii se odstěhoval zpět do Francie, kde získal úřední prohlášení

⁴² Zájem tato nazývaný v anglické literatuře je třeba brát spíše jako úzký vztah.

⁴³ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 33.

⁴⁴ *Re Cohn* (1945) 61 L.Q.R. 340.

⁴⁵ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 251: Vychází to jak ze zařazení tohoto ustanovení, tak z jeho znění.

⁴⁶ *Ogden v. Ogden* (1908) P. 46.

neplatnosti manželství pro nedostatek souhlasu rodičů. Anglický soud však manželství za neplatné neuznal, neboť považoval tento souhlas za náležitost náležitostí formy sňatku, která se řídila anglickým právem. Rozhodnutí bylo kritizováno, ale je stále následováno.

Příklad aplikace lex causae pro prvotní kvalifikaci v praxi představuje kauza Maldonado⁴⁷. Zůstavitel, španělský občan, zanechal movité věci v Anglii, které byly nárokovány španělským státem, jelikož nebylo dědiců. Otázkou tedy bylo, zda aplikovat právo rozhodné pro dědictví (španělské) nebo právo státu, kde se věci nacházely, dle kterého by měly jako ius regale připadnout Anglii. Anglický soud rozhodl podle španělského práva s odůvodněním, že není možné považovat za rozhodné cizí právo, ale neaplikovat jeho kvalifikaci, v důsledku čehož by nebylo aplikováno vůbec.

Další případ soudní kvalifikace dle lex causae byl spor města Lucernu a státu New York, kdy zůstavitel s bydlištěm v Lucernu zanechal v New Yorku cenné papíry, přičemž zemřel bez dědiců a bez závěti. Newyorský soud kvalifikoval nárok města Lucernu v souladu se švýcarským právem jako dědicko-právní nárok, a proto žalobě tohoto města vyhověl. Pokud by se aplikovalo americké právo, měl by stát New York nárok předmětné cenné papíry okupovat z titulu ius regale.

Oba tyto rozsudky jsou kritizovány a považují se spíše za výjimku z pravidla druhotné kvalifikace dle lex fori. Nicméně oba představují velmi tolerantní řešení v rámci mezinárodní zdvořilosti.

Příkladem aplikace rozhodného práva se zohledněním mezinárodního prvku tak, jak praví španělská doktrína je pracovně-právní kauza Hoge Raad⁴⁸. V té byla za neplatnou prohlášena výpověď daná tureckému občanu, který požadoval den volna pro plnění náboženských povinností. Soud nejprve určil za rozhodné právo právo holandské, jakožto právo státu, kde pracovník vykonával činnost. Podle tohoto práva byl dán důvod k výpovědi v případě, že zaměstnanec bez dovolení opustil místo výkonu práce v pracovní době. Poté však soud zohlednil mezinárodní prvek v tomto případě, a sice státní příslušnost zaměstnance a jeho náboženské vyznání, a vzhledem ke skutečnosti, že zaměstnanec nabídl možnost zameškanou práci vykonat v náhradní době a že jeho nepřítomnost neovlivnila produktivitu podniku, konstatoval soud přílišnou rigiditu

⁴⁷ Re Maldonado's estate (1954) 2 W.L.R. 64.

⁴⁸ Nejvyšší soud Nizozemí 18. 11. 1983, 28.11.1984, 30.3.1984 – Rozas, J. C.: *Derecho internacional privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 179.

holandského práva vzhledem k respektování svobody vyznání, a podanou výpověď prohlásil za neplatnou.

2.2.6 Shrnutí

Lze shrnout, že podle současné právní nauky by se měla prvotní kvalifikace odehrávat dle práva státu soudu. Výlučnou kvalifikací podle tohoto práva může dojít ke zkreslení užití některých institutů cizího práva, proto se doporučuje zvažovat účel a cíl dotčené úpravy v právním řádu, jehož je součástí⁴⁹. Tuto modifikaci lze nazývat funkční kvalifikací – vychází se z funkce úpravy v právním životě⁵⁰. Takový závěr platí v převážné části kontinentální právní nauky.

V common-law není v podstatě žádné jednoznačné řešení. Judikatura se vyslovuje stabilně pouze ke skutečnosti, že zda se věc považuje za movitou či nemovitou, je třeba posuzovat podle *lex rei sitae*⁵¹. Jediné obecné vyjádření ke kvalifikačnímu problému bylo vysloveno ve věci *Macmillan Inc. vs. Bishopsgate Investment Trust plc*⁵², a sice, že kvalifikace by neměla být omezena konkrétními pojmy v *lex fori* či aplikovatelném právu, stejně tak by skutková podstata neměla být vymezena natolik úzce, aby se na ni vztahovalo speciální pravidlo *lex fori*, které v cizím právu nenajde ekvivalent. Takový závěr vychází z internacionalistického přístupu, ale není nijak stabilně aplikován.

Ve federálních státech jako jsou Velká Británie nebo Spojené státy americké, ve kterých je velká autonomie v oblasti normotvorby na úrovni jednotlivých států, je velmi snadný pohyb osob a majetku. Proto v nich rovněž musí často docházet ke sporu s „kvazizahranickým“ prvkem. Z obsahu literatury lze dovodit, že kvalifikační problém se řeší především na úrovni konfliktu mezi právními řády federálních států. Je proto s podivem, že neexistuje dlouhodobě etablovaný způsob, jak při řešení problému

⁴⁹ Zvláště má toto zohlednění smysl v případě závislých norem – některá norma v právním řádu může svého adresáta znevýhodňovat, což má být vyrovnáno aplikací jiné normy. Je proto žádoucí aplikovat obě tyto normy jako nikoli pouze část úpravy, která by mohla vést k absurdním výsledkům.

⁵⁰ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 150.

⁵¹ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 380, 496.

⁵² *Macmillan Inc. vs. Bishopsgate Investment Trust plc* (1999) C.L.C. 417.

postupovat. Důvodem patrně je, že v těchto právních řádech není povinnost použít cizí právní řád dána ex officio, ale pouze na návrh stran. I tak je pro mě velmi překvapivé, jak se ke kvalifikačnímu problému anglo-americká literatura vyjadřuje, tedy ve smyslu, že „je vhodné, aby student mezinárodního práva soukromého měl v této problematice také nějaké znalosti“⁵³.

Právní předpis dále sám může svým zněním kvalifikačnímu problému předcházet, a to jak vhodným vymezením rozsahu rozsahu normy, tak vhodným vymezením obsahu rozsahu kolizní normy. V prvním případě jde o to, aby věci, které jsou určitým způsobem spjaty, byly podřízeny jednomu právnímu řádu, např. zrušení závěti je platné co do formy, odpovídá-li pravidlům téhož právního řádu, jako forma pořízení závěti. Ve druhém případě jde především o výběr vhodných pojmů. Problematický je např. pojem „podnikatel“ § 23 ObZ⁵⁴.

Jinak lze způsob řešení kvalifikačního problému promítnout přímo do textu zákona. Je tomu tak například v právním Bulharska⁵⁵, kde je upraveno, že se pojmy a instituty zásadně kvalifikují podle lex fori. Obdobnou, ovšem unilaterální normu obsahuje ruský právní řád⁵⁶, podle kterého instituty ruskému právu neznámé se kvalifikují dle cizího práva. V česko-ruské smlouvě o právní pomoci⁵⁷ je navíc stanoveno, že kvalifikace, zda věc je nemovitostí nebo věcí movitou, se určuje podle práva státu, kde se věc nachází. Stejnou úpravu nalezneme také v rumunském právním řádu⁵⁸.

O něco dále jde portugalský občanský zákoník⁵⁹, který se svým čl. 15 praví, že účinek přiznaný určitému zákonu se týká pouze těch norem, které svým obsahem a na základě svého účelu, který tento předpis plní, upravují režim institutu definovaného kolizními pravidly. Tento předpis tedy obsahuje i úpravu druhotné kvalifikace při

⁵³ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 496.

⁵⁴ Čermák, K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 517.

⁵⁵ čl. 39 bulharského zákona o mezinárodním právu soukromém (č. 42/2005 bulh. sb.).

⁵⁶ čl. 1187 ruského občanského zákoníku (z 21.10.1994).

⁵⁷ čl. 40 odst. 3 smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhl. ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.).

⁵⁸ § 50 rumunského zákona o úpravě mezinárodního práva soukromého (č. 105/1992).

⁵⁹ vládní nařízení č. 47344/66.

aplikaci cizího právního řádu. Druhotná kvalifikace probíhá dle *lex fori*, z rozhodného práva se aplikují pouze ustanovení, která upravují institut vymezený v rozsahu kolizní normy. Vodítkem při takové kvalifikaci má být účel norem v rozhodném právu. Portugalský předpis tedy postupuje shodně se závěry Prof. Kučery⁶⁰.

Zajímavý koncept obsahuje německé mezinárodní právo soukromé. Jde o úpravu společného statutu pro věci z pozůstalosti⁶¹, které jsou podřízeny jednomu právu, ať se nacházejí kdekoliv, pokud předpisy státu, kde se nacházejí, nemají speciální normy, vztahující se na konkrétně tuto jednu věc. Musí jít o hmotně-právní normy cizího práva, které nastolují jiný režim z hospodářského či politicko-společenského důvodu, ve prospěch jednotlivců (např. vylepšení postavení dědiců vzhledem k nemovitostem) a zvláštní režim musí být obsažen v kolizním právu tohoto cizího státu (jde tedy o normy aplikovatelné na vztahy s mezinárodním prvkem). Proto, pokud se nemovitost z pozůstalosti nachází ve státě, jehož právo není aplikovatelné dle německé kolizní normy, musí německý soud zkoumat, zda mezinárodní právo soukromé tohoto státu předpokládá štěpení pozůstalosti, a pokud ano, aplikuje se i právo státu *lex rei sitae*⁶².

Nakonec i návrh ZMPS již obsahuje ustanovení, které upravuje postup při kvalifikaci. Právní hodnocení určitého právního poměru nebo otázky za účelem vyhledání použitelného kolizního ustanovení pro určení použitelného práva se provádí podle českého právního řádu. Prvotní kvalifikace se tedy provádí podle *lex fori*. Pokud se ovšem má pro určitý právní poměr nebo otázku použít právních ustanovení z více než jednoho právního řádu, je možné při hodnocení těchto ustanovení přihlídnout také k funkci, kterou tato ustanovení plní v rámci svého právního řádu. Do určité míry tak zohledňujeme i kvalifikaci dle *lex causae*. Návrh ZMPS ještě obsahuje i návod pro výklad pojmu hraničního určovatele. Tento se má hodnotit podle českého práva.

2.3 Předběžná otázka

Předběžnou otázkou v mezinárodním právu soukromém rozumíme případ, kdy rozhodnutí o určitém základním právním poměru nebo skutečnosti, které se řídí cizím

⁶⁰ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 150.

⁶¹ Art. 3 Abs. 3 uvozovacího zákona.

⁶² Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 56.

právem, závisí na tom, zda je dána jiná právní skutečnost nebo poměr, které mohou být jinak předmětem samostatného posuzování a jsou pro ně stanoveny zvláštní kolizní normy; vzniká tak otázka, zda právo rozhodné pro ně se učí podle kolizní normy tuzemského práva nebo podle kolizní normy cizího práva, jímž se řídí základní poměr⁶³. Předpoklady toho, aby tato situace vůbec nastala, jsou jednak, že se hlavní otázka řídí cizím právem, že předběžná otázka sama představuje samostatně řešitelnou otázku, pro kterou mohou existovat zvláštní kolizní pravidla, a že pravidlo aplikovatelné pro tuto otázku musí vést k jinému řešení, než které vyplývá dle práva rozhodného pro základní otázku⁶⁴.

V literatuře se dvě výše naznačené možnosti řešení předběžné otázky označují jako samostatné a nesamostatné navázání. Při samostatném navázání se při určení rozhodného práva pro předběžnou otázku postupuje podle *lex fori*. Při nesamostatném navázání se předběžná otázka řeší dle kolizní normy rozhodného práva. V literatuře převažuje názor, že je vhodné aplikovat primárně samostatné navázání a k nesamostatnému navázání přikročit jen v těch případech, kdy není dostatečně intenzivní zájem na vlastní kolizní úpravě předběžné otázky a je možno přenechat její kolizní úpravu cizímu právu⁶⁵. Common-law dle stávající judikatury uplatňuje nesamostatné navázání, protože to odpovídá snaze rozhodovat stejným způsobem, jako by rozhodl soudce státu rozhodného práva. Dle literatury je nicméně nutné vždy zohledňovat okolnosti konkrétního případu⁶⁶, definitivní několikrát judikované pravidlo tak zatím vytvořeno nebylo.

Pro samostatné navázání je rozhodný zejména zájem na stejném rozhodování téže otázky orgány daného státu, ať se jí zabývají jednou jako základní a jednou jako předběžnou. Jde o tzv. vnitřní harmonii rozhodnutí. Aplikace nesamostatného navázání vede k mezinárodní (vnější) harmonii rozhodnutí⁶⁷. Ta ale platí jen z pohledu rozhodného práva. Předběžná otázka může být podle rozhodného práva podřízena

⁶³ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 166.

⁶⁴ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 498.

⁶⁵ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 168, Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 39.

⁶⁶ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 501.

⁶⁷ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 167.

jinému právnímu řádu než lex fori. Podle tohoto jiného řádu může být za neplatný považován úkon (typický příklad je manželský svazek), který by byl platný podle práva rozhodného dle kolizní normy lex fori. Proto by mohla být rozhodnutí překvapivá pro jejich destinatáře, kteří žili v legitimním očekávání, že jimi dříve učiněný právní úkon byl platný, protože to tak i z hlediska lex fori bylo. Z tohoto důvodu není vhodné nesamostatné navázání aplikovat. Lze k němu ovšem v konkrétním případě přistoupit, pokud mezinárodní harmonie rozhodnutí převažuje⁶⁸. Příkladem je státní příslušnost – představuje-li předběžnou otázku, je třeba ji řešit podle práva státu, o jehož příslušnost jde. Totéž platí v případě jména⁶⁹.

Jiným případem je tzv. dílčí otázka. Jde o jistý neoddelitelný prvek základního právního vztahu. Může se jednat o případy spadající do obecných ustanovení vnitrostátních předpisů⁷⁰. U takového prvku je vyloučeno, aby se řídil jiným právem⁷¹. Štěpení by vedlo k absurdním výsledkům. Velmi výjimečně se ovšem jiným právem řídit může. Pokud se zájmy na řešení dílčí otázky zásadně liší od zájmů na řešení otázky hlavní, je možné aplikovat toto samostatné navázání i v případě, že tak není výslovně stanoveno v zákoně⁷².

V návrhu ZMPS je nově obsaženo i legislativní vyjádření problematiky předběžné otázky. Při určení použitelného práva pro předběžnou otázku se použije českého práva, tedy lex fori. Jestliže by pro předběžnou otázku nebyla dána pravomoc českých soudů, kdyby se o ní rozhodovalo samostatně, použije se pro určení použitelného práva pro ni kolizního ustanovení práva, kterým se řídí základní otázka, jestliže se tato otázka řídí zahraničním právem. Jestliže bylo o předběžné otázce již dříve pravomocně rozhodnuto příslušným českým orgánem nebo soudem nebo orgánem cizího státu, jehož rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání v České republice, soud z takového rozhodnutí vychází.

⁶⁸ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 39.

⁶⁹ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 40.

⁷⁰ Např. otázka způsobilosti k právům a povinnostem či právním úkonům.

⁷¹ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 169.

⁷² Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 41.

Návrh ZMPS obsahuje i ustanovení pro kvalifikaci dílčí otázky. Podle práva použitelného pro základní poměr se provádí i hodnocení určitého poměru nebo otázky, které jsou součástí základního poměru.

2.3.1 Aplikace předběžné otázky v praxi

V kauze *Schwebel Ungar*⁷³ se řešil případ rozvodu manželů s bydlištěm v Maďarsku, kteří emigrovali do Izraele a mimosoudně se cestou rozvedli v Itálii. Rozvod nebyl uznán v Maďarsku, ale byl uznán v Izraeli, kde si oba později zřídili bydliště. Bývalá manželka se pak vdala v Torontu, její nový manžel však zažádal o prohlášení neplatnosti manželství pro bigamii.

Hlavní otázkou tak byla způsobilost ženy se znovu vdát. Ta se řídila právem bydliště, tedy právem izraelským. Předběžná otázka platnosti rozvodu, který podle kolizního pravidla *lex fori* nebyl platný, naopak dle kolizního pravidla izraelského práva platný byl. Nejvyšší kanadský soud rozhodl, že se žena znovu vdát mohla, protože podle práva jejího domicilu před vstupem do manželství byla svobodná. Na předběžnou otázku byla tedy aplikována kolizní norma práva rozhodného pro hlavní otázku a nikoli kolizní norma *lex fori*.

Takto judikovaný závěr bývá zpochybňován příkladmo uváděnou kauzou, kdy se španělský státní příslušník s bydlištěm v Anglii rozvede před anglickým soudem, rozvod ovšem nebude platný z pohledu španělského práva. Poté se znovu ožení a zemře bez závěti ve Španělsku s movitou pozůstalostí v Anglii. Podle anglických kolizních pravidel se aplikuje na dědické poměry právo domicilu, zde španělské právo, podle kterého má manželka nárok na povinný podíl. Otázkou bude, která manželka? Dle španělského práva první, protože rozvod nebyl uznán a druhé manželství tak bylo neplatné, ale anglický soud by neměl neuznat rozvod provedený jeho vlastními soudy, a tak by měla být oprávněna druhá manželka. V takovém případě by bylo nutné řešit předběžnou otázku podle kolizních norem *lex fori*⁷⁴.

⁷³ *Schwebel v. Ungar* (1964) 48 D.L.R. (2d) 644.

⁷⁴ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 500.

2.4 Zpětný a další odkaz

Zpětný odkaz je případ, kdy kolizní norma *lex fori* přikazuje použít cizího práva a podle kolizní normy tohoto cizího práva se má použít *lex fori*. Dalším odkazem rozumíme případ, kdy kolizní norma *lex fori* přikazuje použít práva cizího státu a podle kolizní normy tohoto práva cizího státu se má použít práva jiného cizího státu⁷⁵.

Existují rovněž určité varianty zpětného odkazu. V německé literatuře se mluví o tzv. skrytém odkazu, který vyplývá z norem určujících mezinárodní příslušnost. To platí zejména ve vazbě na *common-law*, které často za rozhodné považuje *lex fori*, neboť to má vždy k věci úzkou vazbu. Pokud jsou tedy příslušné německé soudy a rozhodným by bylo anglické právo, podle jehož kolizní úpravy by se mělo postupovat podle *lex fori*, je třeba tento zpětný odkaz přijmout, jsou-li německé soudy z pohledu rozhodného práva výlučně příslušné. V případě konkurující příslušnosti na základě alternativní normy se skrytý zpětný odkaz podle převažujícího názoru rovněž přijímá. Jinak se skrytý zpětný odkaz nepřijímá.

Zpětný odkaz dále může nastat na základě odlišné kvalifikace. To znamená, že kolizní norma *lex fori* odkazuje z titulu např. rodinně-právního nároku na stát státní příslušnosti, typický statusový určovatel, naopak stát příslušnosti odkazuje na místo, kde se odehrálo deliktní jednání, protože tentýž nárok považuje za deliktní, tedy zpět na *lex fori*⁷⁶.

Tradičně se zpětným odkazem zabývala především francouzská právní věda. Nakonec se francouzský výraz pro zpětný odkaz – „renvoi“ – rozšířil i do dalších jazyků. Průkopníkem doktríny přijímání zpětného odkazu je Bartin⁷⁷. Ten ve své publikaci shrnuje a hodnotí vývoj přístupu ke zpětnému odkazu.

Prvně byl tento problém soudy řešen v roce 1878 v kauze Forgo⁷⁸. Zůstavitel zemřel ve Francii a zanechal movitý majetek bez závěti. Rozhodným právem podle *lex fori* bylo právo posledního bydliště, ovšem pouze právního nikoli faktického, rozhodným tedy mělo být bavorské právo. Podle tohoto práva dědí i pobočná linie od

⁷⁵ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 159.

⁷⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 62.

⁷⁷ Čermák, K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 1999, str. 500.

⁷⁸ Civ. 5.5.1875, Forgo, S. 1875.1.409.

matky, na rozdíl od práva francouzského, podle kterého by dědili jen sourozenci a nikoli vzdálenější příbuzní – dědil by tedy francouzský stát. Naopak bavorské právo by příslušným shledalo právo posledního faktického bydliště, tedy francouzské právo. Zpětný odkaz byl bez bližšího odůvodnění akceptován a majetek tak připadl francouzskému státu.

Ve prospěch akceptace svědčily dva fakty. Jednak se cizí právo samo shledává nepřislušným a aplikovat jej přesto by znamenalo říci, že francouzské právo zná lepší důvody pro aplikaci cizího práva, než toto právo samo. Dále by to znamenalo, že francouzský rozsudek nejspíše nebude v tomto cizím státě uznán. A právě stanovisko státu, ve kterém má dojít k exekuci, je třeba vzít v úvahu⁷⁹.

Jiné interpretace považovaly za kategorický pouze požadavek použít francouzské právo pro movité věci zůstavitele s bydlištěm dle práva ve Francii. To, že se francouzské právo neshledává příslušné pro rozhodování o movitých věcech zůstavitele, který nebyl ve Francii domicilován dle práva, se pouze dovozuje z tohoto požadavku, nicméně není stanoveno žádné povinné chování v jiném případě. Francouzské kolizní normy variantu právního bydliště v cizím státě neřeší a přenechávají její řešení jiným právním řádům⁸⁰.

Vůči tomuto se vymezil názor, podle kterého to, že francouzské právo tento případ neupravuje, neznamená, že je na případu zcela neinteresováno a má být nahrazeno cizím právem. Pokud cizí právo odkazuje dále, vyplníme tuto mezeru aplikací francouzských kolizních norem pro případ, kdy rozhodné právo nemůže být aplikováno, aplikuje se náhradní právo. Není ovšem obecně určitelné, které právo má být subsidiárně aplikovatelné. Nelze paušálně říci, že místo státní příslušnosti to bude domicil apod.⁸¹

Vývoj tak dospěl do stádia, kdy se v zásadě přijímá zpětný odkaz tam, kde jeho aplikace vede větší harmonii rozhodnutí⁸². Právu rozhodnému z pohledu kolizních

⁷⁹ Martin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 207.

⁸⁰ Martin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 215.

⁸¹ Martin, E: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935, str. 220.

⁸² McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 509.

norem lex fori se přijetím zpětného odkazu přiznává větší legitimita, protože má k věci užší vazbu (z pohledu lex fori), a proto lépe určuje územní těžiště než právo lex fori⁸³. V Anglii tak začal být zpětný odkaz přijímán čistě za účelem změkčení dopadů rigidních anglických kolizních pravidel⁸⁴. Typický pro common-law je úplný (dvojitý) odkaz, kdy se zohledňují se i pravidla cizího práva pro zpětný odkaz. Pokud se tedy zdá být řešení po přijetí zpětného odkazu spravedlivé, je vhodné jej přijmout.

Některé situace ovšem vedou při přijetí zpětného odkazu k nepřijatelnému řešení, a je proto důvod jej v těchto případech odmítnout. Takovou situací dle literatury může být jednak rozpor se zájmem státu či jednotlivce, dále nemožnost dosažení jednoznačného výsledku a naposledy pak rozpor se smyslem odkazu.

Při řešení zpětného odkazu je třeba vyjít z funkce kolizních norem. Kolizní norma má na mysli v první řadě použití hmotného práva. Pokud by kolizní normy odkazovaly jen ke kolizním jiných právních řádů, nebylo by možné mluvit o vlastní aktivně prováděné kolizní úpravě zmíněných vztahů, ale stát by ji pasivně přenechával druhým státům. Dáváme-li přijetím zpětného odkazu přednost představě a zájmu cizího práva, je to možné jen tam, kde intenzita zájmu na vlastní kolizní úpravě je natolik zeslabena, že tato může ustoupit cizí kolizní úpravě. Hraniční určovateli státní příslušnosti typicky dává najevo, že úprava vztahů dotýkajících se určité osoby, je především záležitostí domovského státu této osoby. Proto lze v těchto případech od vlastní kolizní úpravy ustoupit a zpětný či další odkaz přijmout. Naopak v případě závazkových vztahů je aplikace obou odkazů vyloučena⁸⁵.

V případě dalšího odkazu se podle některých názorů se druhý odkaz již považuje za odkaz na věcné normy cizího práva – preferována je praktická realizace rozhodování před mezinárodní harmonií. Podle převažujících názorů německé doktríny, má být harmonie zachována potud, že se rozhodnutí soudce lex fori shoduje s rozhodnutím, které by vydal soudce státu práva, na které bylo prvně odkázáno. V takovém případě by bylo třeba následovat odkaz na celé další právo, řetězec by se tedy nezastavil. Řetězec se má přerušit tam, kde by jej přerušil cizí soudce, tedy až se dostane k odkazu na věcné

⁸³ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 61.

⁸⁴ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 505 – Fakticky se akceptací zpětného odkazu vytvořilo fakultativní pravidlo ve prospěch platnosti závěti.

⁸⁵ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 163.

normy. V praxi bývá problém zjistit, kdy se cizí právo staví k tomu, že se dále použije jen věcné normy rozhodného práva. Proto s ohledem na praktickou realizaci rozhodnutí, se postupuje podle následujících pravidel: řetězec končí v momentě, když další právo odkaz přijme, odkáže na věcné normy nebo odkáže zpět na lex fori a dále také, pokud je podruhé odkázáno na stejné rozhodné právo, má být toto právo aplikováno, i když samo zpětný odkaz nepřijímá⁸⁶.

Dále pak může být zpětný odkaz vyloučen tam, kde by se přičil smyslu odkazu. Má-li být smyslem právní úpravy pouze věc obecně územně zařadit, nemůže zpětný odkaz odporovat jejímu smyslu. Má-li odkaz na cizí právo určitý zvláštní účel, je třeba zpětný odkaz vyloučit. O takový účel se jedná v případě, kdy kolizní norma obsahuje alternativní řešení vedoucí k určitému věcnému uspořádání (např. přidělení dítěte rodiči, pokud je tohoto cíle dosaženo užitím prvního právního řádu, který přichází v úvahu, není třeba posuzovat další uplatnitelný řád z hlediska zpětného odkazu), akcesorický statut (právo, které má k řešené situaci užší vztah v případě závazků), únikovou doložku ve prospěch práva, které má k věci nejužší vztah, nebo pomocnou doložku, nelze-li jinak určit rozhodné právo⁸⁷.

Vzhledem ke všemu uvedenému je tedy třeba posuzovat vhodnost přijetí zpětného odkazu v každém jednotlivém případě. A v případech, kdy je odůvodněn zájem na vyšší právní jistotě, zejm. v případě mezinárodních smluv, se často přistupuje k vyloučení zpětného odkazu. Individuální přístup k řešení zpětného odkazu by mohl v některých případech eliminovat dopad kolizních pravidel obsažených v takové smlouvě a mohl by být i překážkou její ratifikace⁸⁸.

⁸⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 63.

⁸⁷ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 66-68.

⁸⁸ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 68.

2.4.1 Aplikace zpětného odkazu v praxi

V kauze Annesley⁸⁹ zemřela ve Francii státní příslušnice Velké Británie původně domicilovaná v Anglii. V době smrti byla domicilovaná ve Francii podle anglického práva, nikoli však dle práva francouzského. Zanechala po sobě závěť, kde disponovala celým svým majetkem. Dle francouzského práva mohla pouze disponovat třetinou majetku, neboť měla dvě děti. Francouzský soud podle svých kolizních norem aplikoval právo anglické dle státní příslušnosti a následně přijal zpětný odkaz na francouzské právo. Ve výsledku mohla tedy disponovat pouze třetinou majetku.

Na druhou stranu v případě Ross⁹⁰ zemřela státní příslušnice Velké Británie domicilovaná v Itálii s tím, že zanechala movitý majetek v Anglii a movitý i nemovitý majetek v Itálii. Dále zanechala dvě závěti, jednu v angličtině, druhou v italštině. V anglické odkázala svůj majetek v Anglii své neteri a v italské odkázala svůj majetek v Itálii svému prasynovci s tím, že jej doživotně bude užívat jeho matka. Svému jedinému synovi nic nezanechala, ten však nárokoval povinný podíl - polovinu dědictví. Dle anglických kolizních pravidel byla platnost závěti podřízena italskému právu. Bylo dokázáno, že by se italský soud se byl obrátil na anglické právo jako právo státní příslušnosti v případě movitých i nemovitých věcí a neakceptoval by zpětný odkaz na italské právo. Tak se aplikovalo anglické právo a synův nárok by zamítnut.

Z důvodu právní jistoty si pak úprava zpětného odkazu našla legislativní vyjádření.

Česká úprava § 35 MPSP stanoví, že má-li se podle ustanovení tohoto zákona použít právního řádu, jehož ustanovení odkazují zpět na české právo nebo dále na právo jiného státu, lze takový odkaz přijmout, odpovídá-li to rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o který jde. Slovní spojení rozumné a spravedlivé uspořádání nemá vést k řešení případ od případu, toto slovní spojení má být aplikováno ve světle výše uvedeného, tedy v případě, že zájem státu fori na řešení dotčené právní otázky není natolik silný, aby bylo vhodné aplikovat jeho vlastní kolizní úpravu, lze odkaz přijmout a přenechat kolizní úpravu jinému právnímu řádu. Vyjádření „odkaz přijmout“ znamená možnost aplikace hmotněprávních norem práva, na které odkazuje kolizní norma práva,

⁸⁹ Davidson v. Annesley (1926) Ch. 692, Ch. D.

⁹⁰ Ross v. Waterfield (1930) 1 Ch. 377, Ch. D.

jehož by se mělo použít podle ustanovení MPSP. Této možnosti se využije např. tehdy, lze-li použitím právního řádu ČR dosáhnout jednoduššího řešení věci než při použití cizího právního řádu, který tu měl být využit. Není tu však sledován účel zvýhodnění těch dědiců, kteří jsou občany ČR nebo bydlí na území ČR⁹¹.

I návrh ZMPS obecně zpětný odkaz přijímá. Pro tento případ explicitně stanoví, že se má použít hmotněprávních ustanovení českého práva. Rovněž pro případ dalšího odkazu se použije hmotněprávních ustanovení práva státu, kterého se má použít podle kolizních ustanovení práva státu, na něž český právní řád odkazuje. To ovšem pouze v případě, že právo státu, na které české právo odkázalo, by v takovém případě použilo hmotněprávních ustanovení (tedy pokud odmítá zpětný a další odkaz nebo stanoví taková pravidla pro jejich aplikaci, že v daném případě vedou k odmítnutí odkazu). Jinak se použijí hmotněprávní ustanovení českého práva.

Zpětný i další odkaz je v návrhu ZMPS vyloučen v případě závazkového a pracovního práva. Pokud jde o volbu práva, lze ke kolizním ustanovením zvoleného práva přihlídnout jen, jestliže to vyplývá z ujednání stran.

V některých evropských státech je pak explicitně stanoveno, že je zpětný a další odkaz vyloučen – Belgie, Estonsko, Litva, Nizozemí. Podobně Francie, Lichtenštejnsko, Maďarsko, Rusko a Rumunsko přijímají zpětný odkaz, odmítají ovšem další odkaz.

Švýcarské, lotyšské a polské právo jej „berou v úvahu“, tedy jeho použití nepřikazují.

Itálie zpětný odkaz obecně přijímá, další odkaz přijímá pouze v případě, že je odkaz cizím právem přijat. Právo rozhodné na základě kolizní normy práva rozhodného podle italské kolizní normy se tedy musí samo shledat příslušným, v takovém případě končí řetězec u tohoto třetího státu. Neshledá-li se kompetentním, končí řetězec již u druhého státu, jehož odkaz není přijat a aplikují se tak hmotněprávní normy státu, na jehož právo odkázala italská kolizní norma. Obdobnou úpravu obsahuje rovněž portugalský občanský zákoník.

2.5 Vliv času

Běh času může vztah se mezinárodním prvkem ovlivnit ve třech směrech. Jednak se mohou měnit příslušná ustanovení *lex fori*. Takové změny se posuzují dle

⁹¹ R 26/1987 s. 244 odst. 2.

vnitrostátních pravidel pro změny zákonů⁹². Dále může dojít ke změně *lex causae*, v takovém případě se budou aplikovat přechodná ustanovení tohoto cizího práva⁹³. Jakákoli nepřipustná retroaktivita by případně mohla být odstraněna prostřednictvím výhrady veřejného pořádku. Specifickou situací mezinárodního práva soukromého je změna hraničního určovatele, tzv. mobilní konflikt⁹⁴.

Některé kolizní normy bývají navázány přímo na nějaký časový okamžik (typicky okamžik smrti u hraničního určovatele státní příslušnosti u kolizní normy pro právo rozhodné na dědické poměry), jiné určovatele jsou v čase neměnné (místo, kde se nachází nemovitost), většina kolizních norem ovšem okamžik nestanoví, proto se vychází ze stavu v té, které fázi řízení⁹⁵. Změna statutu (např. přemístění věci) tedy znamená, že se *ex nunc* postupuje podle nově rozhodného právního řádu. Je-li ovšem určité subjektivní právo založeno nebo vzniklo dle původního statutu, posuzuje se toto založení či vznik stále dle původního statutu. Pouze účinky právního vztahu se posuzují podle nového statutu. To může vést k jisté disharmonii, způsobené rozdílností právních řádů, kterou je na místě upravit přizpůsobením nově aplikovaných norem. Pokud dojde k takové změně, že účinky práva vzniklého pod původním statutem jsou v rámci nového statutu nerealizovatelné, právo stále existuje, ač bez účinků, a v případě další změny statutu je třeba posuzovat, zda toto právo účinky opět vyvolává⁹⁶. Neplatně vzniklý vztah za původního statutu nelze změnou statutu zhojit.

2.5.1 Vliv času v praxi

Judikatura k této věci zatím obsahuje různorodá řešení. V kauze Nelson v. Bridport⁹⁷ odkázal admirál Nelson v závěti nemovitý majetek na Sicílii v rámci trustu

⁹² Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 161.

⁹³ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 517, Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 163.

⁹⁴ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 124.

⁹⁵ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 35.

⁹⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 36.

⁹⁷ Nelson v. Bridport (1845) 8 Beav. 527.

svému bratrovi na dobu života a pak svým potomkům. Za života bratra se změnil sicilský zákon tak, že kdo byli oprávněni k držbě daných věcí, se stali jejich vlastníky. Na základě této změny odkázal bratr pozemek své dceři, vůči které namítal svá práva admirálův potomek. Soudce při řešení případu aplikoval sicilské právo v novelizované formě, a ne tak, jak bylo v době sepsání závěti nebo admirálovy smrti.

V kauze Lynch v. Provisional Government of Paraguay⁹⁸ zůstavitel paraguajský diktátor zemřel domicilovaný v Paraguayi a v závěti odkázal svůj movitý majetek v Anglii své metrese. Dříve než bylo o dědictví v Anglii na základě závěti rozhodnuto, byla v Paraguayi revoluce a nová vláda retroaktivně prohlásila veškerý diktátorův majetek za připadající státu a závěť za neplatnou kdekoli na světě. Nárok metresy byl tak zamítnut. Toto rozhodnutí nebylo v Anglii uznáno a anglický soud aplikoval paraguajské právo tak, jak bylo v době smrti zůstavitele.

V kauze Patiño⁹⁹ judikoval francouzský Cass, že je třeba podřídit prvky jednoho vztahu, které spolu souvisí, jednomu právu. Tak tedy, pokud byl právní úkon neplatný z důvodu nezpůsobilosti jednajícího, řídí se promlčecí doba, ve které lze neplatnost namítat, tím právem, podle kterého se dotčený úkon stal neplatným. Pokud došlo ke změně státní příslušnosti jednajícího, nelze okamžitě aplikovat promlčecí dobu dle práva státu příslušnosti nové, příčina běhu této lhůty totiž leží v jiném právním řádu.

⁹⁸ Lynch v. Provisional Government of Paraguay (1869) WL 10351.

⁹⁹ Civ. 15.5.1963, J.D.I. 1963.996.

Národní úpravy

2.6 Vnitrostátní právo dědické

V návaznosti na výše popsaný kvalifikační problém bych se nyní ráda věnovala některým základním institutům dědického práva s mezinárodním prvkem, které mohou působit kvalifikační problém právě z toho důvodu, že existují pouze v některých právních řádech nebo že bývají v různých právních řádech upraveny zásadně rozdílně.

Všem studovaným právním řádům bylo společné, že upravovaly dva typy dědické posloupnosti. Každý právní řád tak připouštěl určitou možnost zůstavitele o rozdělení svého majetku po své smrti rozhodnout ve formě závěti. Každý právní řád pak obsahoval úpravu dědických vztahů pro případ, že zůstavitel možnost dispozice nevyužije a závěť nepořídí.

Dále bývá právním řádům společné, že nějakým způsobem upravují vlastnictví k majetku po zůstaviteli, který nenabude žádný z dědiců.

Takové bylo společné jádro všech studovaných úprav, ve zbylém se tyto úpravy lišily. Každý právní řád si svým způsobem více či méně podrobně upravuje podmínky, za kterých lze pořídit závěť, jak má závěť formálně vypadat, co může a nemůže obsahovat a o jaké části majetku lze vůbec závěť pořídit. Podobně existují odlišnosti v úpravách zákonných posloupností, které jednak určují oprávněné dědice, a to zpravidla jejich rozdělením do skupin, kterým pak přiřazují jistou část pozůstalosti, jednak stanoví tyto právní řády způsobilost konkrétních dědiců k nabytí dědictví, možnost a způsob jeho odmítnutí a správu pozůstalosti v období, dokud nejsou konkrétní věci a práva z pozůstalosti přiděleny konkrétnímu dědici. V případě pozůstalosti, kterou nenabude žádný dědic, právní úpravy zpravidla řeší, zda tato pozůstalost připadne státu z titulu dědického či okupačního nároku.

Vše, co zde bylo jmenováno, může ve svých odlišných detailech a v různých zákonodárcem nepředpokládaných situacích působit praktické problémy, o kterých se budu dále zmiňovat. V této kapitole bych chtěla ovšem předestřít některé velmi zásadní pojmy a instituty, které v části právních řádů buď vůbec nevyskytují, a je proto nutné na ně pamatovat v normách mezinárodního práva soukromého, nebo vykazují zásadní odlišnosti.

Problematické oblasti z hlediska mezinárodního práva soukromého

2.6.1 Domicil

V dědickém právu s mezinárodním prvkem, v těch případech, kdy se má hraniční určovatel vztahovat k určité osobě, se můžeme setkat se dvěma druhy určovatelů. Bývá jím jednak státní příslušnost, jednak určovatel vztahující se k určitému místu, kde dotčená osoba pobývá. Pojem tohoto určovatele má různá jazyková vyjádření a v závislosti na nich také různý obsah. Může jím obvyklý pobyt, trvalý pobyt, přechodný pobyt, rezidentství, obvyklé bydliště nebo domicil¹⁰⁰. Pro určité zjednodušení zde budu používat pojem „domicil“ jako souhrnný pojem pro všechny určovatele vážící se k pobytu určité osoby.

Domicil lze stanovit jako nepřetržitý pobyt na určitém území v určité délce anebo lze kritérium nepřetržitosti, popř. i délky, nahradit kritériem jiným. Takové kritérium může být objektivního charakteru, např. přítomnost rodinných příslušníků v dané lokalitě, nebo subjektivního charakteru, a sice záměr se v dotčené lokalitě zdržovat.

Současný český MPSP používá dva pojmy, a to „bydliště“¹⁰¹ a „pobyt“¹⁰². Pojem bydliště dle MPSP vymezila již judikatura - rozumí se jím obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Bydlištěm je zejména místo, kde má fyzická osoba svůj byt, rodinu, popř. kde pracuje, jestliže tam také bydlí. Okolnosti dočasného charakteru, jako např. pobyt v nemocnici, výkon trestu odnětí svobody, studium, vojenská služba, nic nemění na bydlišti fyzické osoby, nejsou-li současně doprovázeny takovými okolnostmi, z nichž lze s jistotou usuzovat, že fyzická osoba se v místě původně dočasného pobytu zdržuje s úmyslem zde trvale bydlet¹⁰³.

Pojem pobyt používá bez bližšího určení v případě manželů a v případě osoby bez státní příslušnosti. Ve všech ostatních případech je osobní statut navázán na tradiční kritérium státní příslušnosti.

¹⁰⁰ Hařapka, M.: *The notion of habitual residence in Private International Law*, Konference „Dědictví a závěti v evropském kontextu“, Praha 20.-21.4.2009.

¹⁰¹ Např. §§ 10, 10b, 14 a 33 MPSP.

¹⁰² Např. §§ 33, 38 a 41 MPSP.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 444/2004 ze dne 2.6.2005.

V novém ZMPS je již mnohem výrazněji reflektován faktický vztah osoby k určitému místu. Tento zákona jako osobní statut primárně určuje právo státu „obvyklého pobytu“¹⁰⁴ dotčené osoby. Podle důvodové zprávy k návrhu ZMPS je pojem „obvyklý pobyt“ v současné době dostatečně vyložen soudní praxí. Soudní dvůr Evropské unie obvyklý pobyt posuzuje zejména podle toho, kde je dotčená osoba zaměstnána, je ovšem třeba brát v potaz další faktory, a to kde obvykle pobývá, kde je místo jejích životních zájmů, jak dlouho a s jakými přestávkami na daném místě pobývá a rovněž také jaký je záměr osoby na daném místě setrvat vzhledem ke všem okolnostem¹⁰⁵. Důvodová zpráva rovněž odkazuje na výše zmíněný výklad pojmu „bydliště“ Nejvyšším soudem, nadále se tedy mají tyto pojmy pro účely mezinárodního práva soukromého sjednotit a má se užívat výhradně „obvyklého pobytu“.

V německém právu se používá pojem „obvyklé bydliště“. Jeho obsah není zákonem vymezen, vykládá se stručně jako skutečné středisko životních zájmů¹⁰⁶. Při jeho určení se zohledňují zejména podle rodinné a pracovní vztahy. Délka pobytu se hodnotí individuálně, občasná nepřítomnost se záměrem se vrátit nemění obvyklé bydliště. Jde o faktický vztah, nemusí být vůle jej založit právním úkonem. Pokud s obdobnými pojmy operuje cizí právní řád, je třeba je vykládat podle tohoto cizího práva¹⁰⁷.

Francouzské právo obsahuje definici „domicilu“ v čl. 102n. C.Civ. Domicil je místem, kde má občan své hlavní „působíště“. Změna domicilu se děje faktickým přestěhováním se do jiného místa se záměrem zříditi své „působíště“ na tomto místě. Tuto změnu lze přímo oznámit správnímu orgánu, jinak může být vyhodnocena z okolností. Rovněž vlivem mezinárodního a evropského práva se dostává ve francouzském mezinárodním právu soukromém do popředí pojem „résidence habituelle“, která se definuje ve smyslu zájmové teorie. Je jí místo, kde má dotčený centrum svých duševních a materiálních zájmů¹⁰⁸.

¹⁰⁴ § 29 ZMPS.

¹⁰⁵ C-102/91 Knoch z 8.7.1992.

¹⁰⁶ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 74.

¹⁰⁷ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 76.

¹⁰⁸ Oběžník prvního ministra z 5.11.1980.

Výše zmíněné lze tedy shrnout, že kontinentální státy užívají nejčastěji pojem „obvyklé bydliště“ a shodují se v tom pojetí, že jde o faktický stav, kdy právní vztah (např. bydliště hlášené u správních orgánů) nemá význam. Kromě faktického pobývání na daném místě po dobu, kterou je třeba určovat individuálně, je rozhodný také záměr dotčené osoby, zda se chystá na daném místě dlouhodobě setrvat či nikoli.

V common-law velmi jednoznačně existují pojmy dva. Jednak se traduje pojem „domicil“ a v poslední době je rovněž reflektováno evropské „obvyklé bydliště“. Domicil je typickým hraničním určovatelem common-law, pro federální státy je totiž mnohem příhodnější než určovatel státní příslušnosti. U těchto států kritérium státní příslušnosti přiřadí osobu jen k federaci, ani poté není ovšem zřejmé, který právní subsystém se má aplikovat¹⁰⁹. Domicil vykazuje vyšší míru fakticity, ovšem nižší míru předvídatelnosti, se státní příslušností je to naopak. Domicil v anglo-americkém právu je jistá střední cesta mezi státní příslušností a obvyklým bydlištěm.

Po narození každý, kdo podléhá anglo-americké jurisdikci, nabývá po rodičích tzv. domicile of origin. Dokud nenabude zletilosti, má tzv. domicile of dependency, tedy následuje osud svých zákonných zástupců. Poté může nabýt tzv. domicile of choice. Stane se tak v okamžiku, kdy odejde z místa svého dosavadního domicilu se záměrem se nevracet a usadí se na jiném místě¹¹⁰.

Tři principy se tradují v common-law. Předně má každý svůj domicil, dále nikdo nemá více domicilů a posledně, stávající domicil přetrvává, dokud dotyčný neprokáže nabytí domicilu nového¹¹¹.

Pro tzv. „habitual residence“, tedy obvyklé bydliště, se v doktríně common-law vyvinuly čtyři předpoklady. (i) Nejprve musí být dána přítomnost v daném státě nikoli nutně nepřetržitá. (ii) Tato přítomnost musí trvat po určitou dobu, ta se však posuzuje individuálně. (iii) Dotčená osoba musí mít záměr zde setrvat. Tento záměr stačí oproti domicilu ve slabší míře, není tedy překážkou vzniku obvyklého bydliště např. vědomí

¹⁰⁹ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 180.

¹¹⁰ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 154, McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 23-26.

¹¹¹ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 155.

omezeného pracovního pobytu na dva roky¹¹². (iv) Poslední podmínkou vzniku obvyklého bydliště je dobrovolnost setrvávání na daném místě, politický azyl či vězení tak změnu obvyklého bydliště neznamenají.

Někdy bývá pojem domicil, resp. obdobný pojem vyjadřující obsah hraničního určovatele, vymezen přímo v zákonné úpravě mezinárodního práva soukromého, to je případ lichtenštejnského, maďarského, švýcarského a lotyšského zákona o mezinárodním právu soukromém. To je rozhodně velmi praktické, ač příslušný soud bude zpravidla provádět kvalifikaci podle lex fori, tedy dle svého práva, je vhodné, aby i v cizím právním řádu bylo lze snadno definici domicilu najít a ponechat definici pouze v úrovni judikatury může např. pořizovateli závěti působit přílišnou nejistotu.

2.6.2 Jiná pořízení na případ smrti

Další zásadní odlišnosti právních řádů spočívají v tom, do jaké míry je ten který řád tolerantní k jiným úkonům, jejichž cílem je dispozice s majetkem po okamžiku smrti osoby jednající, než je závěť. V moderní době je stále více kladen důraz na autonomii vůle jednotlivce a právní předpisy se snaží co nejméně zasahovat do té sféry působnosti jednotlivce, ve které nejméně hrozí střet oprávněných zájmů s jinou osobou, a naopak dispozice realizovaná v této oblasti má pro daného jednotlivce nejvyšší profit. V nemalém množství právních řádů tak bylo umožněno pořízení na případ smrti vzešlé z dvoustranného úkonu budoucího zůstavitele a budoucího dědice, tzv. dědická smlouva.

Vzhledem k závažnosti tohoto právního úkonu mu bývá zpravidla určována přísnější forma a rovněž způsobilost k platnému pořízení dědické smlouvy bývá stanovena obdobně, jako je tomu v případě závěti. V současném českém právu není možné dědickou smlouvu pořídit, její právní úprava je ovšem zakotvena v návrhu občanského zákoníku. Podle tohoto návrhu musí být dědická smlouva pořízena ve formě veřejné listiny, tzn. vydána orgánem veřejné moci. Na způsobilost k pořízení dědické smlouvy návrh přílišné nároky neklade. Účastník smlouvy musí být zletilý a svéprávný. Omezení na svéprávnosti pořízení dědické smlouvy nevylučuje, pouze přidává další podmínku, a sice souhlas opatrovníka.

¹¹² Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 186-190.

Mnohé právní řády obsahují kolizní ustanovení, podle kterého se norma upravující způsobilost k pořízení závěti nebo její formu vztahuje i na dědickou smlouvu. Takové ustanovení obsahuje i český návrh ZMPS (§ 77). Navíc stanoví návrh ZMPS i pravidlo pro přípustnost dědické smlouvy, která se řídí právem rozhodným pro dědické poměry, předchází se tak kvalifikačnímu problému, jak bylo uvedeno výše. V současném MPSP se tato přípustnost naopak řídí tímž právním řádem, jako způsobilost k pořízení závěti¹¹³.

Rozdíl obou úprav spočívá k zakotvení okamžiku, ke kterému se možnost dispozice na případ smrti posuzuje. V současně platném zákoně se přípustnost pořízení posuzuje dle práva státní příslušnosti v době pořízení. Taková úprava naznačuje, že i v případě pozdější změny státní příslušnosti některého z účastníků smlouvy, zůstane pořízená dědická smlouva nadále platná, i v případě, že ji právo státu nově nabyté státní příslušnosti nepřipouští. Toto nově rozhodné právo pro dědické poměry pak nejspíš třeba přizpůsobit tak, aby je bylo možné aplikovat o na dědění podle dědické smlouvy. Taková situace hrozí kvalifikačním problémem. To nejspíš odůvodnilo rozdíly, který byl uplatněn v nově navržené úpravě.

Řešení dle návrhu ZMPS s sebou ovšem nese jiné riziko. Zákonodárcem nově zvolený základní hraniční určovatel - obvyklý pobyt - se může měnit snáze. Sepíše-li tak zůstavitel dědickou smlouvu v době, kdy má obvyklý pobyt na území České republiky, je zřejmé, že je k tomuto úkonu podle českého práva způsobilý. Následná změna obvyklého pobytu se s velkou pravděpodobností způsobilosti k tomuto úkonu nedotkne, protože většina právních řádů způsobilost k určitému úkonu vztahuje k momentu jednání. Přípustnost dědické smlouvy ovšem bude třeba posuzovat až v okamžiku smrti, podle práva toho státu, na jehož území bude mít zůstavitel v tomto okamžiku obvyklý pobyt. Druhá strana dědické smlouvy si tak bude muset počkat až do okamžiku smrti, zda jí uzavřený úkon bude mít ty účinky, které od tohoto úkonu očekávala. V některých situacích nebude dost dobře možné ani předvídat, ve kterém státě bude mít zůstavitel svůj obvyklý pobyt. Tato úprava tak klade poměrně vysoké požadavky na strany smlouvy, aby aktivně pečovaly o svá práva a svou právní situaci přizpůsobovaly situaci faktické.

¹¹³ § 18 MPSP.

Stanovením odlišného okamžiku pro posouzení přípustnosti jiných pořízení na případ smrti zákonodárce rovněž vyjádřil, že v tomto případě platí výjimka z jinak v návrhu ZMPS obecně aplikované zásady zachování vůle zůstavitele. Jednou platně pořízená dědická smlouva se může stát neaplikovatelnou v důsledku změny hraničního určovatele.

V německém právu se dědická smlouva připouští¹¹⁴.

Ve španělském právu je možnost pořízení dědické smlouvy tradičně vzhledem k silné návaznosti na římské právo značně omezená¹¹⁵. Podle čl. 1271 CodCiv smí být obsahem dědické smlouvy uzavřené dříve, než bylo zahájeno řízení pozůstalosti, tedy i za života zůstavitele, pouze rozdělení pozůstalosti v souladu č. 1056 CodCiv. Toto ustanovení vylučuje omezení povinných podílů pro neopominutelné dědice. Pouze v případě zachování rodinného podniku, lze takový podíl omezit a náhradu vyplatit v penězích. Dle judikatury lze pak pouze stanovit poměr dědických podílů, nikoli určit komu mají připadnout určité věci z pozůstalosti¹¹⁶. Týž předpis pak ve speciálních ustanoveních obsahuje ještě zákazy některých ujednání, které rovněž nemohou být součástí dědické smlouvy (např. se touto cestou nelze vzdát dědických práv, není-li ještě zahájeno dědické řízení, či nelze omezit zákonné podíly neopominutelných dědiců).

Španělský právní řád pak zná několik druhů dědických smluv, podle toho, zda jsou bezúplatné nebo lukrativní či disponují s částí či celkem pozůstalosti. Ve smlouvě tak může být stanoven jeden univerzální dědic. Dále může být obsahem smlouvy ujednání o tom, že se některý dědic dědicem nestane nebo nenabude část svých dědických práv. A naposledy existuje dědická smlouva o pozůstalosti třetího, zůstavitel tedy není stranou smlouvy. Strany smlouvy disponují dědictvím mezi sebou, a to formou darování, koupě nebo obdobným právním úkonem¹¹⁷.

V jiných právních řádech se objevuje poměrně málo pravidel explicitně se věnujících dědické smlouvě. Často se vyskytuje specifikace, že pravidlo platné pro

¹¹⁴ § 1941 BGB.

¹¹⁵ Díez-Picazo, L., Gullón, A.: *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de familia, Derecho de sucesiones*, Tecnos, 2006 Madrid, str. 467.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Beltrán Sánchez, E., Orduña Moreno, J.: *Curso de derecho internacional privado*, Tirant lo blanch, 2007 Valencia, str. 807, rovněž Díez-Picazo, L., Gullón, A.: *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de familia, Derecho de sucesiones*, Tecnos, 2006 Madrid, str. 466.

způsobilost k pořízení závěti platí i pro jiná pořízení na případ smrti. To je zakotveno např. v estonském právu, podle kterého se tak způsobilost ke sjednání dědické smlouvy řídí právem státu bydliště zůstavitele v době pořízení (bydliště se určuje dle estonského práva). Toto právo dále určuje i rozsah, ve kterém se dále právo určující způsobilost k pořízení použije, a sice na přípustnost, platnost, obsah, závaznost a právní důsledky dědické smlouvy.

V lichtenštejnském právním řádu se tak platnost dědické smlouvy určuje dle pravidel platnosti závěti. Ve Švýcarsku existuje speciální kolizní norma, i když se stejným obsahem jako norma pro způsobilost k pořízení závěti.

K jiným pořízením na případ smrti se řadí i společná závěť. Jde o závěť pořízenou manžely ve svůj vzájemný prospěch. V případě smrti jednoho, tak dědí druhý a naopak. Protože jak současný MPSP, tak navrhovaný ZMPS mluví obecně o jiných pořízeních na případ smrti, platí o společné závěti vše, co bylo výše řečeno o dědické smlouvě. Návrh OZ rovněž již upravuje možnost zřídit dědickou smlouvu mezi manželi, která svým obsahem představuje společnou závěť.

Společnou závěť lze pořídit podle německého práva¹¹⁸, kde jedinou podmínkou je to, že společně pořizují manželé. Blíže je upravena forma takové závěti, a to i pro případ pořízení závěti v případě nouze. Ve španělském právu obecně vzájemnou závěť pořídit nelze¹¹⁹, v některých autonomních právních řádech existují výjimky, co se týče zemědělských usedlostí (viz níže).

Speciální normy pro tento druh pořízení mají v Estonsku a Švýcarsku. Platnost společné závěti se tam posuzuje podle práva bydliště každého nebo podle společně zvoleného práva státní příslušnosti (resp. bydliště v případě Estonska) jednoho z manželů.

Rovněž Haagská úmluva o formě závěti ve svém čl. 4 stanoví, že se její ustanovení použijí i pro závěti pořizované více osobami. Pro formu společné závěti tak ve všech státech, signatářích této úmluvy, stačí, aby vyhovovala jednomu z mnoha alternativně určených rozhodných práv.

¹¹⁸ § 2265n. BGB.

¹¹⁹ Čl. 669 CodCiv.

Ve francouzském právu je speciálním pořízením na případ smrti tzv. testament partage¹²⁰, která předjímá rozdělení majetku mezi dědice, popř. i jejich následovníky. Takovou závěť lze, buď přijmout z pohledu dědiců se všemi podmínkami tam stanovenými, nebo je nutné přistoupit k dědění ze zákona.

Jiným speciálním druhem pořízení na případ smrti je tzv. dovětek, který je rovněž připuštěn v návrhu OZ. Dovětkem lze upravit i závěť pořízenou za stávající úpravy občanského zákoníku o doložky v současnosti nepřípustné, se kterými ovšem nový OZ počítá. Jsou jimi především odkaz (viz níže) a dále podmínky, příkazy a doložky času známé ze současné úpravy závazkových vztahů, které ovšem byly pro závěť speciálně vyloučeny. Pro dovětek platí obdobně ustanovení o závěti. Rovněž platí, že jde o tzv. jiné pořízením na případ smrti a z hlediska mezinárodního práva soukromého pro něj platí to, co bylo řečeno o dědické smlouvě.

Zvláštní možnost závěti existuje také v anglickém právu. Ve své podstatě se jedná pouze o speciální ustanovení v závěti, vzhledem k rozsahu a podrobnosti úpravy tohoto ustanovení a rovněž jeho důsledkům v praxi je možné hovořit o zvláštním druhu závěti. Zůstavitel takto může v závěti udělit druhé osobě plnou moc k povolání prostřednictvím závěti této druhé osoby ty, které mají nabýt majetek zůstavitele po smrti zmocněnce. Jedná se o tzv. power of appointment exercised by will¹²¹. Takto může zůstavitel zmocnit druhého k povolání kohokoli dle uvážení (tzv. obecná plná moc) nebo jen osoby z konkrétně vymezené skupiny, např. z řad potomků (tzv. speciální plná moc). Zvláštní pravidla pak stanoví anglický právní řád pro způsobilost k udělení takové plné moci, formu této plné moci, její platnost z hlediska obsahu, výklad a možnost jejího odvolání.

2.6.3 Odkaz

Univerzální sukcese vyjadřuje celek práv a povinností, které přetrvávají navzdory smrti svého nositele. Tento celek bezprostředně přechází na dědice, který tím plně vstupuje do právního postavení svého právního předchůdce. Oproti univerzální

¹²⁰ Čl. 1079 C.Civ.

¹²¹ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 439, Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 1287.

sukcesi jde při tzv. singulární sukcesi jen o nabytí určité hodnoty ze zanechaného majetku odkazem. Příjemce odkazu, odkazovník, na rozdíl od dědice ani částečně nevstupuje do postavení zůstavitele, nepřipadnou mu tak žádné dluhy z pozůstalosti¹²². Podle platné české úpravy se hledí jako na dědice i a toho, kdo dostal ze závěti jednotlivou věc, tento se podílí na dluzích v poměru hodnoty této věci celé pozůstalosti. Toto pojetí se má v budoucnu změnit.

Návrh OZ již upravuje možnost zřídit několik druhů odkazů. Odkaz lze zřídit v pořízení na případ smrti, a to, buď příkazem určitému dědici vydat předmět odkazu z pozůstalosti určité osobě, anebo jen určením, že některá konkrétní věc má připadnout do vlastnictví některé osoby. V druhém případě jsou ke splnění odkazu povinni všichni dědici poměrně podle svých podílů. Způsobilost zřídit odkaz se řídí stejnými pravidly jako způsobilost k pořízení závěti, stejně tak způsobilost být odkazovníkem odpovídá dědické způsobilosti. Je-li odkazovník povinen k dalšímu odkazu, jedná se o pododkaz. Odkázat lze určitou věc, věci určitého druhu nebo pohledávku. Odkaz může znít i ve prospěch chudých nebo pro jiné dobročinné účely. Právo na odkaz nelze před smrtí zůstavitele převést, naopak se toto oprávnění přenáší na právní nástupce odkazovníka.

Institut odkazu existuje rovněž ve španělském právu. Španělská literatura jej definuje jako dispozici poslední vůle, kterou jednající nařizuje vznik, změnu či zánik právního vztahu¹²³. Odkaz může figurovat pouze v závěti, způsobilost odkazovat je tak shodná se způsobilostí pořizovat závěť. Vždy zde figurují tři osoby, jednak zůstavitel, jednak příjemce odkazu, tedy odkazovník, a naposledy povinný, tedy ten, kdo je povinný legát uskutečnit. Tím může být i jiný odkazovník. Není-li v závěti stanoveno jinak, je povinným každý dědic poměrně dle svého podílu, v případě odkazovníků jsou povinni rovněž poměrně, ovšem jen do výše hodnoty svého odkazu. Odkazovníkem může být i dědic, který má možnost odmítnout dědictví ze závěti a zároveň přijmout odkaz a naopak. Předmětem odkazu pak může být věc, ale také právo, a to nejen peněžité pohledávka vůči povinnému, ale případně právo na určité nepeněžité plnění¹²⁴.

¹²² Beltrán Sánchez, E., Orduña Moreno, J.: *Curso de derecho internacional privado*, Tirant lo blanch, 2007 Valencia, str. 796.

¹²³ Díez-Picazo, L., Gullón, A.: *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de familia, Derecho de sucesiones*, Tecnos, 2006 Madrid, str. 379.

¹²⁴ Díez-Picazo, L., Gullón, A.: *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de familia, Derecho de sucesiones*, Tecnos, Madrid 2006, str. 381.

Obdobně je upraven odkaz v německém právu¹²⁵. Ve francouzském právu se objevuje institut podmíněného darování či odkazu, které zavazuje jeho beneficianta převést předmět darování/odkazu po své smrti na jinou osobu¹²⁶. Podobně může být určeno, že pouze to, co zbylo z darované/zděděné věci má být po smrti prvního beneficianta převedeno na jinou osobu.

2.6.4 Trust

Tradičním a velmi rozšířeným institutem common-law v dědickém právu je trust. Trust se původně vyvinul jako reakce na statické feudální poměry, především na nemožnost nebývání majetku nezletilými, poté se z něj stal ovšem i prostředek daňové optimalizace či investice.

Podstata trustu spočívá ve hmotněprávní fikci, kdy jeho zakladatel svěří svůj majetek správci trustu, který fakticky vykonává veškerá majetková práva a je vázán podmínkami stanovenými zakladatelem, a ten majetek spravuje ve prospěch třetí osoby – beneficianta. Tento institut tak v sobě snoubí prvek věcněprávní (přechod práv k majetku) a prvek závazkový (povinnosti správce a práva beneficianta). Obvykle se jím nevytváří zvláštní právnická osoba. V tomto ohledu dochází k rozporu mezi kontinentální právní kulturou, která by v takovém případě korporátní strukturu vytvářela, a kulturou common-law. I některé kontinentálně evropské právní řády obsahují podobné instituty (např. tzv. Treuhand ve švýcarském právu). Takto rozdílné pojetí dospělo k vyloučení trustu z působnosti evropských nařízení¹²⁷, protože ovšem bylo nutné, aby se s existencí tohoto institutu vyrovnaly ty právní řády, které jej ve svém vnitrostátním právu neupravují, vznikla v roce 1986 na poli Haagské konference mezinárodního práva soukromého Úmluva o právu rozhodném pro trusty a jejich uznávání.

¹²⁵ § 2147n. BGB.

¹²⁶ Čl. 1003n. C.Civ.

¹²⁷ Komunitární právo ovšem vylučuje explicitně trust, místo aby volilo obecnou definici, která by zahrnovala i obdobné instituty. Příklad takové definice uvádí Bělohávek, A.: Trust jako institut (ne)známý z pohledu mezinárodního práva soukromého, *Obchodněprávní revue*, 7/2009, 1. ročník, C. H. Beck, 2009 Praha, str. 184, podle něhož jde o právní institut, jehož obsahem je jednání s majetkem vlastním jménem na vlastní účet, ale ve prospěch třetího.

Pravidla obsažená v této úmluvě pak byla implementována do anglického zákona o uznávání trustů¹²⁸.

Podle definice obsažené v úmluvě: právní vztahy vytvořené mezi živými nebo na případ smrti osobou, zakladatelem, kdy majetek je umístěn do správy jedné osoby (tzv. trustee) ve prospěch jiné osoby (tzv. beneficiary) nebo pro konkrétní účel. Trust se vyznačuje třemi charakteristikami. Předně jde o určený majetek, který zůstává oddělený od majetku správce, práva při správě trustu nabývá ovšem správce nebo osoba jednající na jeho účet a správce má rovněž pravomoc a povinnost užívat tento majetek a disponovat jím v souladu s podmínkami trustu a zvláštními povinnostmi udělenými mu zákonem.

Úmluva se tak aplikuje rovněž na instituty podobné anglo-americkému trustu, splňují-li výše uvedená kritéria.

Úmluva vychází z převažujícího smluvně závazkového charakteru institutu, a proto umožňuje především volbu práva zakladatelem. Dále úmluva uplatňuje zásadu zachování platnosti trustu, podle které se v případě, kdy rozhodné právo neumožňuje existenci trustu či určitého typu trustu, úmluva neaplikuje. Jinými slovy úmluva nestanoví pravidla neplatnosti trustu. Neumožňuje-li existenci trustu zůstavitelem zvolené právo, platí náhradní hraniční určovatel, podle něhož je právem rozhodným právo, které je s případem nejužší spojeno. Úmluva dále stanoví obsáhlý příkladný výčet vztahů, které se budou řídit právem rozhodným pro trust.

Trust založený dle práva určeného úmluvou je uznán v ostatní státech signatářích jako účelové sdružení majetku, čímž je zajištěna majetková separace od aktiv správce. Úmluva dokonce stanoví některé konkrétní důsledky, které má uznání mít. Předně jde o fakt, že majetek trustu není považován za součást majetku správce v případě jeho insolvence. Právě vliv úpadku správce byl klíčovým důvodem pro přípravu mezinárodní smlouvy na toto téma.

Lex fori, které trust nezná nebo jeho použití vylučuje, by mělo tento institut podřadit pod maximálně podobný v něm existující institut ve světle zásady zachování platnosti. Není-li to možné, je na místě hledat náhradní hraniční určovatel. Pokud by i aplikace náhradně určeného rozhodného práva vedla k nespravedlivým důsledkům, bylo

¹²⁸ Recognition of Trusts Act z roku 1987.

by možné omezit některé jeho účinky aplikací nutně použitelných norem a v krajním případě i pomocí VVP.

2.7 Česká národní úprava

V Čechách je úprava dědického práva obsažena v části sedmé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Základní koncepce je tradiční evropské pojetí dědické posloupnosti, kterou může zůstavitel modifikovat vlastní vůlí, tedy pořízením závěti. Takovému projevu vůle je dána přednost před zákonnou úpravou, nicméně je pamatováno i na situace, kdy z jakéhokoli důvodu vůlí zůstavitele vyhovět nelze nebo se jeho vůle vztahovala pouze na část pozůstalosti, v těchto případech nastupuje zákonná posloupnost na místo posloupnosti ze závěti nebo se jí řídí zbylá část dědictví, na kterou v závěti pamatováno nebylo.

Dále občanský zákoník upravuje případ dědické nezpůsobilosti, která je určitým trestem za nekalé jednání potenciálního dědice vůči zůstaviteli. V případě, že žádný dědic dědictví nenabude, případně celá pozůstalost státu, jde o tzv. právo odúmrti.

Základními instituty českého dědického práva jsou právo na odmítnutí dědictví, právo na vydědění potomka, zákonná dědická posloupnost, závěť, povinný dědický podíl, správce dědictví, dědická dohoda a ochrana oprávněného dědice.

Odmítnutí dědictví je možnost, která je dána každému dědici a která umožňuje dědictví nenabýt. V tomto ohledu je třeba učinit jasný projev vůle, ústní nebo písemný, pro který je stanovena jednoměsíční lhůta, naopak přijetí dědictví se děje i konkludentně, tedy dědic začne činit úkony, ze kterých lze usuzovat, že s předmětem dědictví nakládá jako s věcí vlastní.

Vydědění potomka je možné v případech vyjmenovaných v zákoně, které vždy ukazuje na jisté chování potomka, které odporuje dobrým mravům. O vydědění je třeba učinit písemný projev vůle, obdobný závěti, v kterém zůstavitel důvod vydědění specifikuje.

Úprava zákonné dědické posloupnosti především stanoví dědické skupiny a charakter vztahů, které zařazují určitou osobu do té které skupiny. Skupiny jsou čtyři a jsou uspořádány hierarchicky, tedy dědici z další skupiny se ke svému dědickému podílu dostanou pouze v situaci, kdy dědictví není rozděleno mezi osoby ze skupiny

předchozí. Ve skupině pak dědí dědici vždy stejným dílem. Dále lze při této zákonné úpravě rozdělování aktiv zmínit také ustanovení pamatující na dluhy, které jsou součástí pozůstalosti. Takové dluhy se dědí v poměru k přiděleným aktivům. V případě předluženého dědictví, tedy vyšší hodnotě pasiv než aktiv pozůstalosti, je možné přenechat dědická aktiva věřitelům k uspokojení jejich dluhů. Stane se tak dohodou dědiců s věřiteli, která podléhá schválení soudem. Není-li možno takové dohody dosáhnout, vypořádají se dluhy podle ustanovení občanského soudního řádu o likvidaci. Stejná úprava platí i pro případ, kdy dědictví připadne státu.

Jak již bylo v úvodu řečeno, zůstavitel může majetkové vztahy svých potomků a jiných osob ovlivnit zřízením závěti. Tato závěť se může vyskytovat v několika formách. Vzhledem k tomu, že z pohledu potenciálních dědiců jde zpravidla o zásadní přínos do jejich majetkové sféry, hrozí z jejich strany pokus zůstavitelovu vůli ovlivnit nebo její projev nahradit projevem vlastním. Z tohoto důvodu je upravena forma závěti velmi přísně, tak aby bylo zřejmé, že jejím autorem je skutečně zůstavitel a že tento projev své vůle učinil zcela svobodně. Závěť proto musí být pořízena, buď vlastnoručně s vlastnoručním podpisem, písemně za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu. Závěti povolaní ani z jiného důvodu potenciální dědici nemohou být svědky tohoto úkonu, ani při něm nemohou figurovat jako úřední osoby, pisatelé, předčitatelé či tlumočníci. Závěť musí být bezpodmínečná. V závěti je též možné zřídit nadaci nebo nadační fond. Upravena v zákoně je možnost zrušení závěti, popř. nahrazení závěti jinou.

Důležitým institutem, který často vytváří konflikt v mezinárodně právním uspořádání, je povinný dědický podíl v případě dědění ze závěti. Ten slouží na ochranu potomků zůstavitele, kteří tak mají vždy získat z dědictví po svém předku nějaký podíl, pokud se nezachovali způsobem, který by je činil dědicky nezpůsobilými nebo neodůvodnil jejich vydědění projevem zůstavitele. Nezletilým potomkům takto musí připadnout alespoň taková část dědictví, která by odpovídala jejich podílu v rámci zákonné posloupnosti, zletilým potomkům pak polovina takového podílu. Závěť, která takovému uspořádání odporuje je nejméně částečně neplatná.

Stanoví-li tak zůstavitel nebo rozhodne-li tak soud, vykonává správu dědictví a do skončení projednání dědictví soudem správce dědictví. Tento má stejná práva a povinnosti, které měl ke svému majetku zůstavitel, k úkonům přesahujícím běžnou

správu však dávají souhlas dědici a soud. Dědici v době správy s majetkem náležejícím do dědictví disponovat nemohou. Správce musí se svým jmenováním souhlasit a funkci vykonává za odměnu, která se vyplácí z dědictví. Jmenování správce zůstavitelem má opět přísnou formu, a to notářský zápis. Chtějí-li dědici toto jmenování zpochybnit, mohou tak učinit pouze určovací žalobou podle občanského soudního řádu.

Pokud je dědiců více, mohou dědictví před soudem vypořádat dědickou dohodou, jinak soud potvrdí dědictví těm, jejichž právo bylo prokázáno, podle dědických podílů. V rámci takového rozdělení započte při dědění ze zákona to, co za života zůstavitele dědici obdrželi, vyjma obvyklých darování. V případě dědění ze závěti se započtení provede, pokud tak zůstavitel nařídil nebo pokud by takto byl obdarovaný dědic neodůvodněně zvýhodněn.

Pokud se po projednání dědictví ukáže, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je ten, který dědictví nabyt, povinen dědictví vydat. Pokud jej však nabyt v dobré víře, má právo si nechat užitky z tohoto dědictví, dále má nárok na náhradu účelně vynaložených nákladů. Pokud věděl nebo vědět měl a mohl, že mu dědictví nepřísluší, má pouze nárok na náhradu nutných nákladů, užitky musí oprávněnému dědici vydat.

Příslušnou procesní úpravu pak obsahují ustanovení § 175a n. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

2.8 *Návrh nového občanského zákoníku*

Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku se rozrostla o dvě stě paragrafů, které zpravidla zakotvují instituty dnešnímu českému dědickému právu neznámé. Úprava se snaží řešit všechny stávající nedostatky dědického práva. Momentálně je třeba vyčkat výsledku legislativního procesu, aby bylo možné začít srovnávat novou platnou úpravu s ostatními právními řády, později pak za účinnosti této úpravy bude možno hodnotit, zda bylo předpokládaných cílů skutečně dosaženo. Nyní jen stručně pojednám o zásadních změnách, kterých se možná české dědické právo v následujících letech dočká.

Předně je do zákona zaveden pojem pozůstalosti. Tu má tvořit veškeré jmění zůstavitele k okamžiku jeho smrti, které je způsobilé přejít na právní nástupce. Dědictvím se pak rozumí jen ta část z pozůstalosti, která skutečně přejde na zůstavitelovy dědice. Dále se mění i základní koncepce dědění, kromě zákonné

posloupnosti a dědění ze závěti přistupuje dědická smlouva, jako dvoustranný právní úkon, který má přednost před oběma dalšími tituly dědění.

O dalších nových institutech, jako jsou odkaz a dovětek již bylo pojednáno výše.

Vedle možnosti odmítnutí dědictví se dědic může práva na dědictví zřici nebo vzdát. Zřeknutí se děje smlouvou se zůstavitelem, tedy za jeho života, vzdát se dědictví může dědic v rámci dědického řízení ve prospěch jiného dědice.

V závěti již lze nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Takto je výrazně rozšířena dispoziční pravomoc zůstavitele, neboť tato ujednání současná závěť nepřipouští. V závěti dle nové úpravy mohou taková ustanovení figurovat ve formě vedlejší doložky. Nově je také možné ustanovit náhradníka pro případ, že by povolaný dědic svůj podíl nenabyl. Dále je zaveden institut svěřeneckého nástupnictví, které určuje dědici, který dědictví přijal, aby je převedl na ustanoveného následného dědice, což je praktické v případech, kdy tento první dědic pro nezpůsobilost k právním úkonům nebude moci závěť pořídit.

Pro určité závažné životní situace jsou nově stanoveny úlevy na formě závěti, které mají umožnit projevit vůli k uspořádání majetkových vztahů po své smrti osobám, které zřejmě ještě nepovažovaly vzhledem k okolnostem svého dosavadního života pořízení závěti v zákonné formě za nezbytné.

Nadále dle nové úpravy bude možné jmenovat správce pozůstalosti, vedle něj může navíc působit i vykonavatel závěti, který dbá o řádné plnění poslední vůle zůstavitele a může dávat správci v tomto ohledu úkoly.

Mění se a značně rozšiřují také ustanovení o přechodu dluhů, protože současná úprava, podle které dluhy přecházejí jen do výše aktiv dědictví, neodůvodněně zvýhodňuje dědice na úkor věřitelů. Nově tedy budou na dědice přecházet veškeré zůstavitelovy dluhy, a pokud si bude dědic přát hradit tyto dluhy pouze do výše nabytého dědictví, bude nucen pořídit soupis majetku, který je součástí pozůstalosti, a v případě, že se prokáže, že do soupisu nebyl zahrnut skutečně všechny majetek zůstavitele, ochrana omezení dlužnické odpovědnosti automaticky odpadá.

V rámci zákonné posloupnosti jsou stanoveny dvě další dědické třídy, cílem této úpravy je podpořit možnosti udržení majetku v rodině a omezit právo státu na odúmrť, které je vzhledem k období, ve kterém platný zákoník vznikl, dnes velmi široké.

Právo na povinný díl, je nově primárně právem nepominutelného dědice na výplatu finanční částky, která odpovídá pouze části jejich zákonného dědického podílu, a to v případě nezletilého potomka 3/4 a v případě zletilého potomka pak 1/3 zákonného dědického podílu. Důvodem této úpravy je především snaha vyvarovat se nutnému vzniku podílového spoluvlastnictví dědiců.

2.9 Přístup k úpravě

Výše bylo pojednáno o některých institutech dědického práva, které hrají velmi významnou roli v některých právních řádech, zatímco neexistují v jiných. Jediným rozdílem mezi různými právními řády nemusí být ovšem pouze jejich instituty, popřípadě systematické zařazení těchto institutů. Pro mezinárodní právo soukromé má velký význam i to, jak ten který právní řád ke své právní úpravě přistupuje. Jednotlivé právní řády se zásadně liší v tom, jak moc podrobně si přejí vztahy s mezinárodním prvkem upravit. Pro středoevropskou oblast je typická velmi podrobná úprava těchto vztahů. Velmi důsledně se zde aplikuje doktrína psaného práva, judikatura tedy obecně závazná pravidla nevytváří, pouze výklady nejvyšších soudů v rámci sjednocování soudní praxe ovlivňují soudy nižších stupňů v jejich rozhodování. Neexistují však závazné precedenty. V této oblasti je rovněž typická snaha o kodifikaci norem mezinárodního práva soukromého. Středoevropské země tak mají každá svůj zákon o mezinárodním právu soukromém, popřípadě jinak nazývaný zákon téhož obsahu.

Značně odlišně pak působí francouzská úprava. Navzdory tomu, že Francie je tvůrcem jedné z prvních a velmi obsáhlých a stabilních kodifikací soukromého práva, neexistuje ve Francii kodifikace mezinárodního práva soukromého a francouzský Code Civil obsahuje pouze velmi omezené množství norem, které vztahy mezinárodního práva soukromého upravují. Velkou autoritu zde tedy hraje judikatura. Ta sice není oficiálním pramenem práva, ale v oblasti mezinárodního práva soukromého jím fakticky je, neboť nejsou zákonná ustanovení, která by soudy mohly aplikovat.

I jiné státy právní kultury psaného práva uplatňují právě ve vztazích s mezinárodním prvkem spíše než jinde nepsané normy či obecné zásady. Tak například lotyšské právo explicitně předpokládá odkaz právního předpisu na zvykové právo, které se tak stává závazným. Podle práva lichtenštejnského, srbského a slovinského se

základní principy zákona o mezinárodním právu soukromém (resp. někde i mezinárodního práva soukromého či celého právního řádu) použijí i na vztahy v něm přímo neupravené. Podle lotyšského práva se výslovně přizpůsobí obecně závazné předpisy práva rodinného, dědického a věcných práv obdobně i pro vztahy s mezinárodním prvkem.

Další velmi významnou skupinou podobných právních řádů je právní oblast common-law. Jde o právní kulturu nepsaného práva, kde soudní precedenty pramenem práva jsou a působí proto závazně i pro veškeré následující obdobné případy. Je možné se od předcházejících rozhodnutí odklonit, podobně jako je možné změnit psanou normu práva, je ovšem třeba tuto změnu pečlivě odůvodnit. I ve státech common-law existuje určitá psaná úprava. Ta zpravidla upravuje jen určité dílčí otázky, které vyžadují zvýšenou míru právní jistoty, popřípadě se vztahují k moderním problematikám, které by soudy neměly s ohledem na nedostatek dřívější judikatury jak názorově podložit. Doktrína common-law reaguje na vývoj ve společnosti poněkud jiným způsobem. Do určité míry je velmi konzervativní, určitý typ rozhodnutí může mít např. stoletou tradici, o to pádnější by musel být argument, který by takto stálou judikaturu vyvrátil. V některých směrech je toto právo tedy poměrně zastaralé. Na druhou stranu umožňuje větší dynamiku právních vztahů v oblastech, ve kterých dosud judikováno nebylo. Takové oblasti pak nejsou upraveny vůbec nebo o nich existují pouze názory odborné literatury, při zachování základních zásad těchto právních řádů se tak mohou adresáti norem chovat výrazně svobodněji. S tím rovněž souvisí určitá neformálnost vztahů v rámci této právní kultury, která tak může zvyšovat akceschopnost adresátů v moderním životě, zejména v obchodních vztazích.

Dále lze vypožorovat pochopitelnou podobnost právních řádů států bývalé Jugoslávie, které tak tvoří určitou skupinku souladných právních řádů s nízkým rizikem kvalifikačního problému. Úzká spolupráce států Skandinávie a Dánska rovněž dala vzniknout husté síti mezinárodních smluv (např. úmluva o dědění a dělení pozůstalosti), které se navíc vyvíjejí shodně s vnitrostátní legislativou a nehrozí tak v rámci tohoto regionu zásadní konflikt právních úprav.

Ostatní evropské státy zpravidla mají normy mezinárodního práva soukromého kodifikovány ve speciálním zákoně anebo jsou součástí občanského zákoníku v případě hmotněprávních norem a občanského soudního řádu v případě norem procesních.

Zvláštní věcná úprava bývá zpravidla obsažena v zákonech upravujících otázky dopravy, v pracovním právu a v oblasti směnečného a šekového, kde byl přijat jednotný zákon.

Z hlediska kolizní techniky lze pak u některých států vidět snahu posilovat roli *lex fori*, a sice tím, že činí rozhodné právo závislým na soudní příslušnosti¹²⁹ nebo naopak váží soudní příslušnost na případy, kdy rozhodným právem je právo daného státu¹³⁰. Takové uspořádání představuje obrovskou výhodu v tom, že příslušný soud aplikuje své vlastní právo, o kterém má největší znalosti, jehož jazyku nejlépe rozumí a k jehož rozborům v literatuře či jiných rozsudcích má nejsnazší přístup.

S výše uvedenou mírou regulace souvisí i četnost legálních definic v různých právních řádech. Začlenění definic do právní úpravy má nespornou výhodu v tom, že zvyšuje právní jistotu, že dává adresátům normy možnost spoléhat na to, že v případě, který bude jednoznačně odpovídat této definici, kterýkoli soud rozhodne stejně. Nevýhoda takové definice je její nepružnost, její nepřizpůsobivost všem možným vztahům, které mohou praxi vzniknout a které lze těžko při tvorbě normy předvídat. Pojmy užití v definici je proto třeba volit velmi pečlivě. O definici pojmu „cizí prvek“ se pokusilo ukrajinské právo, podle kterého jím je „vlastnost typická pro soukromoprávní vztahy, které jsou upraveny tímto zákonem (myšleno zákonem Ukrajiny o MPS), a tato vlastnost se projevuje v jedné nebo v několika následujících formách: alespoň jeden účastník právního vztahu je cizincem, osobou bez občanství nebo cizí právnickou osobou; objekt právního vztahu se nachází na území cizího státu; právní skutečnost, která má vliv na vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, nastala nebo trvá na území cizího státu“¹³¹.

Další zajímavou legislativní technikou je stanovení alternativního kolizního pravidla, které bude dopadat na situace, které nebyly při normotvorbě předvídaný a pro které se na ně se řádně vztahující zákonná úprava zásadně nehodí. Tak zavádí rakouský, bulharský, švýcarský, polský, ruský a slovinský právní řád princip nejužšího vztahu. Aplikuje se tedy právo, které má k dotčenému vztahu nejužší vztah a nikoli právo rozhodné podle příslušné kolizní normy. Obdobný efekt má tzv. úniková doložka, podle které lze výjimečně nepoužít právo, které by bylo jinak rozhodné, pokud je zjevné, že vzhledem k souhrnu všech okolností má skutkový stav jen nepatrnou vazbu k tomuto

¹²⁹ Čl. 91 odst. 2 švýcarského spolkového ZMPS (č. 291/1987).

¹³⁰ Německá úprava.

¹³¹ Čl. 1 odst. 2 zákona Ukrajiny o mezinárodním právu soukromém (č. 1618-IV).

státu, zato má velmi úzkou vazbu k jinému státu. V tom případě se použije právo tohoto druhého státu¹³². Tato doložka je obsažena v belgickém, litevském a ukrajinském právu. Procesně je toto pravidlo koncipováno v common-law, kde platí princip forum non conveniens, tedy zjistí-li soud silnější vztah k jinému právnímu řádu, odmítne se věci zabývat.

Ve všech těchto případech je tedy úkolem soudu zjistit, zda-li je jiné právo, které by se mělo podle těchto kritérií aplikovat. Většinou se bude jednat o případy, kdy je viditelné, že účastníci řízení by byli sami překvapeni tím, které právo by bylo rozhodné, a spontánně by navrhovali právo jiné. Nicméně mohou se vyskytovat i sporné případy, které samozřejmě dávají prostor pro libovůli soudce. Tu je třeba minimalizovat instančním postupem a přísnými požadavky na odůvodnění rozhodnutí. V zásadě se domnívám, že princip nejužšího vztahu může být v mezinárodním právu soukromém velmi užitečný.

¹³² Čl. 19 odst. 1 belgického ZMPS z 16.7.2006.

Kolizní úprava - Rozhodné právo

Velká většina právních řádů obsahuje podobnou techniku úpravy. Nejprve určí jedno rozhodné právo pro otázky dědění obecně a k tomuto obecnému pravidlu poté připojí několik speciálních kolizních norem pro otázky, o kterých se domnívá, že bude vhodné je podřídít jinému právnímu řádu.

Obdobně bude postupovat následující výklad. Nejdříve se budu věnovat obecnému ustanovení, tedy samotnému znění kolizní normy určující právo rozhodné pro otázky dědění. Poté se zastavím u zvlášť upravených otázek, kterými jsou způsobilost k pořízení závěti, forma, obsah a jiné požadavky z hlediska platnosti v případě závěti. Pak se vrátím k obecné normě a blíže se budu zabývat rozsahem aplikace této normy, který je vhodné vyložit až poté, kdy bude jasné, které otázky jsou z hlediska dědického práva zvláštní, a bude třeba kategorií ostatních, tedy obecných, otázek dědického práva vymežit vůči otázkám, které do dědického práva nespádají.

2.10 Dědický statut

Obecnou normu určující právo rozhodné pro dědické poměry nazýváme dědický statut. Tato norma určuje rozhodné právo pro všechny otázky, které nejsou upraveny zvlášť a jsou zároveň otázkami z oblasti dědických vztahů.

V hypotéze obecné normy pro dědění se objevují velmi podobné termíny jako „právní nástupnictví, právní poměry dědické, nabývání dědictví, vyrovnání pozůstalosti, dědění, dědické vztahy“ apod. Tyto drobné rozdíly nemají ovšem sami o sobě nasvědčovat tomu, že by různé právní řády aplikovaly dědický statut na různé vztahy. Rozdíly vznikají především v důsledku principů slovtvorby dotčených jazyků nebo tradiční preference určitých termínů. Jediný zásadnější rozdíl lze pozorovat mezi skupinou termínů zahrnujících právní vztahy (dědění, právní poměry dědické apod.) a termínů vztahujících se k procesnímu okamžiku v rámci dědění (nabývání dědictví, vyrovnání pozůstalosti). Nemyslím si, že by tyto procesní termíny samy od sebe znamenaly užší rozsah použití rozhodného práva, pouze se jedná o určité legislativní zkratky pro celý proces dědění. Rozsah použití rozhodného práva bývá vymezen jiným způsobem než termínem v hypotéze obecné normy. Někdy přímo text zákona vymezuje

demonstrativní výčet vztahů, na které se má dědický statut použít, jindy tento výčet vyplývá z judikatury. Vzhledem k tomu, že jde o poměrně komplikovanou otázku, která může činit v praxi mnoho problémů, budu se jí zabývat níže v samostatné kapitole.

V dispozici obecné normy nacházíme hraniční určovatel, na jehož základě je rozhodné právo specifikováno. Obecně jím bývají státní příslušnost zůstavitele v době smrti nebo jeho domicil v témže okamžiku. Jedná se o typicky alternativní hraniční určovatele. Stát výběrem jednoho z nich vyjadřuje to, zda se přiklání k formálnějším kritériu státní příslušnosti, které bývá snáze určitelné a méně proměnné, v současné mobilitě jednotlivců (tedy zejména v případě, kdy dotčená osoba dlouhodobě žije v jiném státě než ve státě, jehož je příslušníkem), ovšem může být značně vzdálené faktickému právnímu vztahu. Naopak kritérium domicilu, ač bližší faktickému uspořádání, bývá definováno různým způsobem. Již bylo naznačeno, existují pojmy přechodného a trvalého pobytu, obvyklého bydliště apod., vzniká tedy často kvalifikační problém v důsledku rozdílného obsahu pojmu domicil, a toto kritérium tak navozuje značnou nejistotu u svých adresátů.

Hraniční určovatel státní příslušnosti z evropských a spřízněných států uplatňují Rakousko, Chorvatsko, Německo, Řecko, Maďarsko, Itálie, Portugalsko, Polsko, Rumunsko, Slovinsko, Srbsko, Turecko, Švédsko a Finsko. Naopak kritérium obvyklého bydliště mají ve svém právním řádu zakotveny tyto státy: Belgie, Bulharsko, Estonsko, Francie, Švýcarsko, Litva, Nizozemí, Rusko, Ukrajina, Dánsko, Island, Norsko. Výběr hraničního určovatele v této věci je do jisté míry politické rozhodnutí, které bude ovlivněno zejména objemem imigrace či emigrace.

Zvláštní kolizní normu má v tomto ohledu lichtenštejský právní řád¹³³, podle kterého je sice právem rozhodným právo státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem. Ovšem ta to norma je modifikována, jsou-li příslušné lichtenštejské soudy. V takových případech je totiž rozhodným právem právo lichtenštejské. Lichtenštejské soudy tak aplikují své právo vždy. Výjimka je stanovena pouze pro případy, kdy zůstavitel o svém majetku pořídil závěť nebo dědickou smlouvu a v ní provedl volbu práva v souladu s lichtenštejskou legislativou, čemuž se věnuje následující kapitola.

¹³³ Čl. 29 odst. 1 a 2 lichtenštejského ZMPS (č. 194/1996 LL).

Atypickou úpravu obsahuje rovněž lotyšské právo¹³⁴, které striktně uplatňuje lex loci successionis, tedy právo státu, kde se pozůstalost nachází. Toto právo se aplikuje jak na nemovitosti, tak na movité věci. Lotyšský právní řád ovšem reaguje i na případy, kdy v důsledku odlišné zahraniční úpravy bude třeba vydat dědictví nacházející se na území Lotyšska do zahraničí. To se obecně stát může, ale pouze za předpokladu, že budou uspokojena zákonná dědická práva osob majících bydliště v Lotyšsku.

V Nizozemí je k regulaci přistupováno především z úhlu uznání cizích rozhodnutí, soustředí se tedy na jednotlivce, kteří mohli utrpět škodu tím, že o majetku nacházejícím se v zahraničí bylo rozhodnuto v souladu s předpisy státu, na jehož území se majetek nachází¹³⁵. Byl-li některý z oprávněných ve vztahu k pozůstalosti takto poškozen, může požadovat, aby u nizozemského soudu u příležitosti vyrovnání pozůstalosti mezi ním a upřednostněným oprávněným došlo k přeúčtování do výše vzniklé újmy.

2.10.1 Jednotný a rozštěpený statut

Pokud obecná kolizní norma stanoví, že na dědické poměry použije např. právo státu příslušnosti zůstavitele bez dalšího, mluvíme o tzv. jednotném dědickém statutu. Veškeré věci, které jsou součástí pozůstalosti, ať se nacházejí v kterémkoli státě, se řídí tímto jediným právem. Některé právní řády ovšem aplikují tzv. rozštěpený statut, podle kterého se určuje jedno rozhodné právo pro věci movité (bývá jím zpravidla právo státu posledního bydliště zůstavitele) a jiné právo se aplikuje na nemovitosti z pozůstalosti (zde jde ve všech případech o právo státu, kde se nemovitost nachází).

Jednotný statut vychází se z představy určitého celku, který pozůstalost spojuje. Vzájemná vazba věcí je založena příslušností jednomu vlastníku. I fakt, že je třeba tyto věci rozdělit určitým spravedlivým způsobem, zesiluje jejich sounáležitost. Pozůstalost nemá vazbu k žádnému místu, jde o imaginární celek, v jehož centru stojí osoba zůstavitele¹³⁶. Majetek jedné osoby má svou aktivní a pasivní stránku, a každý dluh nelze přiřadit k některému z aktiv. Proto by měl být celý vypořádán současně, podle

¹³⁴ Čl. 16 a 17 lotyšského občanského zákoníku (RT I 2002, 35, 217).

¹³⁵ Čl. 2 a 4 nizozemského zákona o právu rozhodném pro dědictví (Trb. 1994, 49).

¹³⁶ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 529.

jednoho právního řádu, který se nejvíc váže k osobě zůstavitele, tím je buď řád státu, jehož je státním příslušníkem v době smrti, nebo řád státu, ve kterém má v době úmrtí bydliště. Otázka, kdo se stane právním nástupcem zůstavitele, není hmotným právem dědickým řešena podle toho, zda právní nástupce měl nebo neměl se zůstavitelem za jeho života nějaké majetkové vztahy, nýbrž výlučně podle jejich osobních vztahů¹³⁷.

Uplatnění jednotného statutu má mnoho praktických výhod. Předně nedochází ke štěpení pozůstalosti (viz níže). Z procesního hlediska má soudce snazší pozici v tom, že musí zjišťovat pouze jedno cizí právo. Odpadá kvalifikační problém, který by mohl vzniknout mezi několika právními řády uplatňovanými najednou. Rovněž nehrozí asymetrické konstrukce vzniklé aplikací částí právních řádů, které jsou jinak koncipovány tak, aby byly aplikovatelné celé. Některá zvláštní oprávnění tak mohou vyváženy jinak koncipovanými povinnostmi apod.

Naopak aplikace rozštěpeného statutu vychází z věcného statutu věci z pozůstalosti, převažuje tedy vazba k území, na kterém se věci nacházejí. Takové pojetí se vyvinulo z myšlenky, že v rámci dědění dominuje přechod vlastnických práv, která se jinak řídí věcným statutem. Bylo by proto vhodné podřídít věcnému statutu i věci z pozůstalosti, aby tak nedocházelo ke konfliktu právního řádu, podle kterého se posuzuje přechod vlastnictví a právního řádu rozhodného pro dědění.

Historicky byla převaha věcného statutu opodstatněná. Lidé měli majetek v místě, kde žili, tedy na území jednoho státu. Nedocházelo tak ke štěpení pozůstalosti podle několika rozhodných práv. V moderní době se ovšem může snadno stát, že má zůstavitel majetek v různých státech světa a obhospodařuje jej z jednoho místa. Úprava pomocí rozštěpeného statutu je tak příliš zastaralá¹³⁸.

Jako argument ve prospěch rozštěpeného statutu lze uvést, že místo, kde se nemovitost nachází, je spjato se způsobem, jakým je využívána a z něho plynoucími ekonomickými výsledky¹³⁹. Zásada povinného podílu pro neopominutelné dědice není vedena ochranou dědických práv, ale spočívá na zájmu stability rodiny důležité pro stát,

¹³⁷ Pokorný, M.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – Komentář*, C.H. Beck, Praha 2004, str. 40.

¹³⁸ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 1110.

¹³⁹ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 1115.

jehož území tato rodina obývá¹⁴⁰. Stát nemovitosti je rovněž zainteresován pro případy odúmrti¹⁴¹. Dále je třeba zmínit zápisy v místních veřejných knihách, které jsou rozhodné pro jednání třetích osob. Na území těchto států také dojde k exekuci rozhodnutí, které má větší šanci být uznáno, je-li vydáno dle práva uznávajícího státu.

Všechny tyto argumenty (řekněme s výjimkou posledního) se ovšem vztahují k osobám, které svou vazbou k věci nezaslouží takovou ochranu jako dědici, rodinní příslušníci zůstavitele. Primárně by totiž mělo být dbáno jejich zájmů, nikoli zájmů státu. Koneckonců dědění je typicky soukromoprávní institut, který navíc vychází z přírodních zákonitostí. Nejde o nijak nežádoucí jev, který by měl stát svou regulací omezovat a který by primárně mohl ohrožovat třetí osoby. Kromě zájmů dědiců je třeba dbát zájmů věřitelů, těm by měla být věnována stejná pozornost. Nicméně jejich zájmy mohou být dostatečně chráněny použitím nutně použitelných předpisů. Zde půjde především o veřejnoprávní předpisy týkající se právě zápisů do veřejných knih. Tam je vazba na místo, kde se nemovitost nachází jednoznačná. Jiné zásadně nežádoucí důsledky cizího právního řádu na tuzemské věřitele by bylo možné odstranit na základě výhrady veřejného pořádku. V oblasti uznávání cizích rozhodnutí rovněž bylo dosaženo v poslední době, zejména v rámci evropské doktríny volného pohybu rozsudků, velkého posunu. Skutečnost, že je rozsudek vydán dle jiného práva, než které by bylo použitelné dle kolizních norem uznávajícího státu, by tak zásadně neměla být důvodem neuznání rozsudku.

Upřednostňuje-li stát vazbu věci z pozůstalosti k místu, kde se nachází před osobou zůstavitele, obecně dochází při důsledné aplikaci takového pravidla k dalšímu štěpení pozůstalosti v závislosti na místě, kde se nacházejí movité věci. Protože by takové rozdělení bylo v praxi neaplikovatelné, přistupuje se k fikci, že se všechny movité věci z pozůstalosti nacházely v době smrti zůstavitele v místě jeho bydliště. Jednotný režim pro movité věci je projevem respektování zůstavitelova záměru, který by nejspíše uvažoval o svém majetku jako celku¹⁴².

¹⁴⁰ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 530.

¹⁴¹ Politický, ekonomický a sociální aspekt dědického práva namítal i Vareilles-Sommières ve francouzské právní vědě. - Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 529.

¹⁴² Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 1114.

Vzhledem k fyzickému rozdělení věci do různých států, může každá podléhat jiné správě, ovšem rozhodné právo pro určení, jakým způsobem bude rozděleno mezi jaké dědice, zůstane shodné pro celou pozůstalost. Jde tedy o určitý exteritoriální účinek práva státu posledního bydliště, který lze odůvodnit tím, že právě toto právo způsobilo nutnost řešit přechod vlastnictví k dotčeným věcem¹⁴³.

Smysl těchto námitek lze vidět na příkladu podniku, který se převádí podle práva státu, kde je provozován, ovšem má statut movité věci, při dědění tedy podléhá právu státu posledního bydliště zůstavitele¹⁴⁴. Stane se tak například, že zůstavitel s bydlištěm ve Francii zemře jako společník veřejné obchodní společnosti, která má v Čechách registrovanou organizační složku podniku. Ve společenské smlouvě bude stanoveno, že přechod obchodního podílu na dědice je možný. Nabytí tohoto podílu v rámci pozůstalosti se tedy bude řídit francouzským právem, ovšem přechod vlastnictví k věcem na území České republiky se bude řídit právem českým. Bude proto nejspíše nutné aplikovat analogicky ustanovení § 477 ObZ, podle kterého s převodem podniku na kupujícího přecházejí veškerá práva a závazky, na které se prodej vztahuje. Podle českých předpisů bude rovněž třeba udělat zápis v Obchodním rejstříku, zde budou české předpisy nejspíše působit jako nutně použitelná norma. Značnou komplikaci by mohlo působit, pokud by francouzské a české právo stanovilo rozdílný okamžik, ke kterému k převodu vlastnického práva dochází. Mohlo se např. stát, že práva k podílu na veřejné obchodní společnosti by dědic nabyt ke dni právní moci usnesení o vypořádání dědictví. Český právní předpis pro tento případ konkrétní okamžik nestanoví, ale mohl by jím např. až zápis změny společníka do Obchodního rejstříku, která by se udála na podkladě usnesení o vypořádání dědictví. Jednalo by se tedy o dva rozdílné okamžiky v každém případě. Mohly by tak vznikat problémy např. v případě prohlášení exekuce na některou věc, která je součástí podniku apod.

2.10.2 Aplikace rozštěpeného statutu

V praxi je v případě rozštěpeného statutu nutné rozdělit pozůstalost na jednotlivé masy podle toho, jaký právní řád má být aplikován. V takové situaci dochází

¹⁴³ Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004, str. 1116.

¹⁴⁴ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 530.

k multiplikaci některých oprávnění. Bez větších praktických problémů je možné od sebe oddělit jednotlivá práva na odmítnutí každé z mas dědictví. Zvlášť podle práva každé masy bude třeba stanovit i povinný dědický podíl pro neopominutelné dědice a pravidla, podle kterých se do dědických podílů zahrnují dary od zůstavitele za jeho života. Dále bude třeba určit, která věc patří do které dědické masy. Velký problém působí rozdíly v kvalifikaci movitých a nemovitostí v různých právních řádech. Ta se primárně děje podle *lex fori*¹⁴⁵, nemusí ovšem odpovídat kvalifikaci práva příslušného pro určenou masu a toto právo se tak může shledat nepřislušné. Ne každý právní řád např. aplikuje římskoprávní zásadu „*superficies solo cedit*“, podle které jsou veškeré stavby a porosty na pozemku příslušenstvím tohoto pozemku. S těmito věcmi tak lze disponovat nezávisle na dispozicích s pozemkem. Je tedy i možné, že některý právní řád bude porosty kvalifikovat jako věci movité. Proto by v případě kolize právního řádu, který zmíněnou zásadu aplikuje a jehož kolizní normy odkazují na právo státu, který porosty považuje za věci movité, z právního hlediska oddělené od pozemku, mohlo dojít k obtížně řešitelné situaci.

Nejpatrnější je problém štěpení dědění v případě přechodu dluhů. Obecně bývají dluhy považovány za věci movité, bylo by ovšem absurdní je přiřazovat jako ekvivalent pouze k movité části dědictví, takové řešení se v praxi nikdy neaplikovalo. Dalším návrhem doktríny bylo rozdělení pasiv v poměru, v jakém se dělí aktiva. Nevýhodou této metody je nutnost z hlediska věřitele napadnout každou z vrstev dědictví zvlášť, aby dosáhl zaplacení celého svého dluhu. Navíc může být v praxi obtížné zjistit přesnou hodnotu každé z mas. Je proto nutné se obrátit k poslednímu navrhovanému řešení, a sice každý věřitel může požadovat výši celého svého dluhu z kterékoli masy, v intencích práva té masy, vůči které vznese svůj nárok. Pokud právo žádné z mas uspokojení celého dluhu nepřipustí, je třeba postupovat zvlášť u každé z mas. V tomto případě pak může věřitel požadovat z každé masy maximální možnou částku, které právo této masy připouští, samozřejmě s omezením na celkovou výši dluhu¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Rozsudek Cass z roku 1955 zvaný *Caraslanis D. 1956.73* (náboženský obřad jako způsobilost či forma uzavření manželství), pro kvalifikaci nemovitostí pak rozsudek *TGI Seine 12.1.1966, R. 1967.120*.

¹⁴⁶ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „*Droit international privé special*“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

Jiné pojetí rozlišuje mezi ručením dědice uvnitř a vně dědického vztahu. Při vnějším ručení se může věřitel domáhat plnění na každé části pozůstalosti, která podléhá právu, podle kterého dědic za dotčený závazek ručí. Odmítá se ručení do určité výše, protože by vedlo k nepřiměřenému znevýhodnění věřitelů. Ve vnitřním vztahu pak mají dědici, kteří se podílí na části pozůstalosti, ke které je vznesen nárok věřitele, právo zpětného postihu vůči jiné části pozůstalosti. Pokud je míra ručení upravena všemi dotčenými právními řády stejně, řídí se výše vyrovnání shodnými pravidly. Jinak je třeba přistoupit k řešení *lex fori*. Podle německých věcných norem je pak v tomto případě třeba porovnat hodnotu jednotlivých mas¹⁴⁷.

V praxi se nevýhody rozštěpeného statutu nejvíce projeví ve velmi kritizovaném rozsudku v případě *Re Collens*¹⁴⁸, kdy přeživší vdova dostala zákonné podíly podle všech mas pozůstalosti. Soud s vědomím, že takové rozhodnutí ohrožuje ostatní dědice mimo potomků, s politováním konstatoval, že zákonná úprava jiné řešení neumožňuje, ač je toto viditelně nespravedlivé.

V německém právu by dle německé literatury tímto způsobem postupováno nebylo. Pokud tedy např. u jedné masy nedědí některý dědic dle závěti nic, podle jiné masy se mu má ovšem dostat většího podílu, přizpůsobením se mu povinný podíl dle prvního práva zmenší o to, o co převyšuje podíl v druhé mase povinný podíl dle práva této druhé masy. Takové řešení prý nejlíp odpovídá zůstavitelově vůli¹⁴⁹.

2.10.3 Korekce rozštěpeného statutu

Jako možné řešení tohoto problému přijalo belgické právo¹⁵⁰, které jinak rovněž uplatňuje rozštěpený statut, ustanovení, kterým se akceptuje zpětný odkaz u nemovitého majetku. Pokud tedy stát, na jehož území se majetek nachází, aplikuje např. právo státu posledního obvyklého bydliště zůstavitele a tím vrací kompetenci belgickému právu, bude se belgické právo aplikovat na celou pozůstalost jako v případě jednotného dědického statutu.

¹⁴⁷ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 404.

¹⁴⁸ *Re Collens* (1986) Ch 505.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Čl. 78 odst. 2 belgického zákona o mezinárodním právu soukromém z 16.7.2006.

I ve francouzském právu se zpětný odkaz považuje za možné řešení negativních důsledků rozštěpeného statutu. Zpětný odkaz aplikovatelný navíc z úřední povinnosti byl připuštěn pro nemovitosti v rozsudku Cass nazývaným Ballestrero¹⁵¹. Dále bylo v rozsudku Wildenstein¹⁵² upřesněno, že se nepřipouští další odkaz, který by právě nemohl mít efekt sjednocení rozhodného práva. Co se věcí movitých týče, byl princip zpětného odkazu připuštěn již rozsudkem Forgo z 24.6.1878¹⁵³.

Španělská doktrína rovněž mluví o přijetí zpětného odkazu, pokud se jím má rozhodné právo sjednotit. Naopak v případě, že by se jednalo o částečný zpětný odkaz, který by v důsledku štěpil pozůstalost na několik mas, zpětný odkaz se nepřijme a odkaz na cizí právo se bude považovat za odkaz na jeho hmotněprávní ustanovení¹⁵⁴. Německé právo přijímá i takovýto částečný zpětný odkaz. Pro aplikaci několika rozhodných dědických práv je pak namíste přizpůsobení¹⁵⁵.

Další velmi specifickou korekcí důsledků rozštěpeného statutu je francouzský institut droit de prélèvement¹⁵⁶ (DP). Do češtiny jej lze přeložit jako právo na srážku, které představuje určitou pojistku pro francouzské státní příslušníky při dělení pozůstalosti mezi ně a cizince v obdobném postavení. Původní francouzská úprava totiž zcela zakazovala cizincům pořizovat pro případ smrti nebo z takovýcho pořízení nabývat majetek. Toto omezení bylo sice zrušeno v roce 1819, z původní úpravy ovšem zůstalo jisté residuum v podobě DP. Obsahem tohoto oprávnění je, že v případě, kdy se tatáž pozůstalost dělí mezi dědice francouzské státní příslušnosti a příslušnosti jiné, ti první odeberou z věcí, které se nacházejí na francouzském území, část odpovídající věcem nacházejícím se v zahraničí, na které by z jakéhokoli titulu neměli právo podle tamních zákonů či obyčejů. Kdyby bylo pravidlo interpretováno úzce, jednalo by se o náhradu škody utrpěné z důvodu rozdílnosti právních řádů, slova „z jakéhokoli titulu“ vedla francouzskou judikaturu k širšímu výkladu. Některé soudy proto porovnávaly část, která byla dědici Francouzi přiřčena cizím soudem, s částí, na kterou

¹⁵¹ Civ. 1., 21.3.2000, Ballestrero, D. 2000.539.

¹⁵² Cass. 20.6.2006 Wildenstein, JDI 2007.125.

¹⁵³ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé special“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

¹⁵⁴ Rozas, J. C.: *Derecho internacional privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 529.

¹⁵⁵ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 63.

¹⁵⁶ Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 545n.; Lousoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 532n.

by měl nárok za použití francouzské kolizní úpravy. Jde o korekci cizího aplikovaného práva, která se neděje subsidiárním užitím francouzského práva (jako by tomu bylo při VVP, kde je korekce navíc odůvodněna závažností obsahu normy). Příslušnost cizího práva pro řešení dané otázky není nijak zpochybňována, francouzské právo je pouze uvažováno při stanovení výše hodnoty majetku připadajícího na dědice francouzské státní příslušnosti. Nejradikálnější interpretaci zvolil Cass, podle kterého jde o imperativně použitelné pravidlo mezinárodního práva soukromého. Není nutno, aby byl francouzský příslušník z dědění v zahraničí zcela vyloučen, stačí, že mu na základě jiných principů připadá menší podíl. Extenzivní výklad dále spočívá v tom, že francouzské občanství je vyžadováno pouze pro moment úmrtí zůstavitele, pozdější změny nevadí, a že srážka může být uplatněna, jak proti dědicům cizincům, tak proti jiným Francouzům. Podle rozsudku Cass¹⁵⁷ z roku 1985 je DP omezen pouze na zákonnou dědickou posloupnost a krácení podílu se musí dít použitím práva, kterým se řídí dědické poměry, nikoli právem jiným.

Právní věda se shoduje v tom, že při posuzování podílu, na který má mít francouzský občan právo podle cizího právního řádu a na který by měl právo dle řádu francouzského, je třeba zohlednit pouze masu majetku nacházejícího se v zahraničí, na který se aplikuje cizí právo. Cass však zvolil jinou metodu interpretace, kdy porovnává podíl, který se dědici dostane podle cizího práva s podílem, který by měl dostat, kdyby bylo francouzské právo aplikováno na celou pozůstalost¹⁵⁸. Tato úprava je zásadně kritizována za svou unilateralitu nerovné zacházení s cizinci v poměru k francouzským občanům bez dostatečného odůvodnění.

2.10.4 Platná úprava ve sledovaných státech

České mezinárodní právo soukromé v současnosti uplatňuje kritérium státní příslušnosti¹⁵⁹, do budoucna se navrhuje změna hraničního určovatele, kterým má být obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti. Rozhodování podle práva státní příslušnosti zůstavitele ovšem zůstane zachováno pro případ, kdy známí dědicové mají též

¹⁵⁷ Cass. civ. 20.3.1985, Rev. Crit. DIP 1986.67.

¹⁵⁸ Dle výpočtů ze seminářů mezinárodního práva soukromého na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

¹⁵⁹ § 17 MPSP.

příslušnost a obvyklý pobyt mají v jiném státě než zůstavitel. V takovém případě je situace zjevně nejvíce spjata se státem společné příslušnosti a umožní dědicům lepší orientaci v nastalých vztazích.

Shodně i španělské právo stanoví, že právem rozhodným je právo státu, jehož byl zůstavitel v době smrti příslušníkem¹⁶⁰. Hraniční určovatel státní příslušnosti se uplatňuje i v německém právu¹⁶¹.

Ve francouzském právu vycházejí tato pravidla z judikatury, konkrétně jde o rozsudek Cour de Cassation ve věci Labedan¹⁶², kterým bylo definitivně rozhodnuto o užití fikce, že se movité věci v době úmrtí nacházejí v místě zůstavitelova bydliště, a proto se právo tohoto místa aplikuje na dědickou posloupnost k věcem movitým¹⁶³. O nemovitostech bylo rozhodnuto rozsudkem Steward¹⁶⁴, jejich přechod v dědickém řízení se má tedy vždy řídit právním řádem státu, na jehož území se nacházejí. V obou větvích bylo tímto zároveň dosaženo shody s určovatelem soudní příslušnosti¹⁶⁵

Shodně i v anglo-americkém právu uplatňuje právo místa posledního bydliště zůstavitele na movité věci a na nemovitosti práva místa, kde se nacházejí¹⁶⁶. Historicky totiž byly v common-law dva systémy vlastnictví, a sice realty (vážíci se na určité místo) a personalty (vážíci se k určité osobě). Ty ovšem již neexistují, není tak důvod pro štěpení pozůstalosti¹⁶⁷.

Pokud tedy zemře zůstavitel německý občan s bydlištěm v České republice a bude dána příslušnost českých soudů, bude se na dědické poměry aplikovat podle lex fori, tedy § 17 MPSP, německé právo. Toto právo se samo bude považovat za příslušné, neboť aplikuje též hraniční určovatel, nedojde tedy ke zpětnému odkazu. Pokud tento německý občan bude vlastníkem nemovitosti na území České republiky, budou se i dědické vztahy k této nemovitosti řídit německým právem. Podle českého MPSP se české právo použije i za těchto podmínek na zápisy do veřejných knih. Obdobně by se

¹⁶⁰ § 9 odst. 7 CodCiv.

¹⁶¹ Čl. 25 odst. 1 EGBGB.

¹⁶² Civ., 19.6.1939, Labedan, D.P. 1909.1.305.

¹⁶³ Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 539.

¹⁶⁴ Civ., 14.3.1837, Steward, S.37.1.95, D.P. 37.1.275.

¹⁶⁵ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé special“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

¹⁶⁶ Briggs, A.: *The Conflict of Laws*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 237.

¹⁶⁷ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 426.

postupovalo v případě, že by v Čechách zemřel španělský občan, nebo kdyby český občan zemřel v době, kdy by měl bydliště ve Španělsku nebo v Německu. Všechny tyto státy uplatňují jednak jednotný dědický statut, není proto třeba dělit pozůstalost na jednotlivé masy, jednak shodný hraniční určovatel, nedochází proto ke zpětnému či dalšímu odkazu.

V jiné situaci zemře český občan s bydlištěm na území Francie a příslušné budou francouzské soudy. Tyto soudy budou aplikovat své vlastní právo v případě movitých věcí z pozůstalosti, neboť zůstavitel měl na francouzském území své poslední bydliště. Na nemovitosti z pozůstalosti na francouzském území se bude rovněž aplikovat francouzské právo. Nemovitosti nacházející se v jiných státech budou představovat zvláštní masy pozůstalosti a každá se bude řídit právem státu, na jehož území se nachází. České právo, přestože by se samo považovalo za příslušné, aplikováno nebude, neboť k němu cizí kolizní ustanovení neodkazují. Aplikováno by ovšem bylo, pokud by se na českém území nacházela nemovitost, která by byla součástí pozůstalosti. V takovém případě by se české právo aplikovalo na tuto část pozůstalosti a bylo by třeba jej přizpůsobit částečné aplikaci, se kterou samo vzhledem k jednotnému statutu nepočítá. Okruh dědiců by tak byl stanoven v souladu s ustanovením § 473n. OZ, každý z těchto dědiců by měl právo dědictví z české masy odmítnout, na každého dědice by napadla i příslušná část zůstavitelových dluhů, která by se vypočetla z poměru hodnoty nemovitosti vůči hodnotě aktiv celé pozůstalosti. Pasiva by byla mezi dědice rozdělena stejným způsobem jako nemovitost. V ideálním případě by se podařilo v pozůstalosti najít pohledávku nějakého věřitele v téže výši, v jaké má být konkrétní dědic za zůstavitelovy dluhy odpovědný, prakticky by ovšem bylo velmi náročné dluhy takto rozdělit a muselo by se počítat s finančním vyrovnáním mezi jednotlivými dědici. Je rovněž pravděpodobné, že by dědictví z francouzské masy pozůstalosti připadlo týmž dědicům.

Jiné řešení bude třeba hledat v případě, že situace nastane opačně, tzn. zemře francouzský občan s bydlištěm v Čechách. Budou-li příslušné české soudy, bude rozhodným právem právo francouzské, které bude v případě movitých věcí odkazovat zpět na české právo z důvodu zůstavitelova bydliště. Pokud by byly v pozůstalosti pouze movité věci, české právo by nejspíše zpětný odkaz přijalo, neboť to rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu odpovídá. Vzhledem k bydlišti tu vazba na české

právo je a vzhledem k tomu, že je dána příslušnost českých soudů, je zřejmé, že tu je dědic, který má zájem na projednání dědictví před českými soudy (§ 45 odst. 1 písm. b) MPSP). Nakonec i shoda rozhodného práva s příslušností soudů se obecně považuje za příznivý faktor v mezinárodním právu soukromém. Zpětný odkaz by byl rovněž přijat v případě, že by se na českém území nacházela nemovitost z pozůstalosti, taková aplikace by bránila štěpení pozůstalosti. Jiná situace by nastala v případě, že se nemovitost z pozůstalosti nacházela na francouzském území. V tu chvíli by bylo vhodné zpětný odkaz odmítnout a aplikovat francouzské právo na celou pozůstalost opět z toho důvodu, aby bylo zabráněno štěpení pozůstalosti.

2.11 Zvláštní kolizní normy

Zvláštní normy se vztahují k závěti a jiným pořízením, a to proto, aby vystihly podstatu úkonu. Rozdílem oproti dědění ze zákona je tu projev vůle a je třeba blíže vymezit jak způsob tohoto projevu, tak konzistenci vůle. Ostatní průběh dědění má být automatický a je tak vhodné, aby podléhal jedině úpravě.

Mezinárodní úpravu dědění ze závěti je možno rozdělit na několik okruhů otázek. Speciálně bývá upravena způsobilost zůstavitele platně o svém majetku testovat, dále forma závěti a jiné otázky její platnosti. Podobné aspekty lze pak sledovat u odvolání závěti. Stranou v tuto chvíli ponechávám možnost volby rozhodného práva v závěti a dále úpravu jiných pořízeních na případ smrti.

2.11.1 Způsobilost k pořízení závěti

V platném českém právu způsobilost pořídit závěť upravuje § 18 odst. 1 MPSP, podle kterého se způsobilost zřídit nebo zrušit závěť, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle. Hraničním určovatelem je tak opět státní příslušnost. V úpravě vládního návrhu nového ZMPS se již objevuje alternativní kritérium obvyklého pobytu v době pořízení závěti, které působí vedle hraničního určovatele státní příslušnosti. Stačí tedy být způsobilý

alespoň podle jednoho z obou právních řádů. Nová úprava obecně má směřovat k vyšší účinnosti projevu vůle zůstavitele.

Vzhledem k tomu, že podle Haagské úmluvy o formě závěti jsou věk, státní příslušnost a osobní vlastnosti pořizovatele závěti považovány za formu závěti, aplikuje se tato úmluva i na způsobilost k pořízení závěti ve smyslu českého práva. Signatářem této Haagské úmluvy jsou všechny čtyři sledované státy. Proto lze obecně odkázat na to, co bude níže uvedeno o formě závěti. Zde jen pár postřehů týkajících se způsobilosti k pořízení závěti, které Haagská úmluva neupravuje.

Každý právní řád řeší samostatně otázku způsobilosti při změně hraničního určovatele, tj. v případě změny státní příslušnosti či bydliště pořizovatele závěti po jejím pořízení. V českém právu se v případě změny státní příslušnosti po pořízení závěti závěť nestane neplatnou, ani takto nelze zhojit vady projevu vůle¹⁶⁸. Účinky závěti (kterými jsou např. povinné podíly dědiců) se ovšem řídí podle práva státu, jehož příslušníkem v době úmrtí.

Německý uvozovací zákon důsledně přebírá úpravu Haagské úmluvy včetně ustanovení o věku, státní příslušnosti a osobních vlastnostech zůstavitele jako požadavcích na formu¹⁶⁹. Z komentáře k tomuto zákonu pak vyplývá, že způsobilost k pořízení závěti se řídí stejným právem jako její obsah a účinky, tedy právem, které by bylo rozhodné pro dědické poměry v době pořízení¹⁷⁰. Předmětné ustanovení začíná slovy „ve zbytku“. Znamená to, že toto právo je rozhodné pro způsobilost k pořízení závěti pouze, pokud nejde o otázky věku, státní příslušnosti a osobních vlastností zůstavitele. Pokud je ovšem z důvodu absence nějaké osobní vlastnosti dotčenému zcela odňata možnost závěť porídit, jde o záležitost způsobilosti k pořízení závěti, nikoli o její formu¹⁷¹.

Ztráta nebo nabytí německé státní příslušnosti nemají vliv na již nabytou testovací způsobilost. To platí i v případech, kdy zůstavitel ještě o svém majetku

¹⁶⁸ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 344.

¹⁶⁹ Čl. 26 EGBGB.

¹⁷⁰ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 421. Jiný názor ovšem Kegel, G., Schurig, K.: *Internationales Privatrecht*, C. H. Beck, 2004 Mnichov, str. 1014 – není speciální pravidlo, řídí se tedy pravidlem pro způsobilost k právním úkonům čl. 7.

¹⁷¹ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 417.

nepořídil. Pro německého státního příslušník stačí proto v některém okamžiku života splnit podmínky způsobilosti k pořízení závěti dle německých předpisů. Pokud poté změní pořizovatel svou státní příslušnost a pořídí závěť ve státě, kde např. ještě nebude dosahovat věku pro pořízení závěti, je tato závěť z pohledu německého práva platně pořízena. Analogicky to lze použít na ztrátu a nabytí cizí státní příslušnosti¹⁷².

Obecné pravidlo bez ohledu na příslušnost k Haagské úmluvě obsahuje i španělské právo. Způsobilost zůstavitele se řídí právem státu jeho příslušnosti v době pořízení, nikoli tedy dědickým statutem¹⁷³. Tímto byla uzákoněna dlouhodobá judikatura¹⁷⁴. Nicméně pravidla Haagské úmluvy mají přednost, proto se záležitosti způsobilosti spadajících do materie úmluvy budou posuzovat podle kteréhokoli z mnohých úmluvou daných právních řádů¹⁷⁵. V případě změny státní příslušnosti zůstavitele mezi okamžikem pořízení závěti a smrtí rovněž platí, že tato změna platně pořízenou závěť neovlivní. Pouze povinné podíly dědiců se vždy řídí právem státní příslušnosti zůstavitele v době smrti¹⁷⁶.

Anglická literatura se v oblasti způsobilosti k pořízení závěti o pravidlech Haagské úmluvy nezmiňuje. Jako jediný hraniční určovatel uvádí v případě pořízení o movitých věcech místo bydliště zůstavitele. Rozhodný je stav tohoto práva v době pořízení, nikoli v době smrti. Žádná závěť nemůže být platná, aniž by byla platná v době, kdy byla pořízena¹⁷⁷. Co se nemovitostí týče, obecné pravidlo zatím judikováno nebylo, nejspíš by jím ovšem bylo, že způsobilost musí pořizovatel závěti mít podle práva státu, kde se nemovitost nachází.

Anglická judikatura dovodila i speciální pravidlo pro způsobilost dědice k přijetí dědictví. Ta nastává okamžikem, kdy je k tomu způsobilý podle práva svého bydliště nebo podle práva posledního bydliště zůstavitele podle toho, co nastane dřív. Jinými

¹⁷² Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 423.

¹⁷³ § 9 odst. 1 CodCiv.

¹⁷⁴ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internaciónal Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 245.

¹⁷⁵ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 522.

¹⁷⁶ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 525.

¹⁷⁷ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1265.

slovy, vybírá se právo, které je nejpříznivější k danému účelu¹⁷⁸. Právo nabýt některý typ majetku by nemělo být omezováno právem zůstavitelova bydliště, ten je limitován pouze v tom, kterým majetkem může jak disponovat. Proto pokud nelze v zemi bydliště zůstavitele nabýt některý majetek z některého čistě lokálního důvodu, nevztahuje se takové omezení na nabyvatele s bydlištěm v jiném státě, který tento majetek bude užívat pouze v tomto jiném státě¹⁷⁹.

I španělská literatura se ke způsobilosti dědice vyjadřuje. Použije se obecné pravidlo pro způsobilost k právům a povinnostem, tedy právo státní příslušnosti. Některým osobám je ovšem přímo zakázáno nabývat dědictví ve vztahu k určitému zůstaviteli (např. duchovní, který se o zůstavitele stará, notář, který sepisuje závěť). V těchto případech jde o částečnou neplatnost závěti co do jejího obsahu, která se řídí právem rozhodným pro dědické poměry¹⁸⁰. Přístup cizinců k věcem na španělském území závisí na dalších předpokladech. U cizí právnické osoby je např. třeba řešit předběžnou otázku její existence, která se řeší podle práva osobního statutu této právnické osoby¹⁸¹. Předmět činnosti této osoby a prostředky k jeho realizaci je třeba konfrontovat se španělským veřejným pořádkem.

Nejčastěji se opakující hraniční určovatelé pro způsobilost k pořízení závěti jsou jednak právo státu, jehož je zůstavitel příslušníkem v době pořízení, jednak právo státu, ve kterém má zůstavitel v době pořízení bydliště. První variantu obsahují právní řády Itálie, Španělska, Portugalska, Polska, Slovinska a Srbska. Druhou pak aplikují Estonsko, Švýcarsko, Litva, Rusko a Ukrajina. K těmto obecným pravidlům často existují ještě další subsidiární pravidla, neboť je opět třeba ctít zásadu přednosti projevu vůle zůstavitele před zákonnou posloupností, a tudíž nastolit co nejširší podmínky pro možnost, o svém majetku libovolně pořídit. Tak lze dle estonského práva subsidiárně postupovat podle práva státu příslušnosti¹⁸², stejnou možnost stanoví i švýcarské právo, které ještě přidává i právo obvyklého pobytu¹⁸³. Podobně jako výše zmíněné Německo

¹⁷⁸ Re Hellmann's - Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1266.

¹⁷⁹ Tzv. perpetuity rule - Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1272.

¹⁸⁰ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 522.

¹⁸¹ Čl. 11 (9) CodCiv.

¹⁸² § 28 estonského ZMPS (RT I 2002, 35, 217).

¹⁸³ Čl. 94 spolkového ZMPS (č. 291/1987).

navazuje Bulharsko způsobilost k pořízení závěti na právo rozhodné pro dědické poměry¹⁸⁴.

Již z výše uvedeného výkladu vyplynulo, že v rámci zásady co nejširšího respektování vůle zůstavitele existují nejméně alespoň judikatorní závěry o tom, že jednou nabytá způsobilost se již neztrácí. Portugalské právo pak např. pamatuje i na variantu, že je třeba změnit či zrušit právní úkon poté, co se z důvodu změny státní příslušnosti změnilo rozhodné právo. V takovém případě je zachována způsobilost měnit i rušit tento úkon dle dispozic původně rozhodného práva¹⁸⁵.

2.11.2 Platnost závěti v jiných ohledech

Velmi rozdílný přístup lze pozorovat u ostatních pravidel týkajících se závěti. Kolizní pravidlo k formě tohoto pořízení obsahuje snad každý právní řád, rovněž Haagská úmluva upravující toto téma má mnoho signatářů. V jiných ohledech platnosti závěti se právní řády rozcházejí a dělí se na ty, které upravují jiné předpoklady pro platnost závěti, jako je existence vad vůle, možnost zastoupení apod., a na ty, které mají kolizní pravidlo pro obsah závěti.

Český MPSP obsahuje speciální pravidla pouze pro způsobilost k pořízení závěti a její formu¹⁸⁶. Veškeré další otázky vztahující se k závěti budou podléhat právu rozhodnému pro dědické poměry. Tímto právem se tedy bude předně řídit přípustnost závěti a dále její obsah, např. zda závěť může obsahovat podmínky, jakým způsobem mají být podíly vyjádřeny, zda lze testovat o části majetku apod. Tímto právem se rovněž řídí výklad závěti a veškeré další požadavky na závěť (zastoupení, charakteristiky vůle apod.).

Ve francouzském mezinárodním právu soukromém rovněž platí pro náležitosti závěti, které nespádají pod její formu, právo dědického statutu, tedy pro nemovitosti právo státu, kde se nacházejí, a pro věci movité právo státu, kde měl zůstavitel

¹⁸⁴ Čl. 90 bulharského ZMPS (č. 42/2005 DV).

¹⁸⁵ Čl. 63 portugalského občanského zákoníku (vl. nař. č. 47344/66).

¹⁸⁶ § 18 odst. 1 a 2 MPSP.

naposledy bydliště¹⁸⁷. I v případě dědění ze závěti je tak třeba řešit problematiku štěpení pozůstalosti.

Ve Španělsku s odůvodněním respektování vůle zůstavitele, dochází k určité kombinaci právních řádů států, jejichž je zůstavitel příslušníkem v době pořízení a v době smrti, došlo-li v tomto časovém rozmezí ke změně určovatele. Primárně se tedy veškeré náležitosti závěti, které nejsou její formou ani způsobilostí k jejímu pořízení, řídí právem rozhodným pro dědické poměry, tedy právem státu příslušnosti zůstavitele v době smrti. Pokud ovšem byly v souladu s právem státu příslušnosti zůstavitele v době pořízení, nelze závěť v těchto ohledech považovat za neplatnou pro změnu hraničního určovatele¹⁸⁸. Povinné podíly se však vždy určují dle práva státu příslušnosti zůstavitele v době smrti, tedy práva obecně rozhodného pro dědické poměry. Překvapivé je, že je zákonem stanovena výhrada povinných podílů pouze pro potomky, nikoli pro veškeré neopominutelné dědice. To jde v kontrastu s obecnou formulací téhož ustanovení, které v jiné části konstruuje výjimku ve prospěch platnosti závětí a jiných pořízení na případ smrti při změně rozhodného práva¹⁸⁹.

Dle německého práva se ostatní, tedy nikoli formální, náležitosti závěti řídí právem, které by bylo rozhodné pro dědické poměry v době pořízení¹⁹⁰. Tato úprava má zvyšovat právní jistotu, je tedy již v době pořízení závěti jisté, zda je tato závěť platná či nikoli - zůstavitel musí vědět, na čem je¹⁹¹. Se změnou státní příslušnosti zůstavitele se nestane neplatnou. Stejně tak neplatnost pořízení není zhojitelná změnou určovatele. Stejně pravidlo platí pro změnu a odvolání závěti. Obsahové charakteristiky, jako je protiprávnost či rozpor s dobrými mravy, se naopak řídí právem rozhodným pro dědické poměry. Je to tak zejména proto, že obsah pojmu rozporu s dobrými mravy je třeba vykládat dle tohoto práva¹⁹². Výklad posledního pořízení se také řídí právem rozhodným na dědické poměry. Provádí se s ohledem na vůli zůstavitele. Je-li ze závěti

¹⁸⁷ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé special“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

¹⁸⁸ Rozas, J. C.: *Derecho internacional privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 525.

¹⁸⁹ § 9 odst. 7 CodCiv.

¹⁹⁰ Čl. 26 odst. 5 EGBGB.

¹⁹¹ Kegel, G., Schurig, K.: *Internationales Privatrecht*, C. H. Beck, 2004 Mnichov, str. 1009.

¹⁹² Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 422.

patrné, že zůstavitel vychází z toho, že se bude na jeho závěť aplikovat některý právní řád, je třeba na tuto jeho vůli brát ohled.

V anglo-americké právní nauce se v případě závětí vždy hovoří, mimo způsobilost k jejímu pořízení a její formu, o náležitostech jejího obsahu. Otázka platnosti obsahu závěti zahrnuje zejména otázku povinných podílů potomkům či pozůstalému manželu, dále pak platnost darů pro přítomné svědky či jejich příbuzné, skutečnost zda zůstavitel jednal pod nátlakem a volba dědice (viz níže). Opět existují dvojí pravidla. Pro nemovité věci se opět vychází z místa jejich situování. Tímto právem se řídí, co je nemovitostí, jaká věcná práva k ní lze zřídit, zda jsou platné dary charitativním organizacím a jaké povinné podíly musí testátor zanechat¹⁹³. Aplikuje se lex situs jako celek, je tedy přijímán zpětný odkaz. V případě movitých věcí se obsah závěti řídí právem státu bydliště zůstavitele v okamžiku smrti. To bylo judikováno v případě Re Groos¹⁹⁴ navzdory tomu, že právo státu bydliště v době pořízení závěti přiznávalo povinné podíly dětem, zatímco anglické právo jakožto právo státu bydliště v době úmrtí nepřiznávalo dětem nic a byla tak zcela respektována vůle zůstavitelky, aby veškerý její majetek přešel jejímu manželovi¹⁹⁵.

V common-law má dále velký význam tzv. construction, tedy dovozování vůle zůstavitele. To má dokonce přednost před ustanoveními psaného práva. To nakonec souvisí i s organizací dědického řízení, tedy s tím, že se závazky pozůstalosti nejprve zcela vypořádají, poté teprve dojde k rozdělení pozůstalosti. Proto nemohou být dispozicemi v závěti zkráceny zájmy věřitelů. S tím rovněž úzce souvisí problematika výkladu závěti. Pro případ movitých věcí existuje vyvrátitelná domněnka, že zůstavitel předpokládal, že se jeho závěť bude vykládat podle práva státu jeho bydliště v době pořízení. Pozdější změna bydliště na to nemá vliv. Do výkladu je třeba zahrnout jak význam slov užitých v závěti, tak způsob, jakým právo rozhodné pro výklad vyplňuje mezery v ustanoveních závěti (např. případ, kdy dědic ze závěti zemře dříve než zůstavitel). Zajímavým případem byla kauza Re Cunnington¹⁹⁶, kdy britský občan s bydlištěm ve Francii pořídil závěť, ve které si přál rozdělit svůj majetek mezi deset

¹⁹³ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 434.

¹⁹⁴ Groos v. Groos (1915) 1 Ch 572.

¹⁹⁵ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1271.

¹⁹⁶ Re Cunnington (1924) 1 Ch 68.

dědiců. Poté dva z nich zemřeli dříve než zůstavitel, podle francouzského práva rozhodného pro výklad tak byly jejich podíly rozděleny mezi ostatních osm dědiců a nepoužila se tak úprava anglického práva, podle kterého by jejich podíly připadly jejich potomkům¹⁹⁷.

Pro nemovitosti platí téže domněnka. Lze ovšem usuzovat, že uplatnil-li zůstavitel v závěti terminologii práva státu, kde se nemovitost nachází, bylo jeho záměrem podřídít výklad závěti tomuto právu¹⁹⁸. Problém nastává v okamžiku, kdy se zůstavitel rozhodne odkázat nemovitosti ve dvou různých státech (tedy řídicích se dvěma různými právními řády), ale použije terminologii pouze jednoho z těchto právních rádu. V takovém případě se soud, který vykládá závěť podle práva bydliště zůstavitele, bude snažit zohlednit u předmětných ustanovení závěti i lex situs. Pokud bude dle lex situs nemožné aplikovat výklad podaný právem bydliště, převáží tak výklad lex situs¹⁹⁹.

Technicky se při výkladu závěti postupuje tak, že nejdříve vykládá záměr zůstavitele a poté se teprve řeší předběžné otázky, např. otázky osobního statusu dědiců. Např. když zůstavitel domicilovaný v Anglii odkáže movité věci dětem domicilovaným v Německu, nejprve je třeba vykládat podle anglického práva závěť, tedy zda myslil manželské či nemanželské, event. vyženěné děti a do kterého stupně, teprve poté vzniká otázka statusu, kdy se zjišťují příbuzenské vztahy v souladu s právem osobního statusu, kterým je zde dle anglické kolizní úpravy právo německé.

Štěpení pozůstalosti může mít negativní vliv i v případě posloupnosti ze závěti. Částečná neplatnost závěti vztahující se jen k jedné mase pozůstalosti může vést k zásadnímu zkresení vůle zůstavitele. Jednotlivá pořízení totiž bývají na sobě závislá (resp. počítá s určitým rozdělením celku), při aplikaci práva rozhodného pro první masu je tak třeba věnovat pozornost tomu, zda případná částečná neplatnost může být

¹⁹⁷ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 435.

¹⁹⁸ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1281.

¹⁹⁹ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 435.

překlenuta rozšiřujícím výkladem platných ustanovení. Pokud to není možné, je třeba zvážit, zda tím není pořízení neplatné i podle tohoto prvního dědického statutu²⁰⁰.

Negativní důsledky aplikace rozštěpeného statutu lze pozorovat v rozsudku Re Clarke²⁰¹. Paní Clarke zemřela a zanechala nemovitý majetek ve dvou amerických státech, podle závěti měl být tento majetek rozdělen rovným dílem mezi jejího manžela a její děti a podíly dětí měly být drženy v trustu do doby, než budou zletilé. Soud Jižní Karolíny pojal celou pozůstalost jako celek a rozdělil ji na tři díly. Jedno z dětí ovšem zemřelo krátce po smrti matky. Otec namítal v rámci řízení ve státě Connecticut, že by měl být majetek přidělený zemřelému dítěti rozdělen mezi něho a druhé dítě. Soud se ovšem prohlásil výlučně příslušným pro řízení o nemovitostech na jeho území a neuznal dřívější rozsudek a nemovitost přikázal do výlučného vlastnictví pozůstalému dítěti.

Ve francouzském právu bývá citován rozsudek 1. civilního senátu Cour de Cassation ze dne 4.12.1990. V daném případě byli dva dědici. Jednomu byla odkázána v závěti celá část dědictví odpovídající jedné mase, druhý dědic měl dle práva této masy nárok na povinný podíl. Právo druhé masy ovšem nepřiznávalo povinný podíl, ale předpokládalo rozdělení masy na poloviny ve prospěch obou dědiců. Pokud by tato polovina odpovídala alespoň výši povinného podílu vypočítaného z dědictví jako celku, nebylo by třeba snižovat první masu ve prospěch druhého dědice. Cass ovšem rozhodl ve smyslu, že i v tomto případě je třeba posuzovat nárok na povinný podíl zvlášť u každé z mas, druhý dědic tedy dostal větší podíl, než kdyby se některé z obou práv aplikovalo na celé dědictví.

2.11.3 Forma závěti

Již bylo mnohé naznačeno k zásadě favore testamenti, je proto zřejmá obecná snaha rozšiřovat kolizní pravidla pro platnost závěti co do její formy tak, aby kvůli formálním požadavkům, které lze do jisté míry považovat za méně podstatné než požadavky na způsobilost či např. na charakteristiky vůle, nedocházelo zbytečně ke zneplatnění závěti.

²⁰⁰ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 403.

²⁰¹ Clarke v. Clarke, 178 U.S. 186, 20 St.Ct. 873, 44 L.Ed.1028 (1900).

Závěť je jednostranný právní úkon, který ovšem mívá zásadní dopady do majetkové sféry třetích osob. Aby tyto třetí osoby nemohly zůstavitele při sepisování závěti ovlivňovat, volí právní řády států obecně zpravidla velmi přísné požadavky na formu závěti. Vzhledem ke všemu výše uvedenému ovšem může být poměrně obtížné se v pravidlech mezinárodního práva soukromého orientovat, a proto může být i pro zůstavitele nesnadné určit, jakou má mít jeho závěť formu, pokud vztahy, které se ve své závěti chystá upravit, obsahují mezinárodní prvek. Dále je třeba podotknout, že se problematika platnosti závěti řeší až po smrti zůstavitele, a tento tudíž nemá možnost svůj právní úkon opravit v případě, že nebyly požadavky na formu dodrženy. Za třetí, je nutné zmínit současný trend podpory případů, kdy zůstavitel o svém majetku sám pořídí, na úkor aplikace pravidel zákonné posloupnosti, která nikdy nemohou postihnout specifika uspořádání faktických rodinných vztahů. Proto je snahou kolizních norem působit ve prospěch platnosti závěti co do její formy. Forma závěti totiž nemá být zůstaviteli na obtíž, nemá mu bránit v pořízení o svém majetku, má pouze zajišťovat možnost projevu jeho zcela svobodné vůle.

V tomto trendu započala Haagská úmluva, která obsahuje celkem osm subsidiárních pravidel, pro určení práva rozhodného pro formu závěti. Jsou jimi právo státu, ve kterém byla závěť sepsána, právo státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době pořízení závěti nebo v době úmrtí, právo státu, ve kterém měl zůstavitel v týchž dvou okamžicích domicil nebo obvyklé bydliště, a pro případ nemovitostí rovněž právo státu, kde se nemovitost nachází. Úprava dle úmluvy se použije i v případě, že kolizní normy státu, který je stranou úmluvy, odkazují na právní řád státu, který není stranou úmluvy. V tomto rozsahu tedy úmluva nahrazuje národní kolizní úpravu všech jejích signatářů. Úmluva zaznamenala poměrně velký ohlas. Pozitivně se hodnotí to, že brání obcházení zákona a minimalizuje kvalifikační problém²⁰². Ze sledovaných států ji ratifikovala většina, a to Francie, Španělsko, Německo i Velká Británie.

V českém mezinárodním právu soukromém je kolizní pravidlo pro formu závěti obsaženo v § 18 odst. 2 ZMPS. Forma závěti se dle tohoto ustanovení řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závěť učinil. Stačí však, vyhoví-li právu státu, na jehož území byla závěť učiněna. V současnosti tedy české mezinárodní právo

²⁰² Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 246.

soukromé nabízí dvě alternativy pro platnost závěti: právo státní příslušnosti zůstavitele a právo místa, kde byla závěť učiněna. Vzhledem k uvedenému trendu se ovšem rozšiřují pravidla pro platnost závěti co do její formy i v návrhu nového ZMPS. Ten obsahuje sedm kritérií - mimo zmíněných dvou přistupují ještě právo státu obvyklého pobytu zůstavitele, a to jak v době pořízení, tak v době úmrtí, právo rozhodné pro dědické poměry, a to jak právo skutečně aplikované, tak právo, kterým by se tyto poměry řídily v době úmrtí, a naposled právo státu, kde se nachází nemovitost, pokud se jedná o tuto nemovitost.

Francouzské mezinárodní právo soukromé, stejně tak jako německé, španělské a anglické je co do formy závěti zcela nahrazeno úpravou Haagské úmluvy. Je proto třeba počítat s výše zmíněným množstvím kolizních pravidel, níže jen doplňující výklad.

V německém uvozovacím zákonu je navíc ještě obsaženo pravidlo, podle kterého forma může odpovídat právu, které je rozhodné na dědické poměry nebo by bylo rozhodné v době sepsání závěti. Stanovení dalšího pravidla pro formu závěti je s úmluvou plně slučitelné. Zpětný a další odkaz jsou úmluvou zakázány, což musí být respektováno i německým právem. Naopak v německém právu jinak platí zásada přípuštění odkazu. Tu je tedy nutné aplikovat na pravidlo pro formu závěti, které součástí úmluvy není.

Ve Španělsku navíc, oproti pravidlům stanoveným úmluvě, je povolena závěť autorizovaná diplomatickým nebo konzulárním úředníkem Španělska v zahraničí.

Vzhledem k tomu, že Španělsko neučinilo žádnou výluku, modifikuje tato úmluva jeho vnitrostátní úpravu. Holografní závěť je totiž dle vnitrostátního práva nepřipustná pro Španěly, kteří ji pořídili v zahraničí, a to v místě, kde se holografní závěť nepřipouští. Neplatná je dle vnitrostátního práva ručně psaná závěť vytvořená Španěly, ve které si manželé odkazují zemědělskou usedlost. Vzhledem k tomu, že úmluva připouští formu společné závěti, bude se aplikovat i v tomto případě a vzájemná závěť bude platná²⁰³.

V Anglii úprava účinná od roku 1963 navazuje na Haagskou úmluvu a podřizuje tak formální platnost závěti pod sedm alternativních kolizních pravidel. Závěť, která se vztahuje k nemovitostem, musí navíc odpovídat formálním požadavkům věcných

²⁰³ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 247.

právních norem státu, na jehož území se nemovitost nachází. Takové znění zákona je přísnější než znění úmluvy, která nevyžaduje u nemovitostí v každém případě soulad s právem státu, kde se nacházejí. Vzhledem k přednosti úmluvy se však aplikovat nebude. Dále zákonný text hovoří o „vnitřním právu“ cizího státu. Toto vyjádření některé autory vede k jednoznačnému závěru, že je zpětný odkaz při určení práva rozhodného pro formu závěti v souladu s úmluvou vyloučen²⁰⁴. Jiní autoři zpětný odkaz navzdory úmluvě a zákonnému vyjádření připouští²⁰⁵. Podle těchto autorů bude závěť Brita domicilovaného v Itálii, která je formálně neplatná dle italského práva, ale platná dle anglického a italské soudy by ji takto nahlížely jako platnou, bude na základě zpětného odkazu formálně platná i dle anglického práva. Vzhledem ke znění úmluvy je ovšem nutné na takový názor nahlížet kriticky. Není ani požadováno, aby veškeré závěti pořízené jedním zůstavitelem splňovaly formální požadavky téhož práva, každý z kodicilů se tak může řídit jiným z právních řádů jmenovaných zákonem. Právo místa, kde byla závěť pořízena, se interpretuje široce – tedy územím státu je i paluba lodí a letadel, které mají k tomuto státu nejužší vazbu. Zde se zohledňuje vlajka lodi nebo registrace letadla, ovšem bližší vztah může být podle okolností k jinému státu, zejména u nepohybujících se dopravních prostředků to může být např. přístav, kde kotví. V případě formy závěti se rovněž zohledňuje pozdější změna hraničního určovatele, která jde ve prospěch platnosti úkonů. Naopak se k této změně nepřihlíží, pokud by měla úkon zneplatnit.

Anglické právo dále obsahuje interpretační pravidlo pro případ, že právo státu, kde je závěť pořízena, požaduje zvláštní formu (notářský zápis, přítomnost svědků apod.). Tyto podmínky se považují za požadavky na formu závěti, nikoli testovací způsobilost zůstavitele, nezávisle na tom, jak se kvalifikují ve státě, v jehož právním řádu jsou zakotveny²⁰⁶.

Ostatní evropské státy, signatáři Haagské úmluvy, zpravidla začlenily odkaz na Haagskou úmluvu přímo do textu zákona (jedná se o státy Rakousko, Belgie, Švýcarsko a Estonsko) nebo začlenily výčet právních řádů, podle kterých může být platnost závěti

²⁰⁴ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1279.

²⁰⁵ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 431.

²⁰⁶ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 432.

co do její formy zachována, do textu zákona. Stejnou techniku pak zvolily některé státy, které signatáři úmluvy nejsou, ale výčtem v úmluvě se nechaly inspirovat. Takovou úpravu obsahují právní řády Chorvatska, Itálie, Litvy, Portugalska, Rumunska, Slovinska, Srbska a Ukrajiny.

Méně časté jsou případy, kdy je stanovena pouze jedna subsidiární norma. Shodně s českým právem tak je v Polsku a Rusku forma závěti podřízena právu státní příslušnosti zůstavitele, stačí ovšem, je-li učiněna v souladu s právem státu, na jehož území byla učiněna²⁰⁷.

V některých právních řádech (např. Turecko) není pravidlo, které by se vztahovalo výslovně na formu závěti, je proto třeba použít obecné pravidlo pro formu právních úkonů. I toto pravidlo bývá zpravidla koncipováno ve prospěch platnosti úkonu, co do jeho formy, a obsahuje tak nějaká subsidiární pravidla. Vzhledem ke specifiku závěti, tedy skutečnosti, že o platnosti úkonu je rozhodováno až v okamžiku, kdy již není náprava možná, by bylo vhodné zvláštní pravidlo stanovit a postavení zůstavitele tak posílit.

Ke kvalifikačnímu problému pak může docházet v případě, kdy některý právní řád hovoří pouze o „platnosti“ závěti (např. Lichtenštejnsko). Pak není zřejmé, jestli do pojmu platnost zahrnuje jak platnost co do obsahu, tak platnost co do formy závěti. Vzhledem k tomu, že většinou existuje obecná kolizní norma, která řeší formu právních úkonů, bylo by možné se domnívat, že se speciální pravidlo vztahuje pouze na platnost závěti, co do jejího obsahu.

2.11.4 Odvolání závěti

Pro odvolání závěti obsahuje Haagská úmluva ustanovení, podle kterého všechna pravidla pro formu závěti platí rovněž pro její odvolání a dále lze závěť odvolat vždy i podle všech právních řádů, podle kterých byla původně pořízená závěť platná. Toto tedy platí ve Francii, Španělsku, Německu i Anglii.

V českém mezinárodním právu soukromém se pravidlo pro odvolání závěti nachází rovněž v § 18 odst. 2 MPSP. Platí totéž, co platilo pro formu pořízení závěti,

²⁰⁷ Čl. 35 polského ZMPS ze dne 12.11.1965, č. 1224 odst. 2 občanského zákoníku Ruské federace z 21.10.1994.

tedy primárně má odvolání odpovídat právu státu příslušnosti zůstavitele v době, kdy jej činí, stačí ovšem, vyhoví-li právu státu, na jehož území bylo učiněno.

Dalším specifikem common-law je možnost odvolání závěti nikoli jen vytvořením závěti nové nebo odvoláním existující závěti či jejím zničením, ale také změnou okolností, kterou je v anglickém právu především nové manželství²⁰⁸. V jiných právních řádech tak teoreticky připadá v úvahu zrušení závěti např. rozvodem či narozením dítěte. Taková úprava ovšem může vést k překvapivým důsledkům.

Otázka, zda pozdější manželství ruší dříve sepsanou závěť má být podřízena právu zůstavitelova bydliště v době uzavření manželství. Tak v kauze *Re Martin*²⁰⁹ pořídila zůstavitelka závěť v době, kdy měla bydliště ve Francii, poté se vdala za Angličana, čímž automaticky obdržela anglický domicil, poté však zemřela domicilovaná ve Francii. Její závěť byla považována za zrušenou. Naopak v případě *In the Estate of Groos*²¹⁰ testovala žena s bydlištěm v Holandsku, poté se vdala za Holanďana a zemřela domicilovaná v Anglii, její závěť nebyla prohlášena za zrušenou. V první zmíněné kauze navíc vyvstala otázka, zda pravidlo zrušení závěti pozdějším manželstvím je systematicky řazeno do rodinného práva nebo do dědického práva. Pokud by se jednalo o dědickoprávní otázku, měla by se řídit právem bydliště zůstavitele v době smrti. Francouzské právo, které uzavření manželství za důvod zrušení závěti nepovažuje, by tak nemělo o platnosti závěti pochybnost. Soud se nicméně vyslovil pro variantu rodinného práva, rozhodným tak bylo právo bydliště zůstavitele v době uzavření manželství, tedy anglické právo. V common-law se tak vytvořilo pravidlo, že v případě, že nové manželství je uzavřeno ve státě, který jej nepovažuje za důvod zrušení předchozí závěti a zůstavitel později zemře ve státě, kde toto pravidlo existuje, závěť bude platná, protože právo státu posledního bydliště se vztahuje pouze na otázky dědického práva. Tímto příkladem lze dobře demonstrovat, jak rozdílná kvalifikace může zásadně ovlivnit výsledek sporu.

²⁰⁸ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 439, Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008, str. 1277.

²⁰⁹ *Re Martin* (1900) P. 211.

²¹⁰ *In the Estate of Groos* (1904) P. 269.

2.12 Volba práva

Asi nejzásadnější názorové rozdíly panují v oblasti možnosti volby práva aplikovatelného na dědické poměry. Obecný trend vede k co nejširšímu uplatnění autonomie vůle, proto se i v rámci dědického práva prosazuje názor, že by zůstaviteli, popř. dalším osobám, které budou právního úkonu účastny, měla být určitá volba práva umožněna. Téměř výhradně se ovšem připouští pouze omezená volba práva.

Současný český MPSP volbu práva rozhodného pro dědické poměry nepřipouští. Návrh nového ZMPS již počítá s omezenou možností volby práva ze strany pořizovatele závěti. Pro právní úkony obecně možnost volby práva platí (a to i podle současného MPSP), závěť je sice rovněž právním úkonem, vzhledem k její závažnosti a především nemožnosti konzultace zůstavitele k její interpretaci mnozí o takovém respektování vůle zůstavitele pochybují²¹¹. Proto se návrh ZMPS vydal směrem omezené volby, kdy zůstavitel může v závěti stanovit, že se dědické poměry řídí právem státu, v němž má v době pořízení obvyklý pobyt nebo jehož je v době pořízení příslušníkem. Obojí volba platí i pro nemovité věci tak, aby nedocházelo k rozštěpení dědického statutu. Podobně si rozhodné právo pro dědické poměry mohou zvolit strany dědické smlouvy v této smlouvě, přiměřeně lze toto ustanovení použít i pro ostatní pořízení na případ smrti.

Francouzská právní věda se dlouho zabírala přípustností volby práva v závěti²¹² (tak jak je tomu např. u režimu společného jmění manželů), zejména ve srovnání s domněnkou zvoleného práva aplikovanou v common-law (viz níže). Argumentů proti umožnění volby je několik. Předně nelze předpokládat, že zůstavitel měl nějakou vůli, pokud ji explicitně nevyjádřil, ač měl možnost tak učinit. Nelze vycházet z legitimního očekávání zůstavitele, protože lze posuzovat až dle stavu po jeho smrti. Autonomie volby práva má rozšiřovat svobodu smluvní strany při dispozici se svými oprávněními, naopak zůstavitel by jednostranně disponoval právy cizími. Ani posuzování projevu vůle zůstavitele by nebylo jednoduché, pokud se tento nevyjádřil explicitně např. v později pořízené závěti – vztahy obou závětí by mohly být nejasné. Obdobně by bylo

²¹¹ Goré, M.: „*De la mode*“ ... *dans les successions internationales: contre prétentions de la „professio juris“*, Dalloz, Paříž 1994, str. 193-203.

²¹² Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 542.

nepřesné uvažovat implicitní volbu práva v případě, kdy došlo ke změně bydliště v době mezi pořízením závěti a smrtí zůstavitele.

Pro některé vztahy je dle francouzského mezinárodního práva soukromého volba práva v závěti možná. Právním určeným kolizními normami se však vždy řídí povinný podíl pro neopominutelné dědice, podmínky platnosti a možnosti odvolání či zrušení závěti, způsob jmenování a pravomoci vykonavatele závěti, způsoby převodu dědictví ze závěti a možnost pořízení dědické smlouvy. Toto právo se v tomto rozsahu aplikuje i v případě, že zůstavitel užil k pořízení na případ smrti některý z institutů neexistujícím ve francouzském právu, např. trust²¹³.

Volba práva je v německém mezinárodním právu soukromém možná pouze pro nemovitosti, a to pouze pro nemovitosti nacházející se v Německu a lze zvolit pouze německé právo. Co se rozumí pod pojmem nemovitost, se určuje podle lex fori. Dle německého práva se tak tento pojem vztahuje nejen na pozemky s veškerým příslušenstvím, byty, ale rovněž na dědické právo stavby, zástavní práva k nemovitostem a věcná předkupní práva. Naopak nelze do tohoto vyjádření počítat věci ve vlastnictví osobní společnosti, společném jmění manželů nebo spoluvlastnictví dědiců, a to ani v případě, že jeho součástí jsou převážně nemovitosti na německém území. Věcná práva se pak považují za německá, pokud se váží k pozemku, který je součástí území Německa. Volba může být výslovná nebo konkludentní. V případě konkludentní volby stačí, aby se zůstavitel při sestavování závěti orientoval na německé právo. Jeho mylné vědomí, že se nemovitost bude ze zákona řídit německým právem, však konkludentní volbu práva nepředstavuje. Hmotněprávní předpoklady volby práva se posuzují obdobně jako v závazkových vztazích podle toho práva, které mělo být na základě volby rozhodné, zde tedy vždy dle německého práva. Není proto možné zastoupení v této věci. Způsobilost k provedení volby se posuzuje podle pravidel testamentární způsobilosti. Volba musí být učiněna ve formě pořízení na případ smrti, stačí tedy, pokud odpovídá kterémukoli právu, které může být rozhodné pro formu závěti.

Ve Španělsku se volba práva zatím nepřipouští.

²¹³ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé special“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

Anglické právo volbu rozhodného práva pro výklad závěti a její účinky nejen připouští, ale dokonce předpokládá. Pro případ, že by zůstavitel právo explicitně nezvolil, platila by vyvratitelná domněnka, že zvolil právo svého posledního bydliště. Jak již bylo řečeno, vůle zůstavitele se staví nad ustanovení psaného práva. Omezen je zůstavitel ve své volbě pouze nutně použitelnými předpisy a ustanoveními sloužícími k ochraně rodiny.

Jinou volbu přímo umožňuje anglické dědické právo pro dědice, a sice zda bude dědit ze závěti či ze zákona. Pokud se rozhodne pro dědění ze závěti, je třeba ji plnit se všemi tam zmíněnými podmínkami. Rovněž toto právo volby se řídí právem zůstavitelova bydliště v okamžiku smrti. Problém pak nastává v okamžiku, kdy zůstavitel v závěti přikáže pozemek jinému, než komu náleží, místo toho mu přikáže jiný majetek a závěť je neplatná v této části. Anglický dědic nemusí volit, zatímco dědic-cizinec, kterému byl odkázán nemovitý majetek v Anglii nebo jemuž odkazoval movité věci zůstavitel s bydlištěm v Anglii, si vybrat musí²¹⁴.

Právní řády, které jako obecný hraniční určovatel pro dědění užívají místo posledního bydliště, často stanoví možnost určit pořízení na případ smrti právo státu své státní příslušnosti. Tak je tomu např. dle bulharského zákona o mezinárodním právu soukromém²¹⁵. Dále se k této volbě často pojí podmínka, že se státní příslušnost zůstavitele nesmí do doby úmrtí změnit. Jinak provedená volba neplatí. Takovou úpravu obsahují např. estonský a ukrajinský právní řád²¹⁶. Jinde bývá stanoveno několik alternativ s tím, že jedna z nich je zpravidla i právem, které by bylo jinak rozhodné, pokud by volba neproběhla. Tak stanoví návrh polského zákona o mezinárodním právu soukromém²¹⁷, že zůstavitel může volit mezi právem své státní příslušnosti, svého bydliště nebo pobytu, a to vždy, buď v době volby, nebo v době úmrtí. Nezvolí-li rozhodné právo, postupuje se podle práva jeho státní příslušnosti v době úmrtí. Podobné ustanovení obsahuje i belgický zákon o mezinárodním právu soukromém²¹⁸.

²¹⁴ Re De Virte (1915) 1 Ch 920.

²¹⁵ Čl. 89 odst. 3 bulharského ZMPS (č. 42/2005).

²¹⁶ §25 estonského ZMPS z 27.3.2002, čl. 70 ukrajinského ZMPS (č. 1618-IV).

²¹⁷ Čl. 58.

²¹⁸ Čl. 79.

Zajímavá je úprava volby práva ve švýcarském právu²¹⁹, kde základní volba v podstatě odpovídá estonské úpravě. Pokud má zůstavitel bydliště ve Švýcarsku a rozhodným by tak bylo švýcarské právo, může optovat pro právo své státní příslušnosti. Má-li bydliště jinde, je nutno posuzovat možnost volby práva podle práva státu bydliště, zohledňují se tedy kolizní normy cizího státu. Ovšem mají-li být příslušné švýcarské soudy, bude se aplikovat i švýcarské právo, pokud zůstavitel v poslední vůli nezvolí právo státu svého pobytu.

Nejšíře je koncipována volba práva v rumunském právním řádu²²⁰. Tam je jediným omezením volby skutečnost, že jí nelze vyloučit imperativní ustanovení práva, které by jinak bylo rozhodné. Takovým ustanovením bude především úprava ochrany neopominutelných dědiců, dále jím mohou pravidla zveřejňování apod. V nizozemském právu²²¹ je naopak možné určit rozhodné právo v dědickém řízení, tedy na základě dohody všech jeho účastníků. I zde je nutno zohlednit i jiný právní řád, a to právo státu, kde se nachází majetek z pozůstalosti. Volit rozhodné právo mohou dědici i podle italského práva²²², ovšem pouze ohledně velikosti dědických podílů.

2.13 Rozsah aplikace rozhodného práva

Velkým problémem bývá určit, na které všechny vztahy se aplikuje právo rozhodné pro dědění. Jak již bylo výše zmíněno, jsou pojmy užití v hypotézách kolizních norem velmi obecné. Z pojmů jako „dědění“, „dědické vztahy“ či „dědictví“ nelze přesně určit, které všechny vztahy lze pod tyto pojmy zahrnout. Bylo by tedy nutné přistoupit k interpretaci pojmu v hypotéze kolizní normy dle pravidel uvedených v oddíle o kvalifikačním problému. Právní řády se často snaží tuto problematiku zjednodušit a explicitně rozsah aplikace rozhodného práva stanovit.

Právo rozhodné pro dědické poměry se aplikuje všude tam, kde není speciální úprava. Typické instituty dědického práva, jako jsou důvody dědění, obsah pozůstalosti, dědická způsobilost, okruh dědiců se zákona, platnost závěti, povinný podíl

²¹⁹ Čl. 91 spolkového ZMPS (č. 291/1987).

²²⁰ § 68 rumunského zákona o úpravě mezinárodního práva soukromého (č. 105/1992).

²²¹ Čl. 4 zákona o právu rozhodném pro dědictví (Trb. 1994,49).

²²² Par. 46 odst. 3 zákona o reformě italského systému mezinárodního práva soukromého (č. 218/1995).

neopominutelných dědiců, náhrada za povinný podíl, postavení dědiců, ručení za závazky, postavení správce dědictví či vykonavatele závěti apod. se tak zpravidla řídí tímto právem. V jiných směrech je ovšem třeba zohlednit i jiné právní řády, které dle rozsahu jiných kolizních norem na posuzovanou otázku rovněž dopadají. Stanoví se tak vnější hranice práva rozhodného pro dědické poměry (PDP).

PDP je především výrazně limitováno právem osobního statutu potenciálních dědiců²²³. V českém, francouzském, německém i španělském právu jde o právo státu, jehož je dědic příslušníkem²²⁴.

Okruh osob, které se mohou stát dědici, stanoví PDP. Ovšem zda konkrétní osoba splňuje podmínku, aby byla dědicem, tedy to, zda je k zůstaviteli v poměru manželském či příbuzenském, je otázkou řešenou dle práva, které řídí vznik příbuzenského vztahu či které řídí osobní poměry manželů. Příbuzenství se určuje podle práva státní příslušnosti dítěte v době narození²²⁵ nebo podle státní příslušnosti matky v době narození dítěte²²⁶ nebo i podle práva státu, kde má dítě svůj obvyklý pobyt²²⁷. Osobní poměry manželů se zpravidla řídí právem státní příslušnosti každého z manželů²²⁸ či společné státní příslušnosti²²⁹ nebo společného obvyklého pobytu, popř. právem, které má k tomuto poměru nejužší vztah²³⁰. K tomu navíc podle německého práva, pokud je manželství platné dle práva společné státní příslušnosti manželů, může přeživší manžel dědit, i když by manželství z hlediska německého práva bylo neplatné pro nedostatek formy²³¹.

Osobní statut se dále v německém právu aplikuje na zjištění smrti či domněnku smrti. K tomu je třeba zohlednit i speciální úpravu pro případy zvláštního zájmu

²²³ Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 552; Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 532.

²²⁴ § 3 odst. 1 MPSP, čl. 3-3 CCiv., čl. 5 EinfG, § 9 odst. 1 CodCiv.

²²⁵ § 23 odst. 1 MPSP, § 9 odst. 4 CodCiv.

²²⁶ Čl. 311-14 CCiv.

²²⁷ Čl 19 EinfG.

²²⁸ § 19 MPSP.

²²⁹ § 9 odst. 2 CodCiv.

²³⁰ Čl. 14 EinfG, podobná soustava subsidiárních pravidel vyplývá i z francouzské judikatury – Riviére 1953, Chémouni 1963, Tarwid 1961.

²³¹ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 401.

německého státu. Domněnka současné smrti někde ovšem spadá do procesního práva a aplikuje se tak dle lex fori²³², jinde se řídí PDP²³³.

Registrované partnerství, jakožto předběžná otázka, se řídí právem státu registrace. Pokud ovšem dědický statut nedává registrovanému partnerovi žádné dědické právo, aplikuje se i na dědění právo státu registrace.

Dědický statut se použije i na dědické účinky adopce, ovšem intenzita vztahu mezi adoptivním dítětem a rodičem, tedy to, zda odpovídá vztahu biologického dítěte, se řeší dle práva použitelného na účinky adopce²³⁴.

Také způsobilost dědiců k právním úkonům určuje jejich osobní statut²³⁵, stejně jako způsob jednání za nezpůsobilé. V Čechách se subsidiárně používá českého práva pro způsobilost cizinců jednajících na českém území. Osobním statutem se ve španělském právu řídí i způsobilost dědice k přijetí či odmítnutí dědictví. Forma tohoto projevu jeho vůle má pak odpovídat, buď právu rozhodnému pro dědické poměry nebo právu osobního statusu dědice nebo místa, kde byl úkon učiněn. Ovšem vyžaduje-li právo rozhodné pro dědické poměry speciální formu, mají se respektovat ustanovení tohoto práva.

Při dědění nutně přechází vlastnictví k věcem - zůstavitel již není osobou způsobilou k vlastnickému právu a zároveň není přípustné, aby se jeho majetek stal věcí ničí. Zajímavý poměr tedy vzniká mezi právem dědických poměrů a právem státu, kde se věc náležející do dědictví nachází. Věci podobně jako osoby mají svůj statut, tedy právní řád, jímž se řídí věcná práva k předmětné věci²³⁶.

Věcný statut je v českém mezinárodním právu soukromém upraven v §§ 5 a 6 MPSP a je jím právo místa, kde věc je. U nemovitostí se tedy věcný statut po dobu jejich existence nemění, u movitých věcí se mění s každou změnou jejich polohy. Explicitně je zde rovněž uvedeno, že se věcný statut použije subsidiárně, pokud není konkrétní právní vztah upraven jinou normou. Proto vzniká otázka, má-li se při

²³² V německém právu (kauza Re Cohn).

²³³ Ve španělské právu - Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 251.

²³⁴ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 400.

²³⁵ Čl. 7 EinfG, čl. 3-3 CCiv.

²³⁶ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 272.

přechodu vlastnictví k věcem z dědění dostat ke slovu právo věcného statutu. Patrně se budou aplikovat obě práva současně, a nebude-li současná aplikace možná, bude na místě jejich použití přizpůsobit tak, aby každému mohlo být vyhověno v co největší míře.

Zveřejnění povinná z hlediska věcných práv je nutno učinit podle práva rei sitae, i když byla respektována pravidla zveřejňování (zpravidla v místě zahájení řízení o dědictví) dle PDP. V české úpravě je toto vyjádřeno v § 7 MPSP pro nemovitosti. Stejná kolizní úprava byla zahrnuta i do návrhu ZMPS, navíc však tento předpis obsahuje pravidlo pro použití imperativních ustanovení českého právního řádu nezávisle na právu určeném kolizní normou. Podle tohoto ustanovení by bylo nejspíš možné aplikovat veškerá pravidla pro ochranu věřitelů.

Ve francouzském právu existují obdobná pravidla. O nemovitostech hovoří čl. 3 C.Civ. Jde o unilaterální normu, která stanoví francouzské právo jako právo rozhodné ke všem věcným právům týkajícím se nemovitostí nezávisle na státní příslušnosti jejich vlastníka. Tato norma byla francouzskou judikaturou bilateralizována, platí proto pro nemovitosti obecně, že se řídí právem státu své polohy. Stejný právní pramen rozšířil platnost tohoto pravidla na movité věci a stanovil několik zvláštních případů²³⁷.

Dlouhodobá polemika na téma, zda aplikovat PDP na přechod vlastnictví při dědění, je patrná u francouzských autorů. Jak již bylo výše naznačeno, přináší užití shodného právního řádu pro natolik úzce spjaté skutečnosti, jako je stanovení oprávněných dědiců a výše jejich podílů, tak přechod vlastnictví, praktické výhody. Silným protiargumentem je však ochrana věřitelů. Ustanovení o povinném zveřejňování, která mají věřitelům umožnit bránit svá práva, se totiž váží na úpravu státu, kde je věc využívána. Francouzská právní věda proto volí podobný kompromis – převod vlastnictví se sice bude řídit právem rozhodným pro dědické poměry, je ovšem nutno dostát také imperativním ustanovením *lex rei sitae*²³⁸. Proto lze namítat instituty, jako jsou např. přijetí s výhradou inventáře, zohlednění darů za života v rámci dědického podílu, snížení dědického podílu o hodnotu povinného podílu neopominutelného dědice

²³⁷ Právem vlajky/registrace se řídí dopravní prostředky pohybující po (nad) územích nespádajících pod jurisdikci žádného státu, přepravované zboží se na rozdíl od české úpravy řídí právem státu destinace, pokud jde o operace na dálku, ostatní úkony týkající se tohoto zboží se řídí právem státu jejich momentálního výskytu.

²³⁸ Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 553.

a dědickou žalobu vůči třetím osobám pouze, pokud jsou přípustné i na základě *lex rei sitae*.

V Německu se na přechod vlastnického práva k věcem z pozůstalosti aplikuje právo rozhodné pro dědické poměry, ovšem vlastnictví k věcem na území Německa může účinně přejít pouze, pokud jsou splněny i německé předpisy týkající se věcných práv. Tedy opět podobné řešení jako předchozí jmenované právní řády. Současná aplikace PDP a práva věcného statutu nebude problematická, pokud druhé jmenované neurčuje speciální předpoklady. Většina právních řádů navazuje na římskou tradici, kdy vlastnictví k movité věci přechází jejím předáním a k věci nemovitým zápisem do příslušné evidence či účinností smlouvy. Pokud tedy speciálními předpoklady jsou požadavky na zveřejnění či zápis do evidence, je poměrně jednoduché dostat takovým pravidlům vedle pravidel aplikovaných dle PDP, jde pouze o další úkon, který se nepřičí úkonům předešlým.

Různým způsobem pojmají evropské právní řády stav vlastnických práv k pozůstalosti mezi okamžikem smrti zůstavitele a právní mocí rozhodnutí o rozdělení pozůstalosti mezi dědice. V českém právu se pozůstalost v tomto období považuje za podílové spoluvlastnictví dědiců podle poměru jejich podílů²³⁹. Jiné právní řády považují toto stádium za bezpodílové spoluvlastnictví dědiců, nehledí se tedy na velikost dědického podílu²⁴⁰. Režim takového spoluvlastnictví se řídí věcným statutem nezávisle na příčině jeho vzniku.

Další vztah, který je nutno v rámci dědického řízení vždy řešit, je poměr zůstavitele a jeho manžela. Proto bude mít na tomto místě své slovo i právo, kterým se řídily majetkové vztahy manželů²⁴¹. Podle českého práva musí nejprve dojít k rozdělení případného společného jmění. Část, která připadá na zemřelého, se pak stane součástí dědictví a dále je již příslušné PDP.

²³⁹ R 42/1974: V období mezi nabytím dědictví a potvrzením nabytí dědictví jsou z právních úkonů týkajících se věci (majetkových práv) z dědictví povinni i oprávnění vůči jiným osobám všichni dědici zůstavitele, kteří dědictví dosud neodmítli, společně a nerozdílně. Jejich dědický podíl přitom vyjadřuje míru, jakou se dědici navzájem podílejí na právech a povinnostech týkajících se věci (majetkových práv) z dědictví.

²⁴⁰ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 536.

²⁴¹ § 21 MPSP, § 9 odst. 7 CodCiv Ve francouzském mezinárodní právo soukromé je zde možná volba práva.

Mohou se ovšem vyskytnout práva související se smrtí jednoho z manželů, u nichž není zcela jasné, zda nastupují z titulu dědění nebo z titulu likvidace společného jmění. Známým případem z francouzské judikatury byl institut tzv. kvarty chudého manžela²⁴² - institut anglo-maltéžského práva - francouzskému právu neznámý. Jednalo o majetkový nárok přeživšího manžela, u něhož nebylo jisté, zda-li závisí na majetkovém režimu manželství či nikoli. Pokud by závisel, šlo by o ustanovení rodinného práva, na které by se aplikovalo právo rozhodné pro majetkové vztahy manželů. V případě, že by byl nárok na majetkovém režimu nezávislý, bylo by možné o něm rozhodovat dle ustanovení práva rozhodného pro dědické poměry. Jedná se tedy o kvalifikaci druhu a původu pravidel, která se děje podle lex fori, ještě před určením rozhodného práva.

V praxi francouzských soudů se však často mezi vypořádáním SJM a dědictví nerozlišuje a na oboje se aplikuje PDP (tedy rovněž společné jmění bude rozděleno do několika mas a vypořádáno v každé mase zvlášť). Toto řešení se zdá být na první pohled jednodušší, v praxi bude ovšem i tak třeba sledovat, která věc patřila do společného jmění a byla ve výhradním vlastnictví zůstavitele tak, aby mohla být dostatečně respektována majetková práva přeživšího manžela.

U závazků je nutno věnovat pozornost právu, podle kterého závazek vznikl – lex causae²⁴³. Tím je stanoveno, kdo je věřitelem a dlužníkem věcí náležejících do pozůstalosti; toto právo rovněž určuje, zda tento závazek smrtí zaniká nebo přechází na dědice²⁴⁴. V Německu se např. darování na případ smrti řídí dědickým statutem pouze v případě, kdy nebylo za života zůstavitele dokonáno. Jinak platí právo rozhodné pro závazkový vztah (při absenci volby je to obvyklé bydliště dárce). Rozlišení mezi pořízením na případ smrti a darováním mezi živými by se mělo kvalifikovat dle věcných norem dědického statutu. V tomto případě i německá doktrína postupuje při kvalifikaci podle lex causae.

²⁴² „Quarte de conjoint pauvre“ viz Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 555.

²⁴³ V českém mezinárodním právu soukromém je to upraveno v §§ 9, 10 MPSP.

²⁴⁴ Shodně Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 554.

Smlouvy ve prospěch třetího na případ smrti (pojistná smlouva mezi zůstavitelem a pojistitelem, půjčka mezi zůstavitelem a bankou) se kvalifikují jako právní úkony mezi živými²⁴⁵.

Podíl v osobní společnosti se převádí dle dědického statutu, ovšem zda jej lze dědit a za jakých podmínek, se posuzuje podle práva statutu společnosti. Podle tohoto práva se určí taktéž, zda se podíl na zisku stává součástí pozůstalosti či podléhá zvláštní posloupnosti²⁴⁶.

Ke kvalifikačnímu problému bude docházet v případech, kdy některé dědické právo používá instituty jinému právu neznámé. Často k němu dochází při střetu s právem z anglo-americké právní kultury. Podle okolností se pak aplikuje institut, který je neznámému institutu nejbližší. Na majetek na území států kontinentální právní kultury tak zpravidla nelze zřídit trust, neboť výčet věcných práv bývá taxativní²⁴⁷. Proto se účinky tohoto institutu projeví jen v závazkové rovině. Trustee se tak analogicky posuzuje jako vykonavatel závěti. V románské právní kultuře podobně existuje tzv. věcné zmocnění (Vindikationslegat), které rovněž nemůže vzniknout ve státech s omezeným počtem věcných práv. Aplikují se tedy ustanovení upravující závazky. Jindy se přistoupí k aplikaci nejbližšího věcněprávního ustanovení. U tzv. joint tenacy (společná držba) to bude ustanovení o spoluvlastnictví. Zákonné užívací právo (Belgie, Francie, Španělsko, Rumunsko) rovněž nemůže vzniknout tam, kde příslušná zákonná úprava k němu chybí. Bude se proto interpretovat jako povinnost dědice ke zřízení užívacího práva jako věcného břemene²⁴⁸.

Aplikace dědického statutu je dále limitována nutně použitelnými normami. V Německu tak např. existuje zvláštní omezení testovací způsobilosti pro obyvatele domovů, které se vztahuje na všechny obyvatele těchto zařízení na německém území, naopak se nevztahuje na zahraniční domovy nezávisle na státní příslušnosti dotčených obyvatelů. V Litvě, dědí-li se po zůstaviteli litevském občanu, bez ohledu na rozhodné právo, mají neopominutelní dědici žijící v Litvě nárok na příslušnou část dědictví dle litevského práva s výjimkou nemovitostí. Dále platí vše, co bylo výše řečeno o ochraně

²⁴⁵ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 401.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Občanské právo hmotné str. 312.

²⁴⁸ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 399.

věřitelů a zveřejňování v případech, kdy se neaplikují současně právo rozhodné pro dědické poměry a právo věcného statutu věcí z pozůstalosti, ale druhé pouze koriguje první jako nutně použitelná norma.

Dědický statut také může být vyloučen z aplikace na základě výhrady veřejného pořádku. Tu je ovšem nutno vykládat striktně. Tak například se VP se nepřičí, pokud jsou okruh dědiců či výše dědických podílů jiným řádem určeny jinak, stejně tak pokud přeživší manžel nemá dědické právo, ale jen zákonné užívací právo na části pozůstalosti. Rovněž je třeba respektovat zákonné dědické právo pro víc manželek u právních řádů umožňujících polygamní manželství²⁴⁹.

Naopak neslučitelné je, když je žena diskriminována menším podílem např. manželka oproti manželovi; totéž platí pro náboženské vyznání. Pokud ovšem dědický statut umožňuje poslední pořízení, ve kterém lze diskriminovat na základě pohlaví, rasy nebo náboženství, není to v rozporu s VP, protože i ve vnitrostátních případech lze jen výjimečně taková pořízení shledat v rozporu s dobrými mravy.

Pokud cizí právo znevýhodňuje nemanželské děti oproti manželským, přičí se to VP jen v extrémních případech (např. když jim není dáno žádné dědické právo). Nemusí mít však srovnatelné postavení jako v právním řádu *lex fori*.

Nemá-li cizí právo povinný podíl pro blízké příbuzné, obecně se to VV nepřičí, je ovšem myslitelné, že by to vedlo k výsledku s veřejným pořádkem zásadně neslučitelným (např. když by nezletilému nebyl zajištěn ani majetkový podíl, ani by nebyl jinak ekonomicky zajištěn)²⁵⁰.

Španělská literatura explicitně zmiňuje vyloučení aplikace cizího práva pro rozpor veřejným pořádkem, pokud by v rámci dědického řízení mělo docházet k převodu věcí, které nelze dle španělského práva převádět²⁵¹. V rozporu s VV by podle tohoto práva bylo, kdyby se dědické řízení zahajovalo i za jiných podmínek, než v případě smrti zůstavitele či jeho prohlášení za mrtvého.

Specifickou výjimkou zasahující do práva dědických poměrů je i výše popsané *droit de prélèvement*.

²⁴⁹ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 405.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 248.

Podle estonského práva²⁵² se rozhodné právo aplikuje na druhy poslední vůle, její účinky, dědickou způsobilost, rozsah dědictví, okruh dědiců a odpovědnost za dluhy. Podobně stanoví rozsah použitelného práva švýcarské právo²⁵³, které ještě přidává opravné prostředky. Opatření v dědickém řízení se dle tohoto práva pak provádějí podle práva státu, o jehož úřad se jedná. Dle maďarského práva²⁵⁴ se rozhodné právo vztahuje i na přijetí pozůstalosti a řízení o dědictví.

Rozsáhlý demonstrativní výčet obsahuje belgické mezinárodní právo soukromé²⁵⁵. V nizozemském právu²⁵⁶ se rozhodné právo vztahuje na vyrovnání pozůstalosti, způsob rozdělení, úloha a kompetence správce. Jde o unilaterální normu, podle které se do rozsahu kolizní normy zahrne vše zmíněné, pokud má zůstavitel v Nizozemí bydliště.

Podle portugalského práva²⁵⁷ se dle rozhodného práva stanoví oprávnění správce, výklad poslední vůle, jednání proti vůli či z pochybné vůle.

Dle rumunského práva²⁵⁸ se do rozsahu zahrnují – okamžik zahájení řízení, osoby oprávněné k dědictví, podmínky uplatnění dědického nároku, výkon vlastnického práva k věci z dědictví, podmínky a účinky dědického řízení, rozsah povinnosti dědiců převzít pasiva.

Některé právní řády obsahují poněkud problematická ustanovení. Tak např. podle lichtenštejnského práva²⁵⁹ se rozhodné právo vztahuje i na nároky neopominutelných dědiců vůči třetím osobám, které za zůstavitelova života od něj obdržely majetek. Ovšem uplatnění takových práv je přípustné pouze tehdy, pokud je přípustné rovněž podle práva rozhodného pro postup při nabytí majetku. Obě práva se tedy nejspíš aplikují kumulativně.

V některých případech rozhodné právo prostupuje odvětvími jak hmotného práva, tak procesními. Finská norma stanoví, že v řízení o pozůstalosti se rozhoduje o právech k dědictví, vzdání se dědictví, jiných opatřeních k pozůstalosti, právu na

²⁵² § 26 estonského ZMPS (RT I 2002, 35, 217).

²⁵³ Čl. 92 švýcarského spolkového ZMPS (č. 291/1987).

²⁵⁴ § 36 odst. 1 maďarského zákonného nařízení o mezinárodním právu soukromém (č. 13/1979).

²⁵⁵ Čl. 80 belgického ZMPS z 16.7.2006.

²⁵⁶ Čl. 4 zákona o právu rozhodném pro dědictví (Trb. 1994, 49).

²⁵⁷ Čl. 62 portugalského občanského zákoníku (vl. nař. č. 47344/66).

²⁵⁸ § 67 rumunského zákona o úpravě mezinárodního práva soukromého (č. 105/1992).

²⁵⁹ Čl. 29 odst. 5 lichtenštejnského ZMPS (č. 194/1996 LL).

zákonný podíl, jeho doplnění a náhradu, právech žijícího manžela spravovat pozůstalost, dědění majetku po manželu, stížnostech na dělení; dále právech ze závěti, její platnosti, výkladu, námitkách, správě pozůstalosti, stanovení správce pozůstalosti, vykonavatele závěti, soupisu, dělení dědictví a stížnostech na dělení. Věcí týkající se zůstavitelova majetku se rozumí odpovědnost dědiců za závazky či jiná odpovídající věc²⁶⁰.

Je patrné, že se některé státy snaží stanovit celý rozsah použitelného práva, jiné se rozhodly pouze upozornit na některý jeho aspekt (typicky vyjádřením, že právo rozhodné pro dědické poměry se aplikuje „i na...“). Je zřejmé, že se tak tyto státy snaží postihnout kategorii, u které by nejspíše mohl vzniknout spor nebo která nemusí být zcela automaticky do rozsahu pojmu např. „dědické poměry“ zahrnována. Dále je pochopitelné, že vzhledem k možné rozdílnosti právních řádů, není na místě taxativní výčet vztahů, které do rozsahu kolizní normy spadají. Nicméně jsem toho názoru, že neefektivněji dědění s mezinárodním prvkem upravují státy, které do demonstrativního výčtu otázek, které mají být posuzovány dle rozhodného práva, zahrnují co nejpodrobnější výčet otázek. Tímto způsobem je nejlépe předcházeno kvalifikačnímu problému. Opačný názor uvádí španělská literatura. Ve španělském mezinárodním právu soukromém byl totiž novelizací nahrazen dřívější seznam otázek, na které se aplikovalo rozhodné právo. Aplikace rozhodného práva tak byla rozšířena a byly rovněž údajně odstraněny nejistoty vyplývající z výkladu pojmů v kolizní normě²⁶¹.

2.14 *Odúmrť*

Poloha věci je dále rozhodná v případě, kdy nejsou dědicové ani ze závěti, ani ze zákona a pozůstalost má připadnout státu, jde tzv. odúmrť. Teoretický problém vzniká při posouzení, zda je nárok státu kvalifikován jako dědickoprávní (stát se považuje za dědice) nebo za nárok vyplývající ze svrchovanosti státu, tedy práva okupovat věci ničí (jde o zvláštní důvod vzniku vlastnického práva)²⁶². Taková kvalifikace se provádí

²⁶⁰ § 17 finského OSŘ (č. 1.1.1734/4).

²⁶¹ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 243.

²⁶² Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 554; Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 536.

podle lex fori. Komplikovaná situace může vzniknout při kolizi právních řádů, kdy příslušný soud dle lex fori kvalifikuje nárok státu jako dědickoprávní a právo rozhodné pro dědické poměry odkazuje na úpravu státu uznávajícího okupační nárok. Tento druhý stát by tak mohl okupovat věc na území prvního státu, což je situace z hlediska suverenity států nepřípustná. Řešení by poskytla nejspíš VVP, kdy by rozhodující stát substituoval cizí úpravu vlastním ustanovením o věcech bez pána. Vzhledem k míře zainteresovanosti suverénních států na této otázce by bylo vhodné právo odúmrtí s mezinárodním prvkem upravit mezinárodní úmluvou.

V současném MPSP není pro odúmrtí speciální úprava a vychází se z ustanovení § 462 OZ, nový ZMPS již takové ustanovení obsahuje. Aby nedocházelo k pochybnostem, mluví tento zákon přímo o České republice jako o státu, který si smí nárokovat věci a práva umístěná na jeho území, a vyjadřuje i skutečnost, že stát má postavení dědice pouze, je-li jím ustanoven v závěti, jinak jde o okupační nárok. I v současnosti se nárok českého státu považuje za věcněprávní²⁶³. Zajímavé je, že návrh OZ naopak počítá se státem v případě odúmrti jako s dědicem. Stanoví zvláštní pravidlo, že stát jakožto dědic nemá právo dědictví odmítnout a nabývá je vždy s výhradou soupisu. Úprava ZMPS je v tomto případě nepochybně speciální a byla zvolena nejspíše pro usnadnění aplikace práva v případech s mezinárodním prvkem. Okupační nárok se věci na vlastním území se snadno realizuje i při uvážení veškerých pravidel pro uznávání a výkon cizích rozhodnutí. Důvodová zpráva navíc mluví o zájmu státu, který tímto získává nepochybně i možnost se obohatit.

Stejně je tomu i ve francouzském právu. Odúmrtí se v těchto případech řídí statutem věci v době úmrtí zůstavitele²⁶⁴.

V Německu se traduje dědickoprávní nárok státu. Připouští se ovšem zpětný odkaz. Ten se uplatní v případě, že německé kolizní normy odkazují na zahraniční právo, podle kterého je nárok státu nárokem okupačním, a jedná se o věci z pozůstalosti, které se nacházejí v Německu. V takovém případě se aplikuje německá národní úprava přivlastnění si věcí ničích²⁶⁵.

²⁶³ Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk Brno – Plzeň 2009, str. 345.

²⁶⁴ Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001, str. 532.

²⁶⁵ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 397.

Ve Španělsku jde rovněž o dědickoprávní nárok²⁶⁶. Názory na okupační nárok jiného státu na movité věci ve Španělsku připouští dvě varianty řešení, (i) dle tradičního názoru má španělský stát rovněž okupační právo k těmto věcem (ii) nebo se aplikuje zásada reciprocity – věci jsou k dispozici státu, jehož byl zemřelý příslušníkem. Pokud dědí španělský stát, neplatí obecný princip, že nabývá celou pozůstalost, ale vždy nabývá věci z dědictví za podmínek beneficia inventáře²⁶⁷.

V Anglii si pozůstalost bez dědiců nárokuje stát, na jehož území se věci nacházejí, z titulu *ius regale*. Když si ovšem věci na anglickém území nárokuje cizí stát, který aplikuje doktrínu *ultimus heres*, měl by být tento nárok vzhledem k precedentu *Re Maldonado* uznán²⁶⁸.

Podle rakouského právního řádu²⁶⁹ připadne majetek státu, na jehož území se nachází. Podobnou, ovšem unilaterálně koncipovanou, normu obsahuje i bulharský, italský litevský a turecký právní řád. Litevské právo²⁷⁰ k tomu ovšem výslovně dodává, že případný nárok cizího státu bude respektován. Česko-ruská smlouva o právní pomoci²⁷¹ stanoví naopak určovateli státní příslušnosti, majetek tedy připadne státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem. Pouze v případě nemovitostí je respektováno *lex loci*. Zvláštní normu pak obsahuje ještě rumunský právní řád²⁷², podle kterého se odúmrtí řídí právem rozhodným pro dědické poměry.

²⁶⁶ Čl. 956 – 958 *CodCiv*.

²⁶⁷ Rozas, J. C.: *Derecho internacional privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 526.

²⁶⁸ Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, 2008 Oxford, str. 1264, McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 426.

²⁶⁹ § 29 rakouského spolkového zákona o mezinárodní právo soukromé z 15.6.1978.

²⁷⁰ § 1.62 odst. 3 litevského občanského zákoníku (č. VIII-1864).

²⁷¹ Čl. 41 smlouvy mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních vyhlášené pod č. 95/1983 Sb.

²⁷² § 67 rumunského zákona o úpravě mezinárodního práva soukromého (č. 105/1992).

Kolizní úprava - Soudní příslušnost

2.15 Kolizní úprava

V praxi dříve než se určí rozhodné právo, je nutné posoudit, zda soud, popř. jiný státní orgán, u kterého byl podán návrh, je příslušný k rozhodování v dané věci. Obecně bývá příslušnost rozhodujícího orgánu považována za jednu ze základních podmínek řízení, rozhodnutí vydané nepřislušným orgánem tak trpí vadami, které způsobují jeho nezákonnost. Takové rozhodnutí by rovněž nemuselo být uznáno v jiném státě, neboť uznávající orgán má zpravidla pravomoc tuto podmínku řízení u orgánu, který rozhodnutí vydal, posuzovat²⁷³. Příslušnost k rozhodování ve věci rovněž zásadním způsobem ovlivňuje průběh řízení, neboť jako procesní právo se vždy aplikuje lex fori.

V českém mezinárodním právu soukromém je pravomoc českého soudu dána vždy, byl-li zůstavitel v době své smrti českým občanem. Jmění v cizině projednává dědictví český soud ovšem jen tehdy, jestliže se takový majetek vydává českým orgánům anebo jestliže cizí stát přiznává takovým rozhodnutím českých justičních orgánů právní následky²⁷⁴. Návrh ZMPS pak nahrazuje hraniční určovatel státní příslušnosti místem obvyklého pobytu v době smrti zůstavitele. Pro nemovitosti na území ČR pak stanoví výlučnou pravomoc českých soudů. Podmínky, za kterých český soud projedná dědictví o věcech, které se nacházejí v cizině, zůstávají dle návrhu ZMPS nezměněny.

Druhé ustanovení platného zákona²⁷⁵ se vztahuje na případy, kdy český soud projedná i dědický nárok po cizinci. Stane se tak v případě, že stát, jehož je zůstavitel příslušníkem nevydává dědictví českých občanů českým soudům a nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky, anebo odmítne-li cizí stát zabývat se dědictvím či nevyjádří-li se, dále v případě, že měl zůstavitel v České republice bydliště a žádá-li o to dědic, který se zde zdržuje, a naposledy také vždy, jde-li o nemovitosti ležící na území

²⁷³ Ve finském mezinárodním právu soukromém je tak stanoveno i zvláštní pravidlo, podle kterého nejsou finské soudy příslušné, ač by se jinak příslušnými shledávaly, pokud by rozhodnutí zřejmě nemělo pro strany účinky.

²⁷⁴ § 44 MPSP.

²⁷⁵ § 45 MPSP.

České republiky. V tomto případě je tedy dána výlučná příslušnost soudů ČR²⁷⁶. Podobně je koncipována i příslušnost českých soudů k projednání dědictví na území ČR v návrhu ZMPS v případě, kdy zůstavitel neměl v ČR v době své smrti obvyklý pobyt. Navíc jsou české soudy příslušné k projednání dědictví po českém občanovi, jenž měl obvyklý pobyt v cizině, má-li některý z dědiců obvyklý pobyt v ČR.

V jiných případech, kdy se pozůstalost po cizinci nachází na českém území, se soud omezí na potřebná opatření k zajištění tohoto majetku. Toto omezení zůstává v nové úpravě zachováno. Pro spory vzniklé v souvislosti s řízením o dědictví je podle § 88 písm. h) OSŘ příslušný soud, v jehož obvodu probíhá řízení o dědictví. V tomto směru je tedy dána pravomoc českých soudů ve smyslu § 37 odst. 1 MPSP²⁷⁷.

Jiné právní řády při stanovení mezinárodní soudní příslušnosti často přistupují k jednoduchému řešení, a sice rozšíření vnitrostátních pravidel pro určení soudní příslušnosti. Takové řešení nebývá zakotveno v zákoně, ale pouze věcí judikatury. Ve Francii bylo toto pravidlo judikováno v rozsudku Cour de Cassation zvaném Pelassa²⁷⁸. Stejně pravidlo platí ve španělském právním řádu. V obou jmenovaných případech tedy platí, že soudy daného státu jsou pro řízení o dědictví příslušné, pokud měl zůstavitel v tomto státě své poslední bydliště. Předpokládá se, že v tomto místě nachází zůstavitelův majetek a zároveň je toto místo svázáno s projevy jeho vůle²⁷⁹. Oba jmenované právní řády ovšem obsahují ještě další pravidlo pro určení vnitrostátní příslušnosti, jímž se stanoví příslušnost soudů státu ve věcech týkajících se nemovitostí v tomto státě. Aplikací tohoto pravidla může docházet ke štěpení sporů, kterému bude věnována pozornost níže.

Ani v německém právu není soudní příslušnost zákonem upravena. Výše zmíněné pravidlo rozšíření vnitrostátních pravidel pro určení příslušnosti proklamuje německá literatura. Judikatura ovšem zásadně upřednostňuje pravidlo shody příslušnosti a rozhodného práva. Německé soudy jsou tedy dle jejího názoru příslušné v případech, kdy se věc řídí německým právem (tzv. Gleichlaufstheorie)²⁸⁰. I tak se ovšem připouští

²⁷⁶ Pokorný, M.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – Komentář*, C.H. Beck, Praha 2004, str. 71.

²⁷⁷ R 26/1987, str. 242.

²⁷⁸ Civ.19.10.1959, Rev. Crit. 1960.215.

²⁷⁹ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 520.

²⁸⁰ Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, 2004 Heidelberg, str. 408.

řada případů, kdy má být shledána příslušnost německých soudů v případě, kdy rozhodným bylo cizí právo. Německé soudy jsou dle této judikatury příslušné k vydání omezeného dědického listu (tedy potvrzení o nabytí vlastnictví k jednotlivým předmětům z pozůstalosti) cizinci nebo průkazu vykonavatele závěti. Pokud je rozhodným německé právo pro část pozůstalosti a cizí právo pro jinou její část, vydá se kombinovaný dědický list. Podle mezinárodní praxe jsou německé soudy rovněž příslušné pro opatření nutná k zaručení řádného průběhu dědického řízení. K tomu patří především sestavení soupisu věcí z pozůstalosti. Naposled mohou být německé soudy příslušné v případech nutnosti zabránění odepření spravedlnosti, pokud nejsou mezinárodně příslušné soudy žádného státu. Taková situace nastává poměrně často, protože právní řády cizích států předpokládají, že německé soudy rozhodnou alespoň předběžně o věcech na německém území²⁸¹.

Naopak nepřislušné se německé soudy shledaly v případě, kdy rozhodným bylo rakouské právo, a podle tohoto práva měl být na německém území zvolen oddělený správce dědictví²⁸². Podobně bylo rozhodnuto v případě, kdy měl být podle rakouského práva přikázán do držby majetek zanechaný v Německu rakouským zůstavitelem. V takovém případě byl dědic instruován tak, že musel nejdříve podat návrh u rakouských soudů a teprve poté, co tyto soudy deklarovaly svou nepřislušnost, vydaly německé soudy rozhodnutí o přikázání do držby na základě přizpůsobení práva. Tento postup je pro strany značně zatěžující, a proto bývá shoda rozhodného práva a soudní příslušnosti velmi kritizována. Jako její přednost lze naopak podtrhnout eliminaci kvalifikačního problému, který může vznikat v případech, kdy se vlastní vnitrostátní procesní úprava musí přizpůsobovat cizímu hmotnému právu.

V comon-law je opět struktura pravidel určujících soudní příslušnost poněkud jiná. Existují dvě tradiční pravidla pro určení soudní příslušnosti. Jednak může být každý žalován ve státě, kde se zrovna nachází, pokud se podaří mu návrh na zahájení řízení doručit. A dále je k řízení rovněž příslušný kterýkoli soud, jehož jurisdikci se žalovaný dobrovolně podřídí. V duchu doktríny *forum non conveniens* byly vytvořeny určité výjimky, kdy může anglický soud rozhodovat i o nárocích, které do výše

²⁸¹ Kegel, G., Schurig, K.: *Internationales Privatrecht*, C. H. Beck, 2004 Mnichov, str. 1018.

²⁸² Bar, Ch. von: *Internationales Privatrecht, zweiter Band, Besonderer Teil*, C. H. Beck, 1991 Mnichov, str. 279.

uvedeným způsobem vymezené sféry jeho působnosti nespádají. V těchto případech jde však jen o možnost rozhodovat, nikoli o povinnost. Soudy tak mají v tomto ohledu diskreční pravomoc. Je na žalobci, aby prokázal, že anglický soud je nejlépe postaven, aby v této věci rozhodl. Žalobce prokazuje tzv. *reasonable prospect of success*²⁸³, tedy skutečnost, že má ve věci naději na úspěch. Soud ve svém rozhodnutí o příslušnosti ovšem nijak nesmí předjímat meritorní rozřešení sporu. Těmito oblastmi, kde může soud svou diskreční pravomoc uplatnit, jsou v dědických věcech (i) žaloba pro plnění, které může být obdrženo v řízení o správě dědictví po zůstaviteli, který měl domicil na území působnosti soudu, a (ii) nárok v dědickém řízení, jehož předmětem je rozhodnutí o platnosti závěti²⁸⁴.

V případě jiných evropských států je soudní příslušnost rovněž zpravidla určována na základě posledního bydliště zůstavitele nebo podle polohy věci z pozůstalosti. Výlučnou pravomoc vlastních soudů pro nemovitosti na svém území stanoví bulharský, polský, ruský, rumunský a ukrajinský právní řád. Protože všechny tyto právní řády obsahují různá další kritéria pro určení soudní příslušnosti pro řízení o movitých věcech z pozůstalosti, může velmi často docházet k níže popsanému štěpení sporu. Aby naopak mohlo dojít ke sjednocení příslušnosti, stanoví právní řády těchto zemí často několik alternativních pravidel pro určení příslušnosti pro řízení o movitých věcech. Tak např. polský právní řád²⁸⁵ za příslušné považuje, buď soudy státu státní příslušnosti zůstavitele, nebo státu, kde měl zůstavitel v době úmrtí bydliště či obvyklý pobyt anebo státu, kde se nachází tento majetek nebo jeho převážná část.

Některé státy se pak považují za výlučně příslušné k projednání dědictví po zůstaviteli, který byl jejich občanem a v době smrti měl rovněž obvyklé bydliště na jejich území. Takovou cestou se ubral rumunský a ukrajinský právní řád²⁸⁶. Naopak některé právní řády jmenují situace, kdy jejich soudy příslušné nejsou. Stává se tak v případech, kdy se jedná o nemovitost na území cizího státu nebo je-li nutné v cizím

²⁸³ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 79.

²⁸⁴ Civil Process Rules, pravidla 6(20)(12) a 6(20)(13).

²⁸⁵ Čl. 1108 polského civilního procesního řádu ze 17.11.1964.

²⁸⁶ § 151 rumunského zákona o úpravě mezinárodního práva soukromého (č. 105/1992), čl. 77 Ukrajinského ZMPS (č. 1618-IV).

státě učinit úřední zápisy (maďarský právní řád²⁸⁷), jindy se volí obecná klauzule, podle které je příslušnost soudů daného státu vyloučena v případech, kdy má věc k jinému státu takový vztah, že by v obdobném případě byla dána výlučná příslušnost soudů státu, jehož příslušnost se posuzuje (slovinský právní řád²⁸⁸).

Velká většina právních řádů dává svým soudům možnost provést nutná opatření vztahující se k majetku na jejich území v případech, kdy příslušnými k projednání pozůstalosti nejsou (je tomu tak např. ve švýcarském, holandském či ruském právu).

Kromě soudů je třeba často posuzovat pravomoc diplomatických a konzulárních úřadů, která bývá upravena dvoustrannými úmluvami o právní pomoci. Na základě těchto úmluv bývají diplomatičtí a konzulární úředníci často oprávněni zastupovat své občany, pokud jsou nepřítomni a nestanoví-li si jiného zástupce²⁸⁹.

Konzulové v dědických záležitostech zpravidla vykonávají tři funkce. Jednak disponují notářskými pravomocemi pro závěti pořízené ve státě jejich kompetence. Dále mají funkci informační vůči orgánům přijímajícího státu (předně vedení matriky). A naposledy představují zástupce v případě pořízení soupisu věcí z pozůstalosti, jejich správy a přidělení. Mají tak chránit práva zůstavitele a zjednodušit komunikaci v rámci dědického řízení. Věcně budou aplikovat PDP, kterým by mělo být právo, od kterého odvozují svou pravomoc²⁹⁰.

2.16 Štěpení sporu

Jak již bylo výše naznačeno, existují ve francouzské a španělské úpravě další pravidla pro určení soudní příslušnosti v dědickém řízení mimo poslední bydliště zůstavitele. Tato pravidla se týkají nemovitostí. Ve francouzském právu, podobně jako při určování práva dědických poměrů, se za převažující považuje zájem státu, kde se

²⁸⁷ § 62/C maďarského zákonného nařízení o mezinárodním právu soukromém (č. 13/1979).

²⁸⁸ Čl. 50 odst. 2 slovinského ZMPS z 30.6.1999.

²⁸⁹ Např. čl. 44 Smlouvy mezi ČSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních, vyhlášené Vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.

²⁹⁰ Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internacional Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, 2001 Madrid, str. 253.

nemovitost nachází, a proto je dána výlučná pravomoc soudům tohoto státu v rozhodování o těchto nemovitostech. Tato kompetence zahrnuje celý komplex procesních otázek vztahujících se k nemovitostem, tedy i metody interpretace nebo výkonu závěti²⁹¹. Ve španělském právu je taktéž stanovena příslušnost španělských soudů pro řízení o nemovitostech na španělském území. Toto ustanovení je kritizováno právě proto, že působí štěpení sporu, a rovněž z toho důvodu, že v případě, kdy tato nemovitost představuje malou část dědictví, je garantována jen omezená efektivita rozsudku. Princip jednotnosti pozůstalosti je vůdčím principem španělského dědického práva, již od dob římského práva trvá tradice dovozující přednost osobního prvku nad věcným²⁹²

Existence více kritérií pro určení soudní příslušnosti pro různé věci z téže pozůstalosti vede k podobnému efektu jako vytváření dědických mas v případě několika příslušných práv pro úpravu dědických poměrů. Pozůstalost se rozdělí na určité vrstvy a každý soud se bude zabývat příslušnou vrstvou.

Důsledkem takového štěpení proto bude naprostá nezávislost mas dědictví, o nichž se jedná současně v několika státech, a které budou vypořádány pokaždé jiným způsobem. Tato nezávislost bude oproti pluralitě rozhodných práv markantnější, protože rozhodnutí o zbytku nebude ani podvědomě bráno v úvahu. Rozhoduje-li týž orgán, je pravděpodobné, že v rámci interpretace určitých pojmů dospěje k závěrům použitelným pro celé rozhodnutí, že bude vycházet z jednotného skutkového stavu a že celkově bude jeho rozhodnutí obsahovat určitou vnitřní harmonii, ač bude rozděleno do částí dle rozhodných práv. Takový výsledek lze těžko očekávat u několika paralelně vznikajících rozhodnutí, třebaže budou tyto orgány vzájemně komunikovat.

Druhým zásadním problémem pluralitní příslušnosti soudů, je nutnost uznání cizího soudního rozhodnutí. V Čechách podle § 63 MPSP mají účinnost ta rozhodnutí, která nabyly právní moci a byla českými orgány uznána. Uznat nelze cizí rozhodnutí v otázce, k jejímuž řešení byly dle českého mezinárodního práva soukromého české orgány výlučně příslušné nebo jediné příslušné, rozhodnutí ve věcech, o kterých již bylo jiné rozhodnutí vydáno nebo uznáno, rozhodnutí v případech, kdy byla účastníku

²⁹¹ Z materiálů probíraných v rámci předmětu „Droit international privé special“ na Právnické fakultě Univerzity Lille 2.

²⁹² Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 520.

odepřena účast na řízení, nebo které odporuje veřejnému pořádku²⁹³. V některých případech se uplatní i podmínka vzájemnosti²⁹⁴. Shodná úprava byla zachována i v návrhu ZMPS.

Ve Francii v tomto případě platí rovněž tři obecná pravidla uznávání stanovená francouzskými soudy²⁹⁵, z nichž dvě se shodují s českou úpravou. Jde (i) o fakt, zda-li se soud, který rozhodnutí vydal, jeví příslušným i z hlediska francouzského práva, (ii) dále se posuzuje, zda-li uspořádání odpovídající výsledku tohoto cizího řízení neodporovalo francouzskému veřejnému pořádku, a (iii) naposledy je třeba prokázat, že účastníci, kteří volili příslušnost cizího soudu, tak neučinili jen proto, aby obešli pro ně méně výhodné francouzské MPS. Typicky budou uznávána rozhodnutí učiněná soudem státu, kde měl zůstavitel naposledy bydliště, o věcech movitých, jejichž část (např. bankovní konto) se nachází ve Francii. Naopak rozhodnutí vztahující se na nemovitost situovanou ve Francii nemůže být uznáno pro výlučnou příslušnost francouzských soudů v této věci. Pokud se takové rozhodnutí vztahuje jak na movité, tak nemovité věci, je možné přiznat částečné exequatur (doložku vykonatelnosti).

Velmi podobné požadavky na uznání cizího rozhodnutí stanoví i španělské právo. To zavádí obecně dva systémy uznání, a sice s podmínkou vzájemnosti a automatické uznání bez dalšího. Poměr mezi těmito dvěma systémy je postaven tak, že pokud žalobce neprokáže, že cizí stát by v daném případě rozhodnutí neuznal, a je tak narušena podmínka vzájemnosti, vzájemnost se předpokládá. V praxi se tedy ve velké většině případů uplatní automatické uznání. Toto uznání nastává za splnění čtyř podmínek. Rovněž se posuzuje příslušnost soudů státu, který rozhodnutí vydal podle vnitrostátních pravidel mezinárodní soudní příslušnosti uznávajícího státu. Španělské právo v tomto případě užívá zásadu minimálního rozumného vztahu soudu k projednávané věci, není tedy nutné, aby stát, který rozhodnutí vydal, měl shodnou úpravu mezinárodní příslušnosti, pouze se vyžaduje nějaký kvalifikovaný důvod, proč v dané věci rozhodoval právě tento soud. Druhou podmínkou je správnost procesu u zahraničního soudu, zde jde ovšem pouze dostatečný právní základ rozhodnutí, který by

²⁹³ § 64 MPSP.

²⁹⁴ § 64 písm. e) MPSP: „Vzájemnost se nevyžaduje, nesměruje-li cizí rozhodnutí proti českému občanu nebo právnické osobě.“

²⁹⁵ Rozsudek Cass zvaný Münzer (7.1.1964, J.D.I. 1964.302), později korigovaný rozsudkem v kauze Bachir (4.10.1967, D. 1968.95) a rozsudkem v kauze Cornelissen z 20.2.2007.

vyloučil úplnou soudní libovůli, a dále respektování práva stran se v řízení hájit. Dalšími dvěma podmínkami jsou soulad s veřejným pořádkem uznávajícího státu a s dříve vydanými či uznanými rozhodnutími v téže věci²⁹⁶.

V německém právu je podmínkou uznání rozhodnutí opět dostatek mezinárodní příslušnosti soudu, který rozhodnutí vydal. Dále se posuzuje soulad tohoto rozhodnutí s veřejným pořádkem, skutečnost, zda v důsledku špatného doručení nebylo znemožněno žalovanému se v procesu řádně bránit, slučitelnost s jiným dříve vydaným nebo uznaným rozsudkem nebo řízením a vzájemnost. Poslední podmínka se nevyžaduje, pokud není rozhodnuto o majetkovém právu a nebyla dána příslušnost německých soudů podle německých předpisů²⁹⁷.

V common-law existují dva režimy uznávání cizích rozsudků. Jde jednak o tzv. summary judgement v tradičním common-law a registration v případech, kdy je vydán právní předpis²⁹⁸. Užití některého ze způsobů v daném případě závisí na tom, zda-li případ spadá do teritoriální působnosti některého z předpisů, není-li tomu tak, aplikuje se tradiční common-law. Ve všech případech je zásadní podmínkou uznání posouzení příslušnosti soudů, které rozhodnutí vydaly z hlediska anglického práva. Tato je dle judikatury dána v případech, kdy je žalovaný občanem či rezidentem země, jejíž soudy rozhodnutí vydaly, kdy byl v této zemi přítomen nebo kdy se jurisdikci této země dobrovolně podřídil, a to buď tak, že se řízení účastnil, nebo tak, že v dohodě s druhou stranou zvolil příslušný soud v případech, kdy měl možnost tímto způsobem řízením disponovat²⁹⁹. Dále může osoba, proti níž cizí rozsudek směřuje, namítat, podobně jako ve výše uvedených případech, že byl rozsudek obdržen na základě obcházení zákona, že se jeho uznání přiči veřejnému pořádku, že nebylo v řízení před cizím soudem dodrženo

²⁹⁶ Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, 2001 Madrid, str. 271 – 331.

²⁹⁷ § 16a FGG a shodně rovněž § 328 ZPO.

²⁹⁸ McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 138.

²⁹⁹ Emanuel v. Symon, Adams v. Cape Industries plc – McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London, str. 141n.

jeho právo na spravedlivý proces³⁰⁰ nebo že bylo rozsudkem přiznáno vyšší odškodnění³⁰¹.

V praxi tedy mohou snadno nastat případy, kdy soud některého státu rozhodne o věci z pozůstalosti, o které má dle vnitrostátní úpravy jiného státu výlučnou pravomoc rozhodovat tento jiný stát. Tak bude např. německý soud rozhodovat o pozůstalosti německého občana, protože bude rozhodným německé právo, bude se považovat za příslušný k rozhodnutí o celé pozůstalosti. Bude-li součástí pozůstalosti nemovitost ve Francii, nebude rozhodnutí německého soudu v této zemi uznáno, protože nerozhodl soud příslušný dle francouzského práva. V této části rovněž nebude možné rozhodnutí vykonat. Bude tedy nutné, aby rozhodl o nemovitosti ve Francii francouzský soud a rozhodnutí tak mohlo být vykonáno. Protože v tomto případě bude i jiné rozhodné právo, hrozí situace, že nemovitost podle druhého rozhodnutí nabude jiný dědic. Rozhodnutí francouzského soudu by nemuselo být uznáno v Německu, protože se z pohledu německého práva jedná o *res iudicata*, a v případných dalších řízeních před německými soudy týkajících se této nemovitosti se bude nadále vycházet ze stavu dle prvního rozhodnutí, tedy rozhodnutí německého soudu, ač toto rozhodnutí nebude odpovídat stavu ve francouzských pozemkových knihách.

Dále existují fakultativní instituty, které se nutně vztahují na celou pozůstalost, např. dědická dohoda. V případě neplnění dohody by bylo obtížně realizovatelné oddělení jednotlivých mas dle soudních příslušností. V těchto případech bude nejspíš muset rozhodnout některý ze soudů, který je dle svého práva příslušný k rozhodnutí o celé pozůstalosti nebo alespoň o věcech týkajících se dotčené dědické dohody, a ostatní soudy, které by případně musely tento rozsudek uznat a vykonat budou muset kritéria uznání přizpůsobit nastalé situaci. Jinak by nebylo věc rozhodnout v celém rozsahu.

Jiné řešení za splnění určitých podmínek nabízí francouzské právo. V rámci výkonu rozhodnutí vydaného francouzským soudem může, zejména z důvodu fikce situování movitých věcí v místě zůstavitelova bydliště, nastat situace, kdy se věc, o které byl soud příslušný rozhodovat, nachází ve faktické moci jiného státu, který se

³⁰⁰ Ve smyslu tzv. „přirozené spravedlnosti“, nikoli tedy Evropské úmluvy o lidských právech – v praxi bývá tento důvod anglickými soudy aprobován jen zřídka.

³⁰¹ Tento důvod je reakcí na americkou jurisdikci v antitrustových věcech, která často překračuje hranice kompetence amerických soudů z pohledu anglického práva. Nemá tedy v dědických věcech relevanci.

rovněž považuje za příslušného k rozhodnutí podle pravidla rei sitae. Dle francouzského mezinárodního práva soukromého lze využít práva obdobného DP. Zde lze mluvit o tzv. kompenzační srážce, která není založena na principu státní příslušnosti. Protože nemůže být zaručen výkon rozhodnutí ohledně věcí, které se nacházejí v zahraničí, francouzský soud rovnou rozhodne o kompenzaci podílu na věcech nacházejících se v zahraničí výkonem rozhodnutí na věcech na francouzském území³⁰².

³⁰² Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien, Paříž 2001, str. 550.

Závěr

Výše bylo nejprve obecně pojednáno o možných problémech kolize právních řádů a poté bylo podrobně popsáno, jak různé evropské státy případy dědění s mezinárodním prvkem upravují.

Teoretické zpracování materie kvalifikačního problému se v evropských státech příliš neliší. Z historického hlediska se zpravidla upozorňuje na existenci teorie stupňovité kvalifikace, stejně tak, jako na možné dva náhledy, tedy kvalifikaci skutkových a právních otázek, řešení je však v současnosti ve veškeré studované literatuře podobné. Jak k prvotní, tak k druhotné kvalifikaci je třeba přistupovat podle *lex fori*, vždy je však nutné dbát také hodnocení z hlediska rozhodného práva. Konkrétní případy v praxi nelze řešit mechanicky, ke každému z nich je třeba přistupovat individuálně. Je vhodné zkusmo vyhodnotit i řešení čistě z pohledu rozhodného práva, takové hodnocení je ovšem třeba provádět pouze s ohledem na možné praktické dopady rozhodnutí, tedy především jeho uznatelnost a vykonatelnost v jiných státech. V žádném případě by však neměla být metoda kvalifikace vybírána na základě výsledku, ke kterému by použití té nebo oné metody vedlo.

Jako základní zásadu, ke které je nutno při kvalifikaci přihlížet, lze na prvním místě jmenovat zásadu právní jistoty a legitimního očekávání. Rozhodování ve věcech s mezinárodním prvkem by nemělo vést k pro účastníky řízení nepředvídatelným důsledkům. Procesní řešení právních vztahů s mezinárodním prvkem by mělo mít určitý předem stanovený postup. Potenciální účastníci řízení by tak měli mít možnost vyhodnotit, jak by o jejich vztahu bylo rozhodováno a podle toho např. při vzniku takového vztahu jednat (aby se vyvarovali neplatnosti úkonu apod.). Na druhou stranu je vhodné aplikovat zásadu určité materiální spravedlnosti. Rozdíly mezi právními řády by neměly být řešeny takovým způsobem, aby některá strana dosáhla prospěchu, kterého by nedosáhla, pokud by ke kolizi právních řádů nedošlo. Je velmi obtížné najít určitou únosnou míru uvážení soudu, aby se nedospělo k nežádoucí libovůli, ale je v každém případě nutné, ve vztazích s mezinárodním prvkem spíše než ve vztazích čistě vnitrostátních, postupovat flexibilnějším způsobem, věnovat větší pozornost praktickým dopadům rozhodnutí než strohé aplikaci práva podle jejích obecných pravidel.

Podobný je i přístup k řešení předběžné otázky. Obecně se většina evropské literatury shoduje, že je nutné na ni aplikovat právo rozhodné podle právního řádu *lex fori*, v odůvodněných případech lze ovšem postupovat podle *lex causae*. Půjde především o případy, kdy je zájem na úpravě daného vztahu ze strany státu *lex causae* výrazně silnější než u státu *lex fori*.

Diverzifikované řešení se nabízí rovněž pro problematiku zpětného odkazu. Tento bývá aplikován v jednotlivých státech velmi různě. Státy upřednostňují, buď v praxi snáze aplikovatelné řešení, kdy se zpětný ani další odkaz nepřijímá a aplikují se vždy pouze hmotněprávní ustanovení rozhodného práva. Jiné státy, které respektováním vůle cizího státu přisuzují jím zvolenému právu vyšší legitimitu, oba druhy odkazu přijímají. Opět jde především o okolnosti v konkrétním případě. Řešením, které, zdá se, přísluší většině, je odkaz přijmout, pokud se tím situace usnadní a odmítnout jej v opačném případě. Tam, kde právní jistota převažuje (tedy zejména v případě mezinárodních smluv, které vyžadují souhlas všech signatářů), je na místě oba druhy odkazu odmítnout, protože pouze toto řešení vede ke zcela předvídatelnému výsledku.

V případě tzv. mobilního konfliktu, tedy při změně hraničního určovatele v rámci některého vztahu, přistupují státy k poměrně jednoznačnému řešení. Vznik vztahu se posuzuje podle určovatele původního, jeho obsah podle nového. Pouhou změnou hraničního určovatele nelze právní vztah zneplatnit, ani jeho neplatnost zhojit.

Pokud přistoupíme již přímo k oboru dědického práva v mezinárodním právu soukromém, lze říci, že určitou základní strukturu obsahuje většina právních řádů. Stanoví se právo rozhodné pro dědické poměry, které se aplikuje ve všech případech, kdy není speciální úprava. Tímto právem bývá zpravidla právní řád navázaný na osobu zůstavitele, tedy právo státu, jehož byl v době úmrtí příslušníkem, nebo státu, ve kterém měl naposledy své bydliště. Moderním hraničním určovatelem je posledně jmenovaný, neboť v současné mobilní společnosti vyjadřuje lépe faktický vztah zůstavitele k určitému místu. Problém je nejednoznačné vymezení tohoto určovatele. Kromě objektivně pozorovatelných indicií, jako je pobyt na určitém místě po určitou dobu a sociální vazby k osobám na takovém místě, je třeba zohledňovat i subjektivní hledisko, tedy záměr zůstavitele trvale se na tom místě zdržovat. Současný stav judikatury již nejspíš připouští jednotnou „evropskou“ definici tohoto pojmu. Bude vhodné ji do nadcházející právní úpravy výslovně zahrnout. V každém případě bude třeba blíže

specifikovat pravidla pro situace, kdy bude mít zůstavitel takových bydlíšť více nebo naopak žádné. Vzhledem k současnému závěru judikatury jsou obě tyto situace v praxi myslitelné.

Přetrvávajícím problémem je odlišný přístup některých států k nemovitostem, které jsou součástí pozůstalosti. Tradiční pravidla spatřovala převažující věcněprávní prvek u nemovitostí a zařazovala je tak striktně do působnosti práva státu, na jehož území se nachází. Takové řešení se dnes považuje za přežitek a bývá kritizováno. Vede totiž ke štěpení pozůstalosti na jednotlivé masy podle toho, kterým právním řádem se ta která masa řídí. Protože vnitrostátní právo přistupuje komplexně k řešení celé pozůstalosti, nastoluje také komplexní soubor pravidel, která vytváření určitý vyvážený celek a je nežádoucí, aby byla aplikována pouze jejich část. Především se jedná o stanovení dědických podílů a jiných práv příslušejících pozůstalým, které mají ve svém celku znamenat určité spravedlivé řešení pro všechny zúčastněné. Dále jde o přechod dluhů, který zpravidla řeší právní řády rovněž v poměru k pozůstalosti jako celku, a taková pravidla se pak obtížně transponují na jednotlivé masy pozůstalosti. Do budoucna se tak zdá, že převažují argumenty ve prospěch jednotného zacházení s celou pozůstalostí, a proto aplikace jednoho právního řádu na celou pozůstalost. Takové řešení by tak mělo být zváženo na evropské úrovni.

Kromě obecného pravidla pro určení práva rozhodného pro dědické poměry, tedy dědického statutu, se zpravidla vyskytují další normy, které speciálně upravují některé pravidelně se opakující situace, které mohou vykazovat bližší vztah k jinému místu, než ke státu, jehož právo je pro dědické poměry obecně rozhodné. Takovými pravidly jsou normy upravující způsobilost k pořízení závěti, její obsah a formu.

Pojem způsobilosti k pořízení závěti byl značně omezen co do svého rozsahu Haagskou úmluvou o formě závěti, která stanoví, že se věk, státní příslušnost a osobní vlastnosti pořizovatele závěti považují za požadavky na formu závěti. Zbývá tak jen malý prostor pro úpravu způsobilosti k pořízení závěti pro státy signatáře této úmluvy a v praxi tak normy z tohoto prostoru budou aplikovány zřídka. Je vhodné je opět napojit na osobu zůstavitele, tedy zvolit za rozhodné právo státu, jehož je zůstavitel příslušníkem nebo kde měl své poslední bydliště. Aby byla jistota o způsobilosti k pořízení závěti již v okamžiku jejího pořizování, je vhodné zvolit jiný časový okamžik,

ke kterému rozhodné právo vázat, a sice okamžik pořízení závěti, namísto okamžiku úmrtí.

Totéž lze říci o obsahu závěti. Rozhodné právo je praktické navázat na osobu zůstavitele, a to na právo státu, jehož byl příslušníkem v době pořízení nebo ve kterém měl v téže okamžiku své bydliště. V případě pozdější změny hraničního určovatele se budou aplikovat výše zmíněná pravidla a platnost závěti tak zůstane nedotčena.

Forma závěti se ukázala být natolik významným tématem, že si vyžádala úpravu v mnohostranné mezinárodní smlouvě. Státy viditelně shodně uplatňují zásadu zachování platnosti závěti z hlediska její formy, a proto byly ochotny přistoupit k úmluvě, která uplatňuje velké množství alternativních kolizních pravidel tak, aby byla závěť shledána platnou v co největším procentu případů.

Institutem, který bývá upraven dvěma různými, obtížně slučitelnými způsoby, je odúmrť. Nárok státu na majetek po zemřelém, který po sobě nezanechal žádné zákonné dědice, ani pořízení na případ smrti, může být posuzován jako dědickoprávní nebo jako věcněprávní. Mohou tak přijít do kolize dědickoprávní určovatel – právo státu bydliště či státní příslušnosti zůstavitele – a věcněprávní určovatel – právo státu, na jehož území se věc nachází. Protože by bylo vhodné nastavit evropskou legislativou jednotnou úpravu, je třeba zvažovat výhody a nevýhody každé z obou metod. Zdá se, že větší část evropských států aplikuje spíše věcněprávní hledisko a dává státu, na jehož území se pozůstalost nachází, právo okupace. Takové řešení je snáze aplikovatelné a mělo by tak být součástí nadcházející úpravy.

Procesní úprava má v soukromoprávní oblasti evropského práva již značnou tradici, lze proto očekávat, že v oblasti procesních pravidel, nebude tolik rozdílů mezi jednotlivými právními úpravami. Opak je ovšem pravdou. V procesním právu lze pozorovat hned několik závažných problémů, které bude nutno při přípravě jednotné evropské úpravy řešit.

Jednak se nabízí praktická teorie, podle které by měla soudní příslušnost záviset na rozhodném právu. Soudy by tak vždy aplikovaly své právo a taková aplikace by nepochybně zaručovala vyšší kvalitu soudních rozhodnutí. Taková konstrukce ovšem naráží na velmi dlouhou tradici většiny států, které se považují za výlučně příslušné pro rozhodování o nemovitostech na svém území. V současné praxi tak často dochází ke štěpení řízení o pozůstalosti, kdy soud státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem nebo na

jehož území měl bydliště, rozhoduje o nemovitostech na svém území a o všech movitých věcech z pozůstalosti. Další soudy pak rozhodují o ostatních nemovitostech z pozůstalosti, které se nacházejí na území států těchto soudů. Tento jev je tím méně žádoucí, že rozdílné soudy nemohou snadno reflektovat důsledky rozhodnutí jiných, tak jak alespoň omezeně můžou v případech štěpení pozůstalosti v důsledku aplikace několika rozhodných práv. Mělo by tak být důsledně uváženo, zda nenavázat soudní příslušnost na rozhodné právo a nepřislušným soudům ponechat pouze možnost přechodných opatření k zajištění majetku z pozůstalosti na svém území.

Problematika příslušnosti jiných než soudních orgánů, tedy v dědických řízeních především konzulů, se zdá být uspokojivě vyřešena na základě dvoustranných konzulárních smluv nebo smluv o právní pomoci.

V současnosti nejdiskutovanějšími tématy jsou možnost volby rozhodného práva a přípustnost jiných pořízení na případ smrti než jen závěti.

Některé státy již volbu práva upravují. Zpravidla jde o omezenou volbu práva. Snaha je tak zabránit překvapivým důsledkům, ke kterým by mohla vést volba práva, které nemá k faktické situaci žádný vztah, za to některé osoby zásadně zvýhodňuje apod. Většinou tak lze optovat pro právo státu, jehož je zůstavitel příslušníkem, aplikuje-li se obecně právo státu posledního bydliště a naopak. Taková volba dává zůstaviteli možnost postavit najisto, které právo má být rozhodné, pokud by to z některého důvodu jinak jednoznačné nebylo. Možnost volby práva tak úzce souvisí s plánováním budoucích vztahů a tedy i s pohledem favore testamenti, tedy upřednostnění vůle zůstavitele před zákonnou posloupností. V duchu této doktríny je tak zcela jistě žádoucí určitou volbu práva povolit. Je třeba mít na paměti, že volbou práva nesmí být zkráceni zejména dědici, kteří byli na zůstaviteli závislí výživou, a dále nesmí být dotčeno legitimní očekávání věřitelů. Pokud by se tak v důsledku volby práva přesto stalo, je možné nežádoucí důsledky eliminovat aplikací nutně použitelných norem, popř. výhrady veřejného pořádku. Proto tedy není povolení volby práva nevratnou záležitostí otevírající možnosti zneužití práva a mělo by tak být zahrnuto i do nové evropské úpravy.

Dalším projevem respektování svobodné vůle zůstavitele je taktéž umožnění disponovat svým majetkem jinak než prostřednictvím závěti. Předně jde o možnost uzavření dědické smlouvy či pořízení vzájemné závěti. Oba jmenované dokumenty mají

oproti prosté závěti tu výhodu, že jsou výsledkem shodné vůle více subjektů, nikoli jen jednostranným rozhodnutím zůstavitele. Značně je tak snížena pravděpodobnost následných sporů v dědickém řízení, které nejsou v dosavadní praxi výjimečné. Na druhou stranu u těchto úkonů hrozí větší možnost ovlivnění zůstavitelovy svobodné vůle, proto je i u nich potřeba jednoznačně stanovit pravidla pro jejich obsah a formu. Dosavadní zkušenosti s těmito pravidly v případě závěti mohou být využity i při tvorbě evropské legislativní úpravy. Je tak nanejvýš žádoucí odstranit překážky uznávání těchto úkonů ve státech, kde zatím nejsou upraveny vnitrostátním právem. Dále by bylo vhodné stanovit obecné charakteristiky evropsky přípustných pořízení na případ smrti a podrobnosti pak nechat na úpravě jednotlivým státům. Doposud se tímto směrem ubírala úprava uznávání trustů, jakožto typických institutů dědického práva většině evropských států neznámých. Ty sice byly vyloučeny z působnosti dosavadních evropských nařízení, ale vzhledem k nutnosti úpravy a právě na bázi evropské přípravné legislativy byla sjednána Úmluva o právu rozhodném pro trusty a jejich uznávání. Tak byla otevřena cesta rozšíření tradičního dědického práva o moderní instituty pružně reagující na aktuální společenské potřeby.

Seznam zkratek

- ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch
BGB – Bürgerliches Gesetzbuch
C.Civ. – Code Civil
Cass – Cour de Cassation
CodCiv – Código Civil
ČR – Česká republika
ČSFR – Československá federativní republika
DP – droit de prélèvement
DV – Državjen vjestnik
EGBGB – Einführungsgesetz zum Bürgerliches Gesetzbuch
ESD – Evropský soudní dvůr
EU – Evropská unie
GEDIP – Groupe européen de droit international privé (Evropská skupina pro mezinárodní právo soukromé)
Haagská úmluva o formě závěti
LL – Liechtensteinisches Landesgesetzblatt
MPS – mezinárodní právo soukromé
MPSP - zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním
MPV – mezinárodní právo veřejné
n. - následující
NS – Nejvyšší soud ČR
ObZ – obchodní zákoník
OSŘ – občanský soudní řád
OZ – občanský zákoník
PDP – právo dědických poměrů
R – Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek
Sb. – Sbírka zákonů
SDMS – Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti
SJM – společné jmění manželů
sp.zn. – spisová značka

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

Trb - Tractatenblad

VP – veřejný pořádek

VVP – výhrada veřejného pořádku

ZMPS – zákon o mezinárodním právu soukromém (je-li uváděn bez přívlastku, jde o návrh českého zákona o mezinárodním právu soukromém, v ostatních případech je vždy uvedeno, o zákon kterého státu se jedná)

Seznam použité literatury a pramenů

- Audit, B.: *Droit international privé*, Economica, Paříž 2000
- Bach, L.: *Droit Civil*, Sirey, Caen 1991
- Bar, C., Mankowski, P.: *Internationales Privatrecht, Band I*, C.H.Beck Mnichov 2003
- Bar, Ch. von: *Internationales Privatrecht, zweiter Band, Besonderer Teil*, C. H. Beck, Mnichov 1991
- Bartin, E.: *Principes de droit international privé : selon la loi et la jurisprudence françaises*, Domat-Montchrestien, Paříž 1935
- Batiffol, H.: *Droit international privé*, R. Pichon, Paříž 1967
- Batiffol, H.: Lagarde, P.: *Traité de Droit international privé*, L.G.D.J., Paříž 1993
- Bělohlávek, A.: *Mezinárodní právo soukromé evropských zemí: překlady předpisů mezinárodního práva s poznámkami a související informace*, C.H. Beck, Praha 2010
- Bělohlávek, A.: *Trust jako institut (ne)známý z pohledu mezinárodního práva soukromého*, Obchodněprávní revue, 7/2009, 1. ročník, str.181-188
- Bělohlávek, A.: *Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem*, Právník, č. 11/2006, ročník 145, str. 1267-1301
- Beltrán Sánchez, E., Orduña Moreno, J.: *Curso de derecho internacional privado*, Tirant lo blanch, Valencia 2007
- Briggs, A.: *The Conflict of Laws*, Oxford University Press, Oxford 2008
- Čepelka, Č., Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex Bohemia, Praha 2003
- Čermák K.: *Kvalifikace v mezinárodním právu soukromém*, Právník 6/99, ročník 138, Ústav státu a práva AV ČR, str. 496 - 519
- Damrau, J.: *Bürgerliches Gesetzbuch – Erbrecht, Band 9*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 1992
- Díez-Picazo, L., Gullón, A.: *Sistema de derecho civil, Volumen IV, Derecho de familia, Derecho de sucesiones*, Tecnos, Madrid 2006

- Eliáš, K.: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam 5/2003, str. 97-104
- Fawcett, J., Carruthers, J.: *Private International Law*, Oxford University Press, Oxford 2008
- Flick, H., Pilz, D.: *Der Internationale Erbfall*, C.H.Beck, Mnichov 1999
- Goré, M.: „*De la mode*“ ... *dans les successions internationales: contre prétentions de la „professio juris“*, Dalloz, Paříž 1994, str. 193-203
- Haťapka, M.: *The notion of habitual residence in Private International Law*, Konference „Dědictví a závěti v evropském kontextu“, Praha 20.-21.4.2009
- Kegel, G.: *Bürgerliches Gesetzbuch – Einführungsgesetz, Band 10*, Verlag W. Kohlhammer, Kolín nad Rýnem 1996
- Kegel, G., Schurig, K.: *Internationales Privatrecht*, C. H. Beck, Mnichov 2004
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J.: *Občanské právo hmotné III.*, ASPI, Praha 2007
- Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, Doplněk, Brno – Plzeň 2009
- Kučera, Z.: *Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého*, Karolinum, Praha 1996
- Kuhn-Adler, H.: *Der Renvoi im internationalen Erbrecht der Schweiz*, Schulthess Polygraphischer Verlag, Curich 1998
- Leszay, L.: *Inheritance proceedings with cross-border in the Czech Republic – practical experience*, Konference „Dědictví a závěti v evropském kontextu“, Praha 20.-21.4.2009
- Looschelders, D.: *Internationales Privatrecht - Art. 3-46 EGBGB*, Springer, Heidelberg 2004
- Loussoarn, Y., Bourel, P.: *Droit international privé*, Dalloz, Paříž 2001
- Mayer, P., Heuzé, V.: *Droit international privé*, Montchrestien Paříž 2001
- McLean, D.: *Morris - the Conflict of Laws*, Sweet & Maxwell Ltd, 2000 London
- Mikeš, J., Muzikář, L.: *Dědické právo*, Linde, Praha 2005
- Ondřej, J., Potočný, M.: *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*, C.H.Beck, Praha 2004
- Pauknerová, M.: *Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém*, Právník 2/2009, str. 121-140

- Pokorný, M.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*, C.H.Beck, Praha 2004
- Rozas, J. C.: *Derecho internaciónal privado*, Civitas, Madrid 2001
- Scoles, E., Hay, P., Borchers, P., Symeonides, S.: *Conflict of laws*, West - Thomson business, St. Paul 2004
- Tlášková, Š.: *Dědictví s mezinárodním prvkem*, Ad Notam 6/2008, str. 197-200
- Pérez Vera, E., Abarca Junco, A., Gómez Jene, M., Gurmán Zapater, M., Miralles Snagro, P.: *Derecho internaciónal Privado, Volumen II.*, Universidad de Educación a Distancia, Madrid 2001
- Vignal, T.: *Droit international privé*, Armand Colin, Cergy-Pontoise 2005
- Wawerka, K.: *Jaké dědické právo?*, Ad Notam 2/2004, str. 39-41

internetové zdroje:

ec.europa.eu

obcanskyzakonik.justice.cz

www.epravo.cz

www.era.int

www.europa.eu

www.gesetze-im-internet.de/bgb/

www.hcch.net

www.justice.cz

noticias.juridicas.com

www.mzv.cz

www.nsoud.cz

www.legifrance.gouv.fr

www.sbirka.cz

Summary

Successions in international private law

Recently, there has been significant development in the field of international successions as the European regulation on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions in matters of successions is being prepared. This legal department is, therefore, an excellent theme to be reviewed. At the moment, the successions overreaching the borders of one state are governed by the international private law of the particular states. Thus the rulings can still be compared. Moreover, the oncoming process of unification directly requires a detailed comparison of all EU Member states so that the most efficient and exhaustive enactment could be created.

The thesis is divided into four parts where the initial two present the interferences of legal orders in general as well as the most significant differences in the inheritance law which are the causes of the need of unified European ruling. The other two parts present a synthesis of the rules concerning the international successions of the EU Member states. Special attention was paid, apart from the Czech legal order, to the law of France, Germany, Spain and Great Britain as these countries, in my opinion, represent the most populous European legal cultures and form a sufficient base for comparison.

The first part of the thesis is dedicated to several particular problems existing exclusively in the international private law which are caused by the simultaneous application of more than one legal order in a particular case. These problems are conflict of qualifications, incidental question, renvoi and factor of time. Historically, there were different theories of how to eliminate the negative consequences of these matters. By now, it seems a common approach was found out explaining the procedure to be followed in way to solve the conflict of qualifications or the incidental question, the conditions when the renvoi should be accepted and what are the effects of changes of the connecting factors in time.

The second part briefly exposes the national inheritance law. Special attention is paid to terms and institutes that are nonexistent or interpreted differently in particular

legal orders of the EU Member states. In this respect the Czech inheritance law is illustrated in more detail both its valid and its drafted ruling.

In the third part the material rules of the inheritance law of the states concerned are compared. In general, the legal orders contain a rule appointing law applicable to successions unless a special rule says else. Usually, it is the law of the deceased's last domicile or their nationality, however, several states apply the "scission" model where the immovables belonging to succession are always treated as to the law of the state where situated. The special rules then apply to capacity to make a will, its content and form. Many states ratified the Hague Convention on Conflict of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions, the rules of form and partly the capacity to make a will are, therefore, harmonised in part. Recently, more attention is paid to the possibilities of choice of the applicable law and admissibility of other dispositions mortis causa, several interesting solutions could be observed in these areas.

Lastly the procedural rules are being reviewed. The rules defining the competent jurisdiction are either based on internal procedural rules or on the applicable law. The interferences of these rules could lead to serious problems of recognition and enforcement of foreign court decisions, unique approach is still to be found out.

Keywords

Srovnávací právo – Comparative law

Rozhodné právo pro dědické poměry – Law applicable to successions to the estates

Soudní příslušnost v mezinárodním dědění – Court competence in international successions